OYA BAYDAR

ELVEDA ALYOŞA

1991
SAİT FAİK HİKÂYE ARMAĞANI

ÖYKÜ

9. BASKI

Oya Baydar

ELVEDA ALYOŞA

1991 SAİT FAİK ÖYKÜ ARMAĞANI

DURAKLAR

ÇANTAN NEDEN AĞIR POSTACI

Ölümün, akşam işten eve geldiğimde, gecikmiş gazetelerin arasından çıktı. Tepeye toplanmış eski moda örgülü saçların; kasvetli, lacivert renkte rahibeler okulu üniformamız; siyah, kalın okul çoraplarınla sınıfımızın ilk ölüsü... Posta katarlarında, havaalanlarının kargolarında, postacının çantasının bir köşesinde günlerdir sürünüp duran; masanın üzerine attığım gazete, mektup, reklam kağıdı tomarının arasına sıkışıp kalmış; bir gazetenin beşinci sayfasında -çiçeklerle değil, sekiz punto incecik çizgilerle sınırlı- yirmi santimetrekare mezarcığında yatan ölün. Hayat nasıl geç kalıyorsa Türkiye gazeteleri geciktiğinde, öyle geç kalmış bir ölü.

Paris kahvelerinde bir gençlik tutkusu; Boğaziçi’nde bir yalıda denize inen bir beyaz mermer merdiven; bir karakedi, Pizza Pino, karayağız bir adam, bir ince sarışın delikanlı; Fatih'te cami karşısı bir evde okunan mevlit;

Florya'da denize karşı bir viski bardağı ve hep bir şeylere yönelmek, hiç erişemeden... Bir rahibeler okulundaki çocukluğumuz, ilk gençliğimiz, çılgın Paris günlerimiz; -Bizim kuşakta herkesin kendi Paris'i vardır- üniversitede felsefe koridorunun taş merdivenlerinde kalan ilk aşklarımız, ilk kıskançlıklarımız; -İkimiz de sevmiş miydik, yoksa hiçbirimiz sevmemiş miydik o yakışıklı oğlanı? Her şey bitmeyen bir oyunun bir bölümü müydü yoksa?- Ayrılıp ayrılıp buluşan yollarımız; on beş yaşımız, yirmi yaşımız, yolun yarısı olduğuna inandığımız otuz beş yaşımız, kırk yaşımız. Ve kırk beş yaşımızın gazeteler arasına sıkışıp kalmış ölüsü.

Her gün bir Alman disipliniyle gelir postacı. O Alman disiplini, her şeyin yolunda gitmesinin bir başka adıdır aslında. İşler biraz karıştığında -ansızın kar bastırdığında örneğin- disiplinden eser kalmaz. Ne trafik ışıklarını dinleyen, ne geçiş üstünlüğü hakkını koruyan olur. Her şey bol olup işler tıkır tıkır yürüdüğünde izinde, düzenli, saygılı, disiplinlidir Alman halkı.

Her gün bir Alman disipliniyle gelir postacı, dakika sektirmeden. Yaz kış sırtında aynı incecik, lacivert naylon ceketle; Alman posta idaresi armalı tekerlekli sarı çantasıyla; yüzünde aynı ciddi gülümsemeyle... Otuz beşinde var şimdi. Altı yıl önce, biz ne kadar gençsek o da o kadar gençti. Genç ve geleceksiz. Altı yıl önceki geleceğini bugün yaşıyor işte. Aynı yerde, aynı noktada, altı yılı hiç yaşamamışçasına.

Altı yıldır, çantasını dolduran gazetelerin tarihleri, mektupların damgaları, takvimlerin günleri ilerliyor durmadan. İlerlemeyen bir postacının kaderi, bir ben -ya da biz-. Postacı her gün 9.35'te bizim kapıda olur ve ben 9.30'da başlayarak, pencerede postacıyı gözlerim. Kendimi göstermemeye, beklediğimi kendime bile belli etmemeye çalışarak... Böyle beklemekten, postacıyı beklemenin en gerçek yaşam biçimine dönüşmüş olmasından utandığım için, o sokağın köşesinde göründüğünde, nasılsa kapıdaymışım gibi yaparak... Kimi zaman çöp torbasını atmaya çıkmış olurum, kimi zaman kapının yanındaki çiçekleri sulamaya. Sıradan bir "Guten Morgen" çekeriz birbirimize. Tek tek açar posta kutularını. Meraklı görünmemek için kaçamak izlerim onu. Banka kağıtları, telefon faturaları, reklamlar, birkaç resmi görünümlü zarf... Bütün cesaretimi toplayıp, önceden içimden defalarca tekrarladığım, düzgün bir Almancayla olmasına özen gösterdiğim cümleyi fısıldarım: -Oysa kendime güvenle, yüksek sesle söyleyeceğimi sanmıştım- "Gazeteler yine yok mu?"

Gazeteler! Kimbilir hangi yük vagonunun köşesine, hangi uçak deposuna, hangi ülkenin hangi postanesinin yerlerine atılmış ya da hangi posta kutusunda, hangi postacının çantasında dolaşan bir Türkiye. Gazeteler: acılarımız, anılarımız, dostlarımız, sevgilerimiz, hasretimiz...

Nasıl yaşlanacağını, yüzüne nasıl yaşlı bir görünüm geleceğini merak ederdim hep. Hiç yaşlanmayacakmışsın gibi gelirdi bana. Bir sabah, postacının çantasından, bir derginin sayfaları arasından çıkıverdi yaşlılığın. Hafifçe öne eğilmiş ciddi bir yüzle bir şeyler soruyordun birine. Hayır, saçlarının beyazlaşmış olması, gözlerinin altının cepleşmesi falan değil, gözlerinin içindeydi yaşlılık. Beyninin, yüreğinin içinden fışkırıyordu. On yıldır yaşadıklarının, yaşadıklarımızın içinde oluşmuş; gözlerine, bakışına, içine, bir daha sökülmemecesine yerleşmişti. Ve yaşlılık, senin yaşlılığın, hepimizin yaşlılığı, yıllar değildi sadece. Yılların yüzümüze çaktığı buruşukluk ve burukluklardan, saçlarımızdaki aklardan çok daha derin, çok daha inatçı, çok daha çaresiz bir çılgınlıktı. Yirmi yıl önce, bir zamanlar

bunca inandığın kişilerin yanlış yapmış olduklarını anladığın günkü acının; on yıl önce kendinle hesaplaşırkenki hoşnutsuzluğunun; altı yıl önceki korkularımızın ve sonra yıldan yıla, günden güne artan -taa bugünlere kadarki- aydın mutsuzluğunun bıçak yaralarıydı. Yapabileceklerini, yapabileceklerimizi yapamamış olmanın, çaresiz yenilgilerin kırık döküklüğüydü.

Postacı, bugün yirmi yılı getirdi çantasında. Kapı kalabalıktı. Hayır, Frankfurt'taki evin kapısı değil, Fatih kongresinin yapıldığı salonun kapısı. Kapıdan içeri sokmak istemiyorlardı seni. Kızıl pazıbentli ve merkez destekli genç koruyucuların gözünde haindin o zamanlar. Saygın konukların değişmez yeri olan ön sıra koltuklardan izliyordun olup bitenleri. Delikanlılığını hiç yitirmeyeceğini sandığım yüzün kararsız ve solgundu. Doğru nedir? Yanlış nerede? Tam bilmiyordun. Dünkü dostlar, yoldaşlar neden bugün düşmandır? Tam bilmiyordun. Direnmek mi, dönmek mi gerek? Tam bilmiyordun. Orada, o bodrum katındaki kongre salonunda doğru neydi, yanlış neydi? İnanç neydi, ihanet neydi? Tam bilmiyordun.

Postacı, yirmi yıl önceki hayallerimizi, inançlarımızı, yenilgilerimizi ve hiç sönmeyeceğini sandığımız umutlarımızı taşıdığını bilmiyordu çantasında Türkiye gazetelerinin, dergilerinin zamanı, mekanı aşan sihirli gücünün farkında bile değildi.

"Size ne çok gazete geliyor böyle Frau!"

Gazete mi? Hayır, on yıl önce bir gece, küçük salaş bir yaz evinin verandasına vuran ayışığıydı çantasından çevreye yayılan. Kendi kendini mahkûm ettiğin sürgünden yeni dönmüştün. Yeniden başlamak... Ama nereden? Dağınıklık sürüyordu.

Siyasal açıdan bize yaklaştığını söylüyordun. Biz kimdik peki? Şimdi neredeyiz biz? Bir temmuz mehtabı vardı tam arkanda. O gece, neşeyle, umutla tartışırken gözlerinde yakaladığım gölgeyi anlamadım. O gölgenin senin ihtiyarlığın, bizim sürgünlüğümüz olduğunu, on yıl sonra bir Avrupa kentinde postacının çantasından çıkıp karşıma dikildiği an'a kadar anlamadım. Midyelerin kumlarını anımsıyorum dişlerimin arasında. Denizin yosun kokusunu, birden esmeye başlayan gece yelini ve on yıl öncesinin kahramanlarını ve hainlerini.

Bir Eski Tüfek'ten söz ettiğimizi. "Biz de mi Eski Tüfek olduk artık?" dediğini senin. Ne garip şu insan belleği. Masada başka kimler vardı anımsamıyorum da, senin tam arkanda, ayışığında parlayan bir sarı gül

goncasını ve Feliks Kedi'nin birden masanın ortasına atlayışını anımsıyorum.

Gazeteleri bir tomar halinde uzatıyor postacı. Lapa lapa kar yağıyor. "Bu yıl kış yine sert geçti," diyor. "Yaz belki de güzel olur. Yaz tatili için yer ayırttınız mı? Ben bu yıl İtalya'ya gideceğim." İşte postacımın tüm evreni, İtalya'da bitiveren tüm ufku!.. On bir aylık hayallerin, turizm broşürlerinin, on bir ayın tüm tasarrufunun bir ayda öğütüleceği tatil değirmeni. Bizim de artık alışmaya başladığımız tatil yapma zorunluluğu, tatil görevi!

Postacıyı, alışkanlığın, eli mahkûm olmanın doğurduğu o çaresiz, kısır, acı sevgiyle sevmeye başladığımı düşünüyorum. Pek aceleci görünmemeye çalışarak -hep o kendini kollama, açık vermeme içgüdüsüyle- uzanıyorum gazetelere, dergilere; mektuplara.

Postacı karşı kaldırıma geçiyor. Karşıda, iki kavruk kavağın yanındaki demir kapıda şimdi. Elimdeki gazetelerin tarihlerine bakıyorum. Yine gecikmiş hepsi. Acılar, sevinçler, eski dostların fotoğraflarda yaşlanan yeni yüzleri; bir zamanlar bizim olan kentlerin bildik sokaklarının gün günden tanınmaz oluşu; grevler, işkenceler, savaşlar, zindanlar, satırların arasından cımbızla çekip yarattığımız geri dönüş umutları; koskoca bir İstanbul, koskoca bir Türkiye; yani geçmişimiz ve geleceğimiz, yani tüm yaşamımız, hepsi gecikmiş.

Ağır ağır uzaklaşıyor postacı. Elimde bir kağıt tomarı. Elimde sınıfımızın ilk ölüsünün cesedi, elimde senin inanılmaz yaşlılığın, elimde bütün bir sürgün. Postacının omuzları düşük. Kar yağıyor karşı kavaklara. Elimdeki kağıt tomarına, çam ağacının yeşil dallarına, Frankfurt'a, sınıfımızın ilk ölüsünün üzerine, senin şakaklarına, daha kaç yıl bekleyeceğimizi bilmediğimiz bir istasyona kar yağıyor.

Postacının itip götürdüğü tekerlekli çantası ağır, çok ağırmış gibi geliyor şimdi bana. Arkasından koşuyorum karların içinde düşe kalka. "Dur postacı, dur ucundan tutayım. Dur! Çantan ağır. Çantanda yıllar, çantanda ülkeler var. Çantanda tüm gençliğimiz, tüm umutlarımız, tüm savaşlarımız ve yenilgilerimiz var. Dur! Belki bir gazete daha kalmıştır çantanın bir köşesinde. Bir ölü daha vardır belki şu elime bıraktığından başka. Dur! Orada dostlarım, orada umutlarım, orada ölülerim ve belki de -kimbilir- orada, çantanın bir köşesinde adı Umut olan bir çocuğun doğum ilanı var.

BİR DURAKTIR FRANKFURT

Bir şehir değildir Frankfurt...

Dünyanın dört bir yanına kalkan bütün trenlerin çoktan kaçtığı, kederli, biraz da korkulu bir gece garıdır. Kırk yılın yenilgilerinin yüküyle ağırlaşmış eski bavullar üstünde, geciken bir şafağın sabırla beklendiği bir sabahçı kahvesidir. Betonlar arasına sıkışmış tek bir ağacın dallarında yaşanan dört mevsimin boğucu bir Alman disipliniyle yıllar boyu ardarda dizildiği, tiyatro dekoru bir penceredir. Odadan odaya sinirli, huysuz, eğreti dolaşan -kediler yerleşikliği severler- adsız bir kara kedidir. Yalnızlığımızdan, yabancılığımızdan duyduğumuz sinsi korkuyu yenmek için dudağımızın kenarına iliştirdiğimiz ve artık bir kas kasılmasına dönüşüp uykuda bile bizi terk etmeyen, mahçup, iki yüzlü bir gülümsemedir.

Bir duraktır Frankfurt...

Yıllardır geciken bir otobüsü, donmuş ayaklarımız, buz kesmiş ellerimizle - tıpkı çocukluğumuzda okul paydoslarında bizi evlerimize götürecek otobüsü beklediğimiz gibi- umutla beklediğimiz bir durak. Yaşanmamış bir zaman parçası; beklerken geçmişe dalıp gidilen bir an; bir yerlere yetişmek için koştururken rastlanıveren bir dosta, ayaküstü iğreti bir merhaba; her yeri dökülen eski yolcu otobüsü geceyarısı ıssız bir bozkırda bozulduğunda katlanılan kuşkulu, sıkıntılı, çaresiz, kaçınılmaz bir bekleyiş; geminin demir almakta geciktiği bir liman...

Yüzün yorgun, yüzün süzgün...

Gece geç saatlerde işten eve döndüğünde, Frankfurt'un bütün caddeleri, bütün meydanları, bütün durakları -ve uzun, çok uzun bir işgünü boyunca, bıkmadan, usanmadan acımasızca didiklediğin, hunharca hesaplaştığın hayatımız- derin derin kazınmıştır yüzüne. Her gün artan bir şaşkınlıkla baktığım, her gün biraz daha yabancılaşan yüzün.

"Bugün aynada kendimi gördüm. Ne kadar yaşlanmışım."

Sen "yaşlanmak" diyorsun, "yabancılaşmak" diyorum ben. Ve sürgün, yüzüne, gözlerine, sesine, yüreğine usullacık, sinsice senin aynanda kendimi seyrederek, sessiz ve çaresiz bekliyorum.

Gece, iş paydoslarında, Frankfurt sokaklarını, Frankfurt duraklarını getiriyorsun eve. Sessiz evimiz, Avrupa'nın kanlı paralarının yığıştığı bu kentin gürültüsüyle doluyor. Yaşlılar evine taşıdığın kimsesiz Oma'nın yalnızlığını; hastaneye yetiştirdiğin genç gebe kadının umutlu sancısını; hep aynı sokağın köşesinde sızan kolsuz işçinin akar bantlarda akıp geçmiş gençliğini; onu sana teslim eden polisin kanıksamışlığını yirmi beş yıl sonra evine dönen bir denizcinin inanılmaz serüvenlerini; bir eski Nazinin hakaret dolu yabancı düşmanlığını; çok karlı, çok soğuk bir kış gecesinde beş metrelik bir yolu yürümemek için bütün gece kara saplanıp kalmana yol açan zengin işadamının bencilliğini; okuduğun kitaba şaşan Alman aydınının merakını; hep kazık yemekten korkup hep kazık yiyen ezik halkımızın güvensizliğini "-Türk olduğumu aklına getirmeden boyuna söylenip duruyordu arabanın arka koltuğunda: Dümbük şoför yolu uzatıyor. Böyledir bunlar işte, yabancı gördüler mi!... Anasını şaaptığımın şoförü şimdi kesecek yirmi markımızı...

"-; havaalanına özel uçaklarıyla inen bir başka dünyanın insanlarını; kolay kolay taşınamayacak bunca yükü, koskoca, cıvıl cıvıl bir kenti getiriyorsun eve.

Yüzün düşünceli, yüzün karanlık, yüzün küskün. Gözlerinde sisli bir şeyler var. Günbegün kendi değişimimi izliyorum değişen yüzünde. Ayrılmaz parçan olan pırıl pırıl bir mizahın, aydınlıktan karanlığa, sevecenlikten kuruluğa, gülmeceden kedere dönüşünü... Durmaksızın, acımasızca, kendi kendini tahrip ederek hesaplaşmanı kendinle; ve çoğunlukla yenik düşmeni...

-Birden kendimi, bavulu iple bağlı, yoksul giysili adamı küçümserken yakaladım. Zengin görünümlü müşterilere, şık küçük hanımlara yaptığım gibi arabanın kapısını açmadığımı, Şimdi yeterli parası bile yoktur taksiye ödeyecek diye düşündüğümü panik içinde fark ettim. Adamı söylediği adrese bıraktıktan sonra yol kenarına çektim arabayı. Dur oğlum, dur bakalım, nereye gidiyorsun sen böyle! Kimsin sen böyle! Dayanamadım daha fazla, işi bırakıp eve geldim. Nereye gidiyoruz biz?

Yüzün yorgun, yüzün karanlık, yüzün geçmişte. Bakışlarında kuşatılmış bir geyiğin yumuşacık korkusu. Evimizde, odanın ortasında, yoksul

görünümlü bir adamın iple bağlı eski püskü bavulu; bir de senin kendi kendine şaşkınca, korkuyla bakışın. "Şoförlük yapmıyorum, şoförleşiyorum. "Ve günün son avuntusu: İnançlarımızın doğruluğuna bir kez daha iman edişimiz: -İnsanı üretim tarzının, üretim sürecindeki yerinin biçimlendirdiğini hiç bu kadar açık, bu kadar tartışmasız kavramamıştım. "İçimizde dalga dalga kabaran, isyana dönüşen bir özlem...

Uzun süren dondurucu kışa karşı bir isyan gibi patladı bu yıl Frankfurt'ta bahar. Badem, kiraz ve elma ağaçlarının çiçekleri hiç bu kadar gür, bu kadar beyaz, bu kadar çılgın olmamışlardı. Sabah pencereyi açar açmaz, göz kamaştıran bir beyazlıkla yürüdüler odaya. Bahar renklerinin türküsü, bu yıl dört bir yanda yankılanan bir senfoni oldu. Bahçelerde, parklarda, alanlarda, yol kenarlarında, ormanlarda, hindibalar, papatyalar, laleler, menekşeler, hercailer, süpürgeotları, ortancalar, çiğdemler, fulyalar, zerenler ve -inanılmaz bir şey- leylaklar öyle bir cümbüş yarattılar ki, görmemek, sevmemek, alışıp benimsememek elde değildi.

Alışmak; yerleşmek... Yıllardır inatla karşı koyduğumuz, direndiğimiz, korktuğumuz duygular. Bu yüzden bu çiçek denizinden bir tek saksı almamakta direndim ben yıllar boyunca. -Saati bir saat geriydi. Neden diye sordum. Türkiye'ye dönene kadar böyle kalacak. Türkiye saati bu dedi. Geçende gördüm. Saati sordum. Düzeltmiş.

Kedi eve geleceği gün hepimiz tedirgindik. Hayvana alışamamaktan korktuğumuz için değil, alışmaktan korktuğumuz için. Bir kedinin, birden, yerleşikliğin simgesi oluvermesinden korktuğumuz için. Kapalı durakların bir köşesine büzülüp sızan berduşlar gibi, durağımıza alışıp, evden uzaklaşıp, orada kalıvermekten korktuğumuz için.

Frankfurt'un her yanı, görülmemiş bir patlamayla çiçeğe durdu bu bahar. Uzun kışların ardından hep böyle mi patlardı baharlar Türkiye'de de.

Böyle önüne geçilmez, böyle dayanılmaz, böyle ansızın bir ayaklanma gibi mi? Ortaköy sırtlarından, Dereboyu'ndan Ayazma'yı geçip Boğaz'a doğru inerken yabaneriği, şeftali ve erguvan ağaçları... Küçük kilisenin bahçesindeki derme çatma masaların üzerine: çiçek açmış eriklerin beyaz çiçekleri yağardı. Şişesi 125 krş.'a beyaz Marmara şarabı, piyaz, balık... Uzakta uğultulu bir İstanbul. Burada 21 yaşımız, ilk büyük aşklarımız, ilk mitinglerimiz, ilk sarhoşluklarımız. Burada, Ortaköy'e inen vadide, bu eriklerin ve ulu çınarların altında, Rum garsonun sevecen bakışları altında; gençliğimizin, umutlardan ve gelecekten yapılmış geniş şemsiyesi altında,

kentin uğultusundan uzakta; burada, bir sürgün şehrinden 25 yıl ve 3 bin kilometre uzakta, burada yıllar boyunca vereceğimiz tüm savaşlardan, tüm zaferlerden ve yenilgilerden çeyrek yüzyıl uzakta, gençliğin ve savaşın tam ortasında... Burada, uğultulu, cıvıl cıvıl, dalga dalga, savaş savaş, grev grev bir İstanbul'dan bir Marmara şişesi boyu uzakta, güvenlikteydik. "-Oralar hep apartman oldu sen görmeyeli.

Kuru kafalar gibi sevimsiz sevimsiz taş binalar yükseldi senin vadinde. Ayazma yıkıldı mı ne, giden kalmadı pek. Şimdi entelbarların modası var.

Frankfurt'a erik baharlarının çiçekleri yağıyor yılların, kentlerin, ülkelerin ötesinden. Kırda bulup küçük bir saksıya diktiğim çiçek bir türlü gelişip büyüyemiyor. Sabah işe gitmek için hazırlanırken, "Yine ağır çiftçiliğe başladın, diye alay ediyorsun. Ama senin çiçek büyümüyor bir türlü." "Toprağını beğenmedi, diyorum. Oysa en iyi topraktan almıştım. Şu besleyici haplardan da koydum köküne.

Nedense tam göz göze gelecekken ikimiz aynı anda kaçırıyoruz gözlerimizi. "Bitkiler bile kendi topraklarını ararlar gelişmek için. Ne kadar iyi toprak olsa da değiştirdin mi yerlerini, küsüverirler. Kök salamazlar bir türlü, sürgün veremezler.

Yaşlı teyzemin sesi kulaklarımda. Doksan yaşında, hala "İnat ettim, dönüşünüzü görmeden ölmeyeceğim," diyen ve elini değdirdiği her çiçek, peri kızının sihirli değneğiyle dokunulmuşçasına yeşerip gelişen teyzemin.

Sanki her şey yüksek sesle söylenmişçesine, konuşmayı kafamın içinde bıraktığım yerden sürdürüyorsun: "Fidanken, filizken tutar da, büyüdü mü değiştirmeye gelmez yerini, toprağını."

Kimileri alıştılar, yerleştiler çoktan. Belki ardlarında bunca yıl, bunca anı, bunca savaş yoktu da ondan. Ya da belki daha güçlü, daha özlüydü kökleri. Ya da, kimbilir, belki savaşlarını birlikte taşımayı başardılar yabancı topraklara. Her şeyi nasılsa öyle sürdürmeyi savaşımın bir biçimini sanarak -ya da sayarak.- "Bırak şu uyumsuz bitkiyle uğraşmayı, git güzel saksılar al, balkona dizelim. Camgüzelleriyle küpeler pek yakışır şu pencereye. Ödemiş'teki evin iç avlusunda bir mavi ortanca vardı. Dibine çivit dökerdi annem. Buradakiler kendinden mavi. Bir de ortanca alıver.

İnadı bırakıp birkaç saksı alınalı gerçekten. Gelişmiş kapitalizmin leylakları, gülleri, menekşeleri, -ne garip- kokusuz da olsa yine de gürbüz ve güzel.

Karlar bitti artık. Bahar çiçekleri yağıyor Frankfurt'un üzerine. Şimdi ilkbaharın ayaklandığı bir durak-kent Frankfurt. Paris gibi, Atina gibi, Kopenhag, Zürih, Hamburg, Amsterdam, Stockholm gibi, Londra, Berlin, Moskova ve daha yüzlercesi gibi bir ara istasyon, bir aktarma süresi. Kesinlikle gelecek olan, ama ne zaman geleceği bilinmeyen son trenin, gelip geçenlere kuşkulu bir tutkuyla sorulan "Ne zaman?" soruları arasında, sabırla beklendiği bir durak.

Birilerine sormalıyız. "Biz yabancıyız da bu şehirde. Biz yabancıyız da her şehirde... "Yoldan geçen birine sormalıyız. Ne zaman gelir otobüs? Son tren kaçta? Nereye gidiyor bu 16 numaralı tramvay? Messe de neresi? Hangi masalın, hangi faslındayız biz?

Bir duraktır Frankfurt. Baharda çiçekli, rengarenk, cıvıl cıvıl bir durak. Bin duraktır dünya: Kaldırım taşları arasında inatçı, inançlı çiçeklerin tutunmaya, açmaya, solmamaya çabaladıkları...

ZAMAN KATİLLERİ

Her sabah saat 8'de, düzenli işe giden memurlar gibi geliyoruz bu odaya. Küçük masacıklarımıza oturuyoruz. Günlük gazeteleri, önümüze dünyanın en ciddi, en ertelenmez işini yaparcasına açıyoruz. Dosyalar, kağıtlar, not defterleri ve bir makas... Gazetelerin "Eleman aranıyor" sayfalarındaki iş ilanlarını özenle kesip saklamak için; oyalanmaları ve umutları kesip saklamak için bir makas... İş aracı olarak makaslarımız var bizim. Renk renk, şekil şekil, marka marka makaslarımız...

Zamanı öldürmeye sabah 8'de başlıyoruz. Önce saniye saniye, sonra dakika dakika, sonra saat saat işkenceyle ölüyor zaman. Saat tam 10.30'da 15 dakikalık kahve molası, sonra yine çalışma. "Çalışma?" Yani gazetelerden hummalı biçimde iş ilanları kestiğimiz; yani iş olanakları konusunda ateşli tartışmalara daldığımız; en etkili, en dayanılmaz, en, inandırıcı iş başvurusunun nasıl, hangi üslupla, kağıdın kaç santim içinden yazılması gerektiğini öğrenmeye çalıştığımız; yani işsizliğin çaresizliğini yapayalnız yaşayıp çıldırmamak için yalnızlığımızı bu beş köşeli odaya taşıdığımız!..

Saat 12'de yemek paydosu. Bir saat bile değil, yarım saatçik. Her gün, yarım saatlik yemek paydosunun bir saate çıkarılması tartışılıyor uzun uzun. Ama işsizlik yardımına yeniden hak kazanabilmek için, burada iki koca ay boyunca sekiz saatlik işgününü, dünyanın en acayip işinde, işsizlik işi'nde çalışarak tamamlamak gerek. Öğle paydosunu bir saate çıkarmayı bir türlü başaramıyoruz. 12.30'da yeniden çöküyoruz masalarımıza, yeniden başlıyoruz işe. İşimiz: İş'sizlik; işimiz: O bizi öldürmesin diye zamanı öldürmek.

Burada, bu garip odada işsizlik, politikacıların nutuklarından, televizyon ekranlarından, gazetelerin manşetlerinden ve işsizliği protesto pankartlarının acımasız gerçekliğinden çıkıp, dünyanın en soyut, en tuhaf işine: İşsizliği işsizlikle yok etme işine dönüşüyor. Her sabah, işyerimize girerken, hepimiz kendi işsizliğimizi eşikte bırakıyoruz. Helga'nın -fare deliğine sığmayıp kuyruğuna bağladığı kabak- evlat edinilmiş Zenci bebeği;

Volker'in aylardır ödenemeyen ev kirası; Barbara'nın kapatılmış telefonu; Armin'in ayrıntılı intihar projesi; Conny'nin uyuşturucu tutkusu; Hans Peter'in Siemens'e girip yükselme hırsı; Karin'in kendisi gibi işsiz alkolik dostu; postada geciken işsizlik yardımları; posta kutularında bekleyen, işsizlik yardımının kesildiğini haber veren kara yüzlü, uğursuz Çalışma Dairesi mektupları;

hepsi kapının önünde bırakılıyor. Sekiz saatlik işgününü tamamladığımızda, bu korkunç işin korkunç paydosunda, hepimiz kendi yalnızlığımızı, kendi sıkıntılarımızı, kendi acılarımızı ellerinden tutup yine sokaklara çıkıyoruz.

Çalışma Dairesinin düzenli raflarında ya da dev bilgisayarların belleklerinde bir kart, bir numara, bir istatistik puanı oluyoruz yine.

Bugün cuma. Hafta sonundan önce son çalışma günü. Kahve molası başladı başlayacak. Dört bir yana dağılmış gazeteler, kalemler, kağıtlar, makaslar toplanıyor. Pencereleri açmak gerek. 10.30'da havalandırma için pencereler açılır hep. Dışarıda buz gibi bir yağmur. Oysa aylardan mayıs. Şimdi bir yerlerde pırıl pırıldır güneş. Deniz masmavidir. Papatyalar, zerrinler, kır laleleri, güllere, şebboylara, kızıl sardunyalara dönüşmeye başlamıştır çoktan. Oralarda işsizlik şarap lezzetinde tatlı bir tembelliktir mayıs havasında.

Pencerelerin aralandığını içeri dolan rutubetli soğuktan anlıyorum. Ürperiyorum. Benim işim ne burada! Bu garip oyunda, bu beş köşeli sahnede, bu soğuk mayıs yağmurunun altında, bu dilini bile anlamadığım ülkede, bu yabancı kentte, Çalışma Dairesinin bilgisayarının belleğinin işsizler hanesinde, bu duyguları da dilleri kadar yabancı insanlar arasında, bu zaman öldürme makinesinde, bu cinayette işim ne benim! Dışarıda soğuk ve yağmur; burnumda sıcak kahve kokusu. Masanın üzerine abanıyorum. Helga'nın evlat edinilmiş bebeği yatağında ağlıyor şimdi. Ucuz eğreltiotu çayının buruk tadı lastik emziğin tadına karışıyor. Pahalı bebek meyve sularının tadını bilmiyor küçük kara Afrikalı. Doğduğunda da bilmezdi zaten. Yeni annesinin, kendisinden nefret etmemek için, varlığından pişmanlık duymamak için her gün burada işsizliği, yoksulluğu, gelecek korkusunu, işsizlik yardımının kesilmesi kabusunu yenmeye çalıştığını bilmiyor. Armin, kusursuz intihar projesine kusursuz bir halka daha ekliyor. Kahve molası başlamadan önce, önüne boylu boyunca açtığı `Rundschau' gazetesinin üzerine kapanıp, beynine kurşunu tam onun

gözlerinin önünde sıkmak için, Çalışma Müdürünün masasının önüne kadar nasıl ulaşabileceğini kuruyor. Conny, yeni bir krize girmeden önce alması gereken uyuşturucunun parasını nerelerden denkleştireceğini fenik fenik hesaplamaya çalışıyor. Ve Volker, güzelim yeşilci Volker -iş miş bulmak aslında umurunda değil- hiç yeşili olmayan bu kasvetli odada yemyeşil, capcanlı bir şeyler hayal ediyor.

Saat 10.30. Kahve molası. Ben soğuktan, yağmurdan kaçıp Boğaz'ın yeşiline, mavisine dalmışım. Bir yanım minarelere tırmanmış çoktan, bir yanım cıvıl cıvıl Eminönü Meydanı. Şimdi, tam da bu dakikalarda, bir yerlerde, bir koğuşta, bir hapishane avlusunda havalandırma vaktidir belki. -Gözlerimizi kırpıştırarak çıkardık koğuştan. Bir saniye bile kaybetmek istemezdik. Dışarısı kışın bile aydınlık olurdu. Taş içavlularda, taşların arasından fışkırmış ya da uzun planlarla, pek çok sıkıntıyla gizlice edinilmiş renk renk çiçeklerimiz vardı. Günü kısaltmak için bölerdik, hep bölerdik. Kahvaltı, havalandırma, öğle yemeği, kahve saati, okuma, çay molası, akşam yemeği... Zamanı öldürmez, geçirirdik. -Gün saatlere bölünmese nasıl biter hapisler, zindanlar, sürgünler ve işsizlik eğitimleri?

Armin'e desem ki: "Sakın ölme Armin! Benim geldiğim yerlerde yaşayabilmek için nelere katlanıyor insanlar. Hakkın yok ölümü düşünmeye... "Helga'ya desem ki: "Karaderili bebeğini iyi besleyemediğine, iyi bakamadığına hayıflanma, tüketme kendini öyle. Benim geldiğim yerlerde çocuklar hep karaderili'dir ve bebeler, çokluk açlıktan, yoksulluktan, sancıdan senin bebeğin gibi ağlarlar. Volker'e desem ki: "Yeşil çok önemli, biliyorum. Soyu tükenen kaplumbağalar, fok balıkları, yok edilen ormanlar -yerlerine yenileri konamaz- çok önemli biliyorum. Benim geldiğim yerlerde, ama Volker, yeşil ormanların kuytuluğunda, kekik kokan gecelerin karanlığında, biçilmiş ot ve toprak kokan serin yeşil şafaklarda yok edilir insanlar sessizce..."

Saat tam 10.30. Kahve molası. Dilim yok, bütün bunları diyemem. Çok mavi, çok engin, pırıl pırıl, çakıl taşlı, ılık bir deniz düşünüyorum durmadan. Kalkıp sessizce kahvemi alıyorum. Soyut ve anlaşılmaz avangard bir tiyatro oyununda, sözlü rolü bile olmayan bir figüranım ben. Öyle sessiz, hüzünlü, yabancı, geçip gidiyorum sahneden.

Dışarıda soğuk ve yağmur. Pencerenin önünde teneke bir konserve kutusunun içinde yemyeşil naneler. Volker, Yeşilciliği'nin rozeti olarak getirmiş olmalı. Bu odadaki tek doğal, somut, gerçek ve güzel şey onlar. Bir

de sıcak kahvenin kokusu. Yeşil olan, umut olan, canlı olan... Dışarıda soğuk ve dinmek bilmez yağmur. Çepeçevre gökdelenler. Çağımızın en korkunç, en acımasız devlerinin, BIG'lerin, DB'lerin, Siemens'lerin, AEG'lerin, Deutsche Bank'ların, Dresdner Bank'ların, IBM'lerin, Höechst'lerin üstümüze düşen ve havayı büsbütün karartan gölgeleri.

Volker pencereyi sonuna kadar açıyor. Rutubetli, soğuk havayı içine çekiyor. Bilinmeyen, acımasız bir Tanrıya sunulan bir kurban gibi sonra, ağır törensel bir el hareketiyle, özenle diktiği nane saksısını olduğu gibi aşağıya, sokağa fırlatıyor.

İşimizin zamanı katletmek olduğu bu zaman mezbahasında saat 10.30. Kahve molası. Yerdeki, gitgide yayılan yapışkan, ıslak leke, kahve değil, zamanın kanı.

VEDALAR

ELVEDA ALYOŞA

İlkyaz sabahlarında uçuk, buğulu, baygın iğde kokularıydı. Gün ne kadar sıcak geçecek olsa, şafak vakitlerinin ürpertici, güzel serinliğiydi. Birden boşanan sağanaklar ve caddelerin iki yanındaki akasyalara tünemiş binlerce serçenin, insanı sersem eden cıvıltılarıydı. Bitmiş bir aşkın can çekişmesi; geceyarısı telgraflarının izinde, postane kapılarında uzun, ezik bekleyişler; bir ayrılıp bir kavuşmalardı. Fıstıki yeşil, patlıcan moru entarilerim; gündüz insan, gece kurt yaşamım; yalnız evimin duvarlarına renkli tebeşirlerle yazdığım aşk dizeleri, yarım kalmış bir tutkuyu sökmek için yaşanan kaçamak çılgınlıklardı. Meze tabaklarına düşen erik baharları; Buzbağ şarabının kadehimizdeki koyu vişne rengi; aylı gecelerde, olmayan bir denizi özlemle aramaya çıktığımız Çankaya tepeleri; birden aklımıza esip kendimizi attığımız, ertesi sabah İstanbul'da, İzmir'de, Bursa'da, Bodrum'da uyandığımız Anadolu otobüsleriydi. Karpuz yüklü kamyonların arkasında Tuz Gölünü geçip Peri Bacalarına vardığımız; ilk Hıristiyanların gizli tapınaklarının sükûnetinde, dörtnala sonsuz bir koşu olan hayatımızın tatlı yorgunluğuna çare aradığımız;

ufak tefek taşlı yokuşlardan nefes nefese kaleye tırmanıp, alev alev yanan avuçlarımızı ve alnımızı binlerce yıllık tanrıçaların, Hitit heykellerinin, donuk mermerlerin serinliğine yasladığımızdı.

Forumlar, yürüyüşler, mitingler, işgallerdi. Kongreler, toplantılar; tutkulu, ateşli tartışmalar; hırslı, keskin karşıtlıklardı. Yurtlarda, kampuslarda öğrencilerle birlikte nöbet tutup sabahladığımız; tüm saatlerin, tüm hayatların bilinmeyen bir devrime ayarlı olduğu, "Ho, Ho Ho Şi Mihn, daha fazla Vietnamlı", "Son sözümüz söylenmedi, kavga yeni başlayacaktı, çılgın umutlarla dolu masal günlerimizdi. Yazı yazarak, yazı tartışarak sabahladığımız; dünyayı, yaşamı, savaşı, devrimi, sosyalizmi, insanı, kendimizi belki bir daha hiçbir zaman yapmadığımız kadar ciddiye aldığımız inançlı, coşkulu, özverili, umutlu 25 yaşımız, 30 yaşımızdı.

Külüstür mavi kaplumbağa arabaya balık istifi doluşup, çantalarımızda sosyalizm üstüne, faşizm üstüne kitaplarla cılız çamların altında gizli

köşeler aradığımız; yaklaştığını sezdiğimiz fırtınaya karşı çocuksu önlemler, romantik çözümler bulduğumuz; evlerimizden bir sabah çıkıp bir daha uğramadığımız;

kuşlar gibi hür, bulutlar kadar uçucu olduğumuzdu. Dört bir yana dağılışımızdı sonra...

Bir gün ders ortasında kürsüden alınıp götürülüşüm; evlerimizi, hayatlarımızı, kimliklerimizi didik didik eden Tomsonlu, postallı Haki'ler - Birkaç afiş, birçok dergi, kitap, külüstür daktilom, arkamdan mahzun bakan küçük kara kedim, kuşkulu, korkulu bakışlarını üzerimde hissettiğim apartman komşuları; bir bölük silahlı asker arasında komik miki filmlerini andıran ufacık, gülünç halimdi. Gözü bağlı götürüldüğüm kışlaların rutubetli, taş işkence odalarındaki kapana kısılmış fare korkum, kadınlar koğuşunun havalandırma avlusundan görülen mavi boyalı yoksul gecekondular, sonbahar sislerinin masal bahçelerine dönüştürdüğü kırlar, söğüt ağaçları, demir kapılar kapandıktan sonra içilen demli, sıcak çayların buruk mutluluğuydu.

Bugün, içimde incecik bir hüzün, seni düşündüm Alyoşa. Oysa aramızda hüzne en yabancı olan sendin. Duvarlarımdaki aşk şiirlerini "-Seviyorum seni ekmeği tuza banıp yer gibi/geceleyin ateşler içinde uyanıp ağzımı musluğa dayayıp su içer gibi" -Nazım'dan bile olsalar, devrimciliğe yakışmaz sayıp çocuksu bir öfkeyle silmeye çalışırken; öğrenci forumlarında, tartışma toplantılarında, işçi mitinglerinde kendine ve fikirlerine sonuna kadar güvenli, kendi doğrularından hiç kuşku duymayan ateşli konuşmalar yaparken; kendi aramızdaki bitip tükenmez tartışmalardan sıkılıp, lafı "Az laf, çok iş," diye noktalarken; ya da keyifli bir gününde, koca bir tepsi hamsili pilav yapıp, yarısını daha sofraya oturmadan silip süpürdüğünde, gözlerini yere eğip mahcup gülümserken, hüzün yanına yaklaşmaya bile cesaret edemezdi.

Kedileri, kağıttan binbir çeşit hayvan yapmayı, hamsiyi ve tatlıları severdin. Alyoşa adına hak kazandıran çocuksu iyimserliğin, saflığın, gözükara aceleciliğin, hep harekete, işe, eyleme dönük didinmen... Belki biraz da küçümsediğim doğallığın, saydamlığın... Bir yanından bakınca öte yanı görebileceğim duygusuna kapılırdım. "Yaşam dolu" denilemez, hayır! Ağaçlar, otlar, geyikler, kediler, sular gibi yaşamın, doğanın gıllıgışsız, dümdüz bir uzantısıydın sen! İnsanları biraz buğulu, biraz gizemli kılan,

coşkuyu törpüleyen, heyecanı yatıştıran, eylemi arkaya itip duyguyu öne çıkaran hüznün ne ilgisi vardı seninle!

Dört bir yana dağılmış kitaplar, dergiler, kağıtlar arasında nasıl da coşkulu, hummalı, hırslı çalışırdık... Hatice Abla fasulye pilakisini, havuç salatasını; zeytinyağlı dolmaları dünden yapıp buzdolabına koymuş olurdu. İşe içki karışmamalı kuşkusuz! Yine de bir yerlere zula ettiğim şarabı son dakikada biraz ürkek, biraz mahcup masaya koyarken bir tek senin gözlerini arardı gözlerim. Yine böyle bir gündü: Hani Alyoşa'lık payesini artık bir daha hiç birimizin unutmayacağı biçimde hak ettiğin sonbahar akşamı... Kızgın kızgın homurdanma! Yüz yaşına gelsek bile, birlikte her sofrada, her içki masasında anımsayacağız. Adaşımın bir yerlerden bulduğu, günün sürprizi olarak sakladığı siyah etiketli Skoç viskiden payına düşeni, "Ben içmem,"

diye itiraz etmeye de çekinip, kimselere göstermeden gizlice mutfak musluğuna dökerken yakalamıştık seni. Alyoşalığın bir kez daha tescil edilmişti o gün.

Bahçelievler son durak... Elimde köşedeki kuruyemişçiden alınmış leblebi, şamfıstığı, dutkurusu, fındık, üzüm paketim. Çantamda bir küçük konyak ve notlar, kağıtlar, kitaplar, dergiler... Tam donanımlı askerler gibi hazırlanırdık çalışmaya. Yine sabahlayacağız. Derginin yetişmesi gerek. Dünyanın, tarihin, Türkiye'nin, tüm insanların sorumluluğu omuzlarımıza yüklü. Buram buram inanç, umut, sosyalizm, devrim olan Ankara günlerimiz!

Daktilo başında sabahladığımız; geleceğin ve dünyanın avuçlarımızın içinde olduğuna inandığımız; gece otobüslerinde, Ankara'yı İstanbul'un işçi semtlerine, öğrenci eylemlerine, basımevlerine, grevlere bağladığımız; serin şafak vakitlerinde iğde kokulu yollardan geçerek evlerimize, işlerimize dağıldığımız Ankara günlerimiz!..

Belki de bugün, şafakları iğde kokan uykusuz gecelerden onlarca yıl ve binlerce yol uzakta, sabah erken bastıran hüznün asıl anımsattığı, sen değildin de, o günlerdi Alyoşa. Tüm yaşantımızın hem çok gerçek, hem de masal olduğu; hayallerin, coşkuların, umutların sınırının nerede bitip gerçek dünyanın nerede başladığının bilinmediği; henüz yaşanmamış acılara, ayrılıklara, ölümlere, işkencelere, zindanlara, geleceği acılı, karanlık kılan ne varsa hepsine meydan okuduğumuz günler...

Belki Türkiye'den gelmiş bir gazetenin iç sayfalarında gördüğüm küçük fotoğrafındı sabah sabah hüzünlendiren beni. Hiç yaşlanmayacağını sandığım, çocuksu, aydınlık, hiçbir şey saklamayan, hiçbir gizi olmayan yüzün... Belki de hüzün o fotoğraftaki biraz bezgin, çok, ama çok yorgun ifadede, aklaşmaya yüz tutmuş saçlarında, sertleşmiş çizgilerinde, yorgun bakışlarındaydı; belki de, gazetecinin yönelttiği sorulara verdiğin ölçülü biçili, ağırbaşlı yanıtlardaydı. "Alyoşa'nın önüne geçilmez yükselişi"

şakamızda saklı olandı; yazdığın son mektubunun "Kendimi yorgun hissediyorum. Artık viskileri musluğa dökmüyorum, kendi çapımda çok içtiğim bile söylenebilir" dediğin satırlarıydı... Ama asıl, ne çocuk yüzündeki yorgun ve yaşlı bakışlar, ne içki içmeye başlamış olman, ne bir daha asla yakalanamayacak güzel bir geçmişe duyulan özlem! Hayır, hiçbiri değil, asıl gazetecinin sorularına verdiğin yanıtların kahredici ölçülülüğünde, sağduyuya uygunluğunda, "aklı başında"lığında, hesaplılığındaydı hüzün." Artık iyimser olamıyorum," demendeki gizli boyun eğişte, kanıksamışlıkta, artık olduğun gibi olmamanda, artık hiçbirimizin eskisi gibi olamamamızdaydı...

İstanbul günlerimizde, Cağaloğlu'ndan Sirkeci'ye yorgun argın inip bir an dinlendiğimiz Üsküdar vapurlarında, bir yandan güneşi batırıp bir yandan usul usul konuşurken -Ne çok konuşurduk, ne kadar çok sözümüz vardı söyleyecek!- batan güneşin Sarayburnu önlerindeki oynak denizde bıraktığı izleri görmediğini düşünürdüm hep. Sofralar daha kurulurken oburca bir iştahla yarıladığın mezelerin tadına varamadığını; içkilerin tadı gibi karmaşık duyguların tadını da alamayacağını düşünürdüm. Seni, biraz da bu yüzden, hiçbirimizin tam beceremediğimiz bir işi, Alyoşa olmayı başarabildiğin için severdik. Şimdi, güneşi dünyanın dört bir yanında batırdıktan sonra, ufuktaki son kırmızı çizgilerin güzelliğini, nadideymezelerin ağır ağır yenmesi ve konyağın balon kadehlerde, avuçta ısıtılarak içilmesi gerektiğini, karmaşık duyguları, sinsi acıları, yengileri, hele de uzlaşmaları öğrendiğinden beri, Alyoşa adı artık hiç uymuyor, hiç yakışmıyor sana.

Gazetenin iç sayfalarında bir köşede, senin küçük fotoğrafının yanında, Kızıl Meydan'ın köşesindeki o peri masalı kiliseciğinin resmi var. -Geceleri, sütlü lacivert gökyüzünde Kremlin'in kızıl yıldızı parlardı. Masal kilisesinin rengarenk, çiçek çiçek kubbelerinin, kulelerinin hemen karşısında Lenin'in anıt mezarının önü, törensel nöbet değişimini izlemeye gelenlerle dolardı.

Arkada kızıl bayraklı, kızıl yıldızlı Kremlin, yüzyılımızın gerçekleşmiş sandığımız en büyük masalının, en güzel umudunun kutsal simgesi gibi kale duvarlarının ardında saklanırdı. -Masal kilisesinin resminin altında Kızıl Meydan değişiyor, başlığı... Senin fotoğrafının yanına iri siyah puntolarla, senden bir alıntı: Çağın değiştiğini görmek, değişime uymak zorundayız.

Ne olur bu kadar doğru, gerçekçi, akıllıca konuşma Alyoşa! Ne olur en pahalı, en nadide içkileri yine musluğa dök. Böyle kibar bir doygunlukla oturma, oburca saldır yemeklere. Tüm aşk şiirlerini duvarlardan değil kitaplardan bile söküp at istersen! Ne olur eskisi kadar aldırmaz, coşkulu, hesapsız, aceleci, öfkeli, uzlaşmasız ol. Siyasal hasımlarına söv, say! Yalan söyle: "Hiçbir şey değişmedi, dimdik ayaktayız" de! Yüzündeki o yaşlılık maskesini, bakışlarındaki donukluğu at, çocuk gülüşünle gül gazete sayfalarında. Masal bitmesin Alyoşa, korkuyorum! Masal şatoları yıkılmasın. Cadılardan, devlerden kaçarken yolunu yitiren çocuklara yollarını, gösteren yakuttan masal yıldızları yere düşmesin, parçalanmasın!..

Her şey yıkılıyor... Duvarlar, kaleler, şatolar, yıldızlar, heykeller, hayaller, inançlar, değerler, geçmişe bağlanan her şey... Her şey tuzla buz, paramparça!..

Merhaba yeni dünya! Elveda Alyoşa!...

MADRİD'DE ÖLMEYİ ÖZLEDİĞİMİZ AKŞAM

Hiç ummadığımız bir yerde, hiç beklemediğimiz bir anda pırıl pırıl, cıvıl cıvıl, masmavi çıktı karşımıza. O sıkıcı, "dostlar alışverişte görsün"

toplantılarının birinden dönüyorduk. Saatler süren konuşmalardan sonra yine hiçbir şeye varamamış, hiçbir çözüm bulamamıştık. İsli, ağır Ruhr havası gibi kapalı, soğuk, hüzünlüydü içimiz. Kentleri, insanları, umutları, geleceği yutan dev sanayi bölgesinin ortasında; zehir saçan fabrika bacalarının, yağ ve is karası kömür tepeciklerinin, maden ocaklarının;

yoksulluğu ve kasveti, çevresinin zenginliği yanında büsbütün göze batan işçi mahallelerinin ve yabancı gettolarının yanı başında, bir sihirbazın cam küresinden ya da fantastik bir tiyatro dekorundan fırlamış sihirli bir masal gölü... Üzerinde beyaz yelkenlerin yarıştığı; çevresinin gür, taze yeşilinin sulara yansıdığı; uzaklardan gelen bir müziğin inanılmaz sükuneti, daha da sessiz kıldığı, masmavi bir su...

Tam bu mevsim, tam bu saatlerde, tam da bu mavilik, bu sessizlik olurdu Sarıyer'deki mor salkım çardaklı salaş meyhanede. Kimbilir hangi -bütün hayatımız ona bağlıymışçasına- tutkulu, tartışmalı toplantıdan çıkmış, kentin yapışkan kalabalığını ve gürültüsünü ardımızda bırakarak balıkçıların oradaki mor çardaklı meyhaneye sığınmış olurduk. Beyaz şarabın buğusu kadehimizde! Pilaki, karides, çiroz salata, sıcak sıcak midye tava, bir de beyaz muşamba örtülü masaya düşen salkım çiçekleri...

"Şu göl kıyısında buz gibi bir beyaz şarap?" "Midye tavasız da olsa, ne yapalım!"

"Essen'in burnunun dibinde, hiç gelir miydi aklına?"

"Bu göl gerçekten var mı sence? Haritada işaretli mi örneğin? Kıyısına varınca tam ortasındaki iğne deliğinden kendi içine akıp, kaybolup gitmesin!"

Çiçekli, bakımlı rıhtım boyunca, maske yüzlü, şık, zengin ve sanki yüz yaşındaymışçasına yaşlı insanlar... Yanık tenli, bronz yüzlü, incecik vücutlarında su damlacıkları, kanolarını gölden çıkaran gençler... Almanya'nın ortasında, o korkunç Ruhr bölgesinde, Krupp imparatorluğunun bacalarının gölgesindeki Essen kentinin yanı başındaki bu gölde, bizim gündelik gerçeğimizle bağdaşan hiçbir şey yok. Ne şu çok şık beyaz elbiseli yaşlı çift, ne şu siyah mayolu, ıslak vücutlu, güzelliğinden alabildiğine emin sarışın; ne bu ağır ağır batmaya hazırlanan parlak mayıs güneşi, ne suda süzülen beyaz yelkenler, ne de -en inanılmazı da- bu işte pıtrak gibi çiçek açmış erguvanlar!..

Erguvanlar!... Kaçak, göçebe yaşadığımız günlerde gizlice buluştuğumuz Boğaz vapurlarından seyrine doyamadığımız, Boğaziçi tepelerinde betonların saldırısına karşı -tıpkı o zamanki bizler gibi- inatla, kahramanca, umutla direnen, dallarını koparmaya kıyamadığımız; her şeyi unutsak da zamana yenilip, ille de renklerini unutamadığımız erguvanlar...

"Erguvanlar!.. İnanılır gibi değil! On yıldır ilk kez görüyorum buralarda." Hüzünlü, puslu bir nisan günü, İstinye sırtlarında incecik bir yağmur başlamıştı. Çevremizde çiçeğe durmuş erguvan ağaçları, yüreklerimizde bir ağırlık. Dün sıkıyönetim ilan edildi. Yarın ne olacak, bilmiyoruz. Uzun arananlar listeleri, tutuklamalar, işkence, belki de darağaçları, ölüm...

Hayal meyal seziyoruz, ama yaşayarak öğrenmedik daha. Hücrelerin çaresizliğini, işkencenin -hayır acısı değil- utancını, sürgünün buruk tadını ve inançlarımızın, kabelerimizin, kalelerimizin birer birer yıkılışını henüz yaşamadık, ama yaşayacağız. Sevdiklerimizin ölümünün acısını, bir veda vakti bile bırakmayan ayrılıkları, dostlarla bir bir ayrılan yolların içimizde bıraktığı soğuk boşluğu henüz tatmadık, ama tadacağız.

"On dokuz yıl olmuş, neredeyse yirmi..."

Hangimiz, sen mi ben mi söyledik bu sözleri? Hangi kayalara, hangi zaman mağaralarına çarpıp yankılandı sesimiz ki bu kadar boğuk, bu kadar yabancı!..

Ne kadar gençtim, ne kadar gençtik yirmi yıl önce! Kaçak günlerimizin İstanbul’unda, Eminönü dolmuşlarında, Üsküdar vapurlarında, Gültepe otobüslerinde, Sağmalcılar minibüslerinde; çantalarımız kitaplarla; bildirilerle dolu sendika şubelerine, işçi mahallelerine dağıldığımız... Erguvanlı Boğaz tepelerine, iskele meyhanelerine kaçıp -biraz utangaç ve suçlu- kavgadan, eylemden, örgütten vakit çaldığımız.

Ruhr bölgesinin ortasında bir masal gölü... Gölün çevresinde erguvanlar...

Göğsümde erguvan saplı bir bıçak acısı; avaz avaz haykırma gereksinimi... Yanı başımda yirmi yıl öncelerde bıraktığım sen. Kadehimiz tam istediğimiz gibi buğulu. Şarap meyve tadında, buruk ve soğuk. Rıhtıma vuran küçücük dalgaların şıpırtısı, -Beyhude miydi hepsi, varılacak nokta buysa eğer?

Soru, bembeyaz keten örtülü masanın üzerinde, iki buğulu kadehin arasında zehirli bir yılan gibi, insanın içini ürperten bir yaratık gibi duruyor. Hepsi? Yani yüzlerce yılımız, binlerce ölümüz... Yani kitaplarımız, inançlarımız, umutlarımız, değerlerimiz; yani hayatımızı dolduran, yaşanmaya değer kılan her şey; yani tüm ömrümüz, genç kızlığımız, delikanlılığımız, gençliğimiz, orta yaşımız...

Uzak, yabancı bir kentte, Krupp'ların, Thyssen'lerin, Opel'lerin ürkütücü kale burçlarının hemen altında, neden burada olduğu ya da gerçekten varolup olmadığı bile kuşkulu bir masal gölünün kıyısında, ne kadar kaçarsak kaçalım ergeç bizi yakalayacak soru, suya atılmış bir taş gibi, gölde halka halka yayılıyor.

Madrid'de ölmek. Paris'te küçük bir sinemada yeniden vizyona girdi, diyorsun. "Korka korka gidip bir kere daha gördüm. Yine o kadar güzeldi. İnsanı ağlatacak kadar güzel.

Bu kadar yaşlandığını fark etmemiştim. Ya da hep odaların, toplantı salonlarının alacakaranlığında görüşmüştük son zamanlarda. Oysa, bu parlak gün batımının yumuşacık süzülmüş ışığında, sadece yüzünün, alnının çizgilerini değil, gözlerinin, bakışlarının yaşlılığını da görüyorum. Çevremizin isyan ettirici zenginliğine, budalaca düzenliliğine, itici bakımlılığına ve yapay mutluluk görüntüsüne inat, yaşlanmış yüzün, şişman gövden, özensiz giysilerinle sanki bir direniş anıtı gibisin.

"Madrid'de ölmek, boşuna değildi," diyorum yavaşça. "Yapılabileceklerin en doğrusu, en güzeli, en anlamlısıydı belki de."

"Pasionaria'nın Uluslararası Gönüllü Tugaylarını uğurlama konuşması sahnesini anımsıyor musun?"

Nasıl unuturum! Mırıldanıyorum:

Analar, kadınlar. Yıllar geçip de savaşın yaraları sarıldığında, nefretin yerini özgürlük, sevgi, huzur aldığında; bir gün İspanya özgürlüğüne kavuştuğunda, bu zorlu ve kanlı günleri anımsayıp çocuklarınıza anlatın.

Anlatın onlara uluslararası tugayları. Bu insanların dağları, denizleri aşarak, süngülerle kapatılmış sınırları geçerek ülkemizin özgürlüğü için savaşmaya nasıl geldiklerini anlatın. İspanya halkı, onları unutma!.."

"Anımsayanlar kaldı mı hala?"

Nasıl unuturuz! İspanya çocukluğumuzdu. Gençliğimizin tüm değerlerinin süzülmüş, billurlaşmış özüydü. İspanya umudumuz ve yenilgimizdi. Tüm ömrümüzü hesapsız, sakınmasız verdiğimiz inançlarımızın, değerlerimizin efsaneleşmesiydi. İnsanda ve kendimizde güzel olan, üstün olan, değerli olan ne varsa, oydu... Birer birer çöken kalelerin altında kalan devrim hayalimizin, sosyalizm umudumuzun, daha güzel bir dünyaya ve dünyayı ellerimizle kuracağımıza olan keşişçe inancımızın simgesiydi.

"Hiçbir şey, hiçbiri boşuna değildi," diye yineliyorum usulca. Ellerimizde bayraklar, ellerimizde isyanımızı haykıran pankartlar, dudaklarımızda türküler, yüreğimizde umut, umut, umut... Taksim'e akıyoruz Dolmabahçe'den geçip... Bir grev çadırında işçilerle sohbet ediyoruz... Bir dağ başındayız, ateşler yakıyoruz... Bir gece okulundayız, en heyecanlı bir macera romanından, en akıl almaz bilimsel bir buluştan daha heyecanlı, daha inanılmaz, baş döndürücü bir formülü: "artıdeğer"i anlatmaya, kavratmaya çalışıyoruz... Gözlerimiz bağlı, ellerimiz arkamızda kelepçeli, yüreğimizde buz gibi bir korku -ama teslimiyet değil- yüzlerini görmediğimiz işkencecilerin arasında sınava yürüyoruz... Bir ranzaya tünemiş, elimizde bir kitap, tahliye gününü sayıyoruz. Yüreğimiz bir küçücük kuş gibi çırpıntılı, çantamızda sahte bir kimlik, sınırları geçip sürgünle tanışıyoruz...

"Hiçbiri boşuna değildi, hayır!"

Garson kız, masanın yanından geçerken göz ucuyla bize bakıyor. Yanaklarından süzülen yaşları görüyor; uzadıkça beyazlığı daha bir göze batan sakalını, şakaklarındaki ter damlalarını, bakımsız giysilerini görüyor.

"Bir yabancı olmalı. Kimbilir ne derdi var! Kanıksamış ve ilgisiz uzaklaşıyor.

Sessizce ağlıyorsun karşımda. Çaresizim. Sen hiç ağlamayan, hiç kendini ele vermeyen, sen!..

Kalabalık bir belediye otobüsünün arka sahanlığında -söylenecek o kadar çok söz varken- konuşmadan, sessizce duruşumuz... İçimdeki suçluluk

duygusu, eziklik... Tüketilmeden noktalanan, yarım kalmış bir sevginin buruk anısı... Hayır, orada ağlamamıştın. Kaç arkadaş vuruldu, kaç darağacı kuruldu, kaç ölümüz var geride bıraktığımız. Hayır, sen sfenksler gibi susmuştun, ama ağlamamıştın. Sevdiğin kadınlar ya da yoldaşların, seni terk ettikleri zaman...

Hayır, sen orada da ağlamamıştın.

Masanın üzerinden uzanıp elini tutuyorum. Elin soğuk.

"Madrid'de ölmek güzeldi," diyorum. "Uğrunda ölünecek bir şeylerin olması güzel. Hiçbir şey, ama hiçbir şey boşuna değildi..."

Başka ne söyleyebilirim sana? Elli yıl sonra, elli yaşında, İspanya'ya ağlayabildiğin için seni şimdi her zamankinden daha çok sevdiğimi mi? Yirmi, zor, ama güzel yılın içinden süzülmüş, noktalanmamış aşkların tutkulu siyasal karşıtlıkların sınavından geçmiş dostluğumuzun, oturmuş, dingin güzelliğini mi? Elli yaşında, kendimi yorgun, çok yorgun, ama yine de aynı yollardan geçmeye hazır -ya da mahkûm- hissettiğimi mi?..

Arkanda mavi bir göl ve -herhalde biz geleceğiz diye- Boğaz sırtlarından getirilip iğreti dikilmiş tuhaf erguvanlar. Arkanda dönüşü olmayan uzun bir yol.

"Buralarda fazla sürünmeyeyim. Bu akşam döneyim ben. Köln'de istasyona bırakıver beni."

Boynuna sarılsam. Kuşatılmış Madrid kapılarına doğru yürüsek birlikte. Kavel grevcilerine yemek götürsek ya da işgalci Profilo işçileriyle geçirsek geceyi, 1 Mayıs pankartları hazırlasak. İki gün iki gece hiç uyumadan sayfalarca, dergiler dolusu yazılar yazsak. İspanya'ya dönsek. O umutlu, inançlı yenilgiyle yenilsek de, ne çıkar!

Garson hesabı almaya geliyor: "Yaşlı, şişman adam ağlamıyor artık. Kadın da geçkince. Kimbilir ne dertleri var. Nereden düşmüşler buraya!"

Paranın üstünü alırken, -Burası neresi, ne gölü? diye soruyorum.

"Baldeney-See," diyor. "Krupp'un villası da buradadır. Burada yaşarlar."
"Ben Madrid'de ölmeyi yeğlerdim," diyorum.

Boş ve şaşkın bakıyor yüzüme. BİR DÜĞÜN FOTOĞRAFI

Bu akşam Basel'de rakının tadı bir başka. Hele yanında dereotlu çiroz, kırmızı soğanlı lakerda, beyazpeynir de olunca!.. Bir yandan, "çerkeztavuğunu mixer'de yapmayı akıl edemeyen, ille de cevizin yağını

çıkarmaya çalışan keleklere" söylenirken, bir yandan gecenin sürprizi roka salatasını getiriyor sofraya. Rakılarımızı tazelerken -tüm konukseverliğinin aksine- alabildiğine cimri.

"Siz Almanya'da çok içersiniz. Bu meret yerde her bi bok var da, rakı bulunmuyor nedense."

"Bir dahaki sefere getirebildiğimiz kadar getirelim bari. Bizim orada, Türk bakkallarda istediğin kadar."

Soframız küçük tabaklarda taze mezelerle -evde yapılmış biber turşusu, ince kıyılmış Kayseri pastırması, arnavut ciğeri, yaprak sarması, daha neler-, yumuşacık İstanbul akşamlarında, Kumkapı ya da Rumelikavağı'nda salaş bir meyhanede, tanıdık Rum garsonun donattığı rakı masasını anımsatıyor. Karşıda, pencerenin köşesinden akıp giden, Boğaz'ın suları değil de Ren Nehri olsa bile ne gam!.. Teypte: "Bir tatlı huzur almaya geldim Kalamış'tan", ut taksiminden sonra, "Nideyim sahn-ı çemen, seyrini cananım yok..."

"Her içkinin bir mezesi, bir adabı, bir de müziği var," derken hafiften iç geçiriyoruz. Bu gece sohbetimiz de sarhoşluğumuz da bir başka tatta olacak; daha başından belli. Rakının tatlı burukluğundan, uzun susuşlarımızdan; yabancıların ve işçilerin oturduğu bu bir örnek sevimsiz sosyal konutlardan birinin balkona açılan mutfağına kurulmuş soframızdan; her birimizin ardımızda bıraktığımız yıllardan ve dünyanın dört bir yanına dağılmış sürgünlüğümüzden belli.

"Lenin, Basel'de sürgün yıllarında, köprünün yanındaki kahvede otururmuş hep. Duvarda güzel bir fotoğrafı vardı. Geçende kahveye uğradım. Baktım, son olaylardan sonra resmi indirmişler oradan. Yerine Madonna'nın bir resmi asılmış."

Gecemiz şafağa kadar sürecek, yüreklerimiz gibi ağır olacak. Lenin'in indirilen fotoğrafını anımsamamızdan belli.

Ren Nehri, Basel'den geçerken daha hızlı, daha geniş, ama daha tutsak, daha uslu, daha kentli. Zengin, bakımlı, süslü rıhtımın bittiği yerde, işçi ve yabancı mahallelerinin oralarda, tam özgürleşecek sandığınızda, dev kimya tekellerinin tutsağı oluyor, zehirleniyor, ölüyor.

Kimya tekellerinin, ilaç fabrikalarının, sermayenin tutsağı olan sadece Ren mi? İlaç fabrikasında iş bulduğunu, iyi para aldığını, işinin kobaylara bakmak olduğunu anlatmıştın.

"Farelerin nasıl? İyi bakıyor musun onlara?"

Kendi sorum, kendi sesim, kendime yabancı. Yıllar önce, bir başka masada, bir başka sohbette, bir başka kentte: "İşçiler nasıl? Bari örgütleyebilecek misin kısa zamanda?" diye nasıl sorduysam öyle, aynı sakin merakla...

"Fabrikaya ilk girdiğim günlerde bayağı yadırgamıştım işi. Kafeslerde, bakılacak, beslenecek, temizlenecek yüzlerce kırmızı gözlü beyaz fare... Sonra alıştım, hatta sevmeye bile başladım.

Kafamın içinde dönüp duran, Aragon'un bir dizesi: Bir başka kader için donatılmış şu silahsız askerlere benziyor hayat. Kendimizle dalga geçerek sonra:

"İşçileşmek istememiş miydik hep? Al sana işçilik! Fare bakıcılığı... Peki fare çobanları nasıl devrimin öncüsü olacaklar? İşte bunu düşünmek gerek."

Anımsıyor musun? On yıl önce yine bir bahar günü güneş batarken Uludağ'ın eteklerinde gri mor ovalara bakan bir bahçede, içine buz doldurduğumuz rakının ağır ağır beyazlaşmasını izlerken, kendi söylediklerinden kendin korkarcasına, "Bir yanlışlık var gibi geliyor bana," demiştin. O günlerde Bursa'da işçi örgütlenmesinde çalışıyordun. Yapayalnız, tek tüfek olduğunu, çok sonra, yıllar sonra öğrenmiştik de şaşırmıştık. Hep, tanımadığımız, bilmediğimiz, deneyimli, güçlü kadroların varlığına inanırdık.

Bir başka kader için donatılmış şu ölü askerlere benziyor hayat.

İçtikçe, ev sahibimizin rakı cimriliği azalıyor. Sakladığı ikinci şişeyi de gözden çıkarmış olmalı. Yirmi yıl öncesinin üniversite kampuslarından El Fetih kamplarına; orada yanındaki ranzada yatan hurdahaş olmuş kimliği belirsiz delikanlının iniltilerinden şu masanın başına: idam hükümlerinden, ölüm fermanlarından kaçmak için kazılan uzun tünellerden Ren boylarına uzanan yolu aşmaya, bir şişe rakı yeter mi?

Elindeki bebeğin saçlarını tarayarak masanın çevresinde dolaşıp duran küçük kız, "Babanın en iyi arkadaşları kim?" sorusuna, tekdüze, sıkıntılı, ezberlenmiş çocuk sesiyle hep aynı karşılığı veriyor:

"Lenin, Deniz, Mahir!"

"Senin en iyi arkadaşın kim peki?"

Küçük kız sorunun değiştiğinin farkında değil. Bebeğini soymaya çalışırken, aynı tekdüze sesle yanıtlıyor:

"Lenin, Deniz, Mahir..."

Kafamın içinde, Aragon'un dizesini evirip çevirip yineliyorum:

Bir başka amaç için hazırlanmış şu yenik askerlere benziyor hayat...

Şimdi hüzün, geceyarısına doğru çıkagelip masamıza teklifsizce kurulan bir eski dost. Silahlarını kılıçlarını bir başka kader, bir başka zafer için kuşanmış yenik askerlerin hüznü... Her başladığımızda bir yerlerde takılıp kalan sohbetimiz, tutkulu, öfkeli, inatçı, tartışmalı değil de; hüzünlü bu akşam. "Bizler hep dünyayı değiştirmek için çabaladık, hep devrime inandık. Sizler, kurulu düzene biat edip bizleri anarşist ilan ederken, biz elde silah savaştık," derken bile, sesinde ne öfke, ne suçlama, ne sitem, sadece hüzün var. "Yanlışlık silahta değildi. Silahın amaçlaşmasındaydı. Ölmeyi göze almakta değildi, ölümü kutsallaştırmaktaydı," derken de öyle...

Basel'in işçi mahallelerinden birindeki şu göçmen evinde, bu gece bu sofrada, yirmi uzun yılın Türkiye'sinin hüznü var. Hep birlikte, ama tek tek ve yapayalnız yürüdüğümüz, sendelediğimiz; düştüğümüz, sonra yine toparlanıp aştığımız, sonuna bir türlü varamadığımız yolların hüznü.

Kadehimde kalan son yudumu içiyorum yavaşça. Bu gece Basel'de rakının tadı bir başka, bir garip buruk, neredeyse acı. Bu geceden, ağzımda, yüreğimde, kafamda bu alışılmadık tat -anason baygınlığında, keskin, hatta itici, yine de vazgeçilemeyen, yirmi uzun yılın mahzeninde yıllanmış bu tat-kalacak. Bir de geceyarısından sonra, özenle hazırlayıp övünçle sunduğu mezelerden, içtenlikle oynadığı evsahipliği oyunundan soyunup önce usul usul, sonra tutkulu, öfkeli, delikanlı aslına dönüşü. Yine kendi oluşu; dağlara çıkışı; bombaları, silahları, kurşunları sevişi; gerilla kamplarına varışı; geçen yılların, zamanın ve mekanın değiştirmesine, evcilleştirmesine, aşındırmasına isyan edişi...

Bir de şakaklarındaki ter damlaları, ıslaklığı gözlerinin... Değişmeye, değişme zorunluluğuna isyanı... Bu geceden bende, "Kolumda öldü. Yaraları ağırdı. On gün, geceli gündüzlü işkencede tutmuşlardı. Şimdi ne zaman içsem, ne zaman uyansam geceyarısı -elimde değil- yüzü gitmiyor gözümün önünden." deyişi, "Şiddeti mahkum ediyordunuz hep bir ağızdan. Hepimizi işkencede öldürmelerini elimiz ceplerimizde seyir mi edecektik?

Kurşunlamalarını mı bekleyecektik? Silahlarının, işkencelerinin karşısına geçip göğsümüzü mü açacaktık? Silahı bırakmak teslim olmaktı!.." diye haykırışı kalacak. Sonra sessizce, hıçkırır gibi -ama gözünde bir damla yaş yok- mırıldanması: "İşte teslim olduk..."

Rakılar çoktan bitmiş. Küçük kız çoktan yatmış. Dışarıda ilk tramvayların, ilk otobüslerin gürültüsü. "Gün neredeyse ağaracak, yatalım artık,"

derken, bu acı ve çaresiz teslimiyetti uykuda boğmak istediği. Aslında pekala sabahlardık. Her şey uygundu geceyi gündüze bağlamaya. Rakıyı noktalayan demli çaylar bile...

Yine de hepimiz uykuya sığınmak istediysek, bu, hüznün rakıya karışan buruk tadından, zar zor taşıdığımız geçmişimizden, yenilgilerimizden, yanılgılarımızdan kaçmak içindi.

Kaçabileceğimizi sanıyorduk. Yer yatağı serdiği odaya girene kadar, kaçabileceğimi sanıyordum. Gözüm duvardaki düğün fotoğrafına takılana kadar, hüznü bile yenebilecek güçte bir uykuya sığınabileceğimi sanıyordum.

Biraz titrek, biraz solgun, buğulu, belli ki küçük bir amatör fotoğraftan büyütülmüş düğün resmi, iyi bir ev sahibi olarak yatağımı gösterirken takıldı gözüme.

Yirmi kadar delikanlının arasında, süssüz, düz beyaz gelinlikli, telli duvaklı, çiçek taçlı, elinde inci çiçekleriyle incecik, gencecik, 1930'ların kasaba fotoğrafçılarının camekanlarındakine benzer bir gelin... Delikanlıların kimisi takım elbiseli, kimisi parkalı, kimisinin yüzü gölgede kalmış, kimisi de vesikalık fotoğraf kadar net.

Mahçup bir gülümsemeyle: "Düğün fotoğrafımız!"

İncecik gelinin yanında ufak tefek de olsa filinta gibi bir delikanlı. Unutmuşum... Düğünler yapılırdı cenaze törenlerinin ardından. Sevişilirdi iki ölüm arasında.

Sadece yayın, bildiri değil, silah da taşırdı genç gelinler. Unutmuşum genç yüreklerin ölmeyi bildiği gibi sevmeyi de bildiğini. Ne çok şey unutmuşum, ne çok şey yitirmişim buralarda, bu yabancı ırmakların kenarlarında, bu yabancı kentlerin sokaklarında...

"Gelinle sen tamam. Ötekiler?"

Sormamalıydım. Uykuya sığınabilmek için, hüznün kedere, kederin acıya, acının korkuya, korkunun çaresizliğe dönüşmesini engelleyebilmek için, sormamalıydım. Susmalıydı ya da. Susmalıydı ki vicdanımız rahat unutabilelim. Susmalıydı ki suç ortaklığından kurtulabilelim. Susmalıydı ki Avrupa'nın bu en zengin, en rahat, en düzenli, en sinsi metropollerinin kenar mahallelerinde kaygısız olmasa bile, dingin yaşayabilelim. Ama susmuyor:

"Şu sağdan ikinci, bıyıklı olan, asılanlardan."

Sesi, "Babanın en iyi arkadaşı kim?" sorusuna hep aynı yanıtı veren küçük kızın sesi kadar tekdüze, solgun, anlamsız.

"Şu son sırada yan yana duran parkalıların ikisi de vuruldu. Biri 12 Eylül'den önce, nikahımızdan birkaç gün sonra; biri 12 Eylül'de... Gelinin hemen sol yanındakini tanıdın mı? Açlık grevinde öldü, anımsarsın. Şu önde çömelmiş olan, bir de uzun boylusu idamlık. Ama kurtarırlar sanırım. Kolunu benim omzuma atmış karayağız delikanlı kayıp. Her yerde aradık. Hayatta olsa bulurduk. En önde uzanmış yatan, dört yıl önce vuruldu..."

Neyse ki ilk işçi tramvaylarının çan ve ray sesleri geliyor dışarıdan. Neyse ki kedi odaya girmek için kapıyı tırmalıyor. Birden, ne kadar dost olmaya çalışsak, ne kadar yakınlaşsak, şu geçen yıllar boyunca ne kadar değişmiş olsak, ne kadar anlasak birbirimizi, aramızda hep aşılamayan bir uzaklık, bir boşluk kalacağını, aynı dili konuştuğumuzu sandığımız anda bile aramızda bu ölülerin olacağını kavrıyorum. Duvardaki düğün fotoğrafı bir idam fermanı gibi, ölüm mangasının önüne dizilmiş, çaresiz, kaçak askerlerin arşivlerde saklanacak son fotoğrafları gibi, bir korku filminin bakmaya cesaret edemeyip gözlerimizi yumduğumuz cinayet sahnesi gibi... Gencecik gelinin beyaz duvağı Ölüm'ün uzun beyaz örtüsüne, elindeki inci çiçekleri Ölüm'ün orağına dönüşüyor. Küçük odanın tüm duvarını kaplayıveriyor ölüm düğünü fotoğrafı.

Biz akşamdan beri, saatlerdir bu odanın yanıbaşında, bunca intiharın, bunca cinayetin, bunca genç ölünün yanıbaşında, bu korku tünelinde mi yudumladık rakılarımızı? Sohbetimizdeki ve kadehlerimizdeki burukluk ondan mıydı? Ondan mıydı küçük kızın, "Babanın en iyi arkadaşı kim?" sorusuna verdiği yanıtın gerçek hayatla ilgili olmayan bir tiyatro repliğini andırması? Ondan mıydı "biz-siz" diye ayırman?..

Düğün fotoğrafı mı? Hayır. Çılgın bir ressamın, yaptığı Ölüm ve Çocukları tablosu, duvarda asılı olan.

Neyse ki kedi süzülerek, yumuşacık giriyor odaya. Neyse ki sesler yükseliyor sokakta. Neyse ki saygısız bir komşunun sabah sabah açtığı radyonun sesi duyuluyor.

Ardından, odanın kapısını usulca kapatıyorum. Kediyi kucağıma alıyorum. Öylece, üstümdekileri çıkarmadan giriyorum yatağa. Kedi koynumda. Sıcacık, yumuşacık... Tüylerini okşadıkça, memnun, mırıldıyor.

Bir başka zafer için donatılmış şu ölü askerlere benziyor hayat.

ÖLÜ BİR SİNCABA AĞIT

Akçakavaklar pamuklamaya başladığında tüylü görkemli kuyruğu, titrek bıyıkları, sincabî rengiyle ilkbaharın cümbüşüne katılırdı. Bodur meşelerin ve ulu gürgenlerin altına oturduğumuzda, meşe palamutu ve çam kozalağı stoklarının kıyıda köşede kalmış son taneciklerini küçük ön patilerinin arasına alıp kemirirken, üstümüze kavak pamukçuklarından haziran karları yağdırırdı. Birden, okuduğumuz kitabın sayfaları arasına düşen bir palamut parçasından, yarısı dişlenmiş bir fındıktan, mevsimsiz bir kozalaktan anlardık orada olduğunu. Sokağın köşesindeki mahalle fırınından aldığımız, ninelerimizinkini anımsatan kurabiyelerden küçük parçalar koparıp ağacın tam dibine koyar, sessiz ve hareketsiz beklemeye başlardık.

Şimdi, körpe dalların, taze yeşil yaprakların arasına gizlenmiş, kuyruğunun ucundan bıyıklarına kadar dikkat kesilmiş, çevreyi, bizi ve asıl kurabiye kırıntılarını gözlüyordur. Küçücük boncuk gözleri ışıl ışıl, zaman zaman ürperen, ürperdikçe harelenen kürkü pırıl pırıldır. Birazdan, bol tüylü ünlü kuyruğu havada, dört küçük ayağı ve tırnaklarıyla ağacın gövdesine tutunarak, hızlı, ürkek ve çevik, inecek aşağıya. Kurabiye kırıntılarını ön patileri arasına alıp küçücük kafasını huzursuz bir dikkatle bir o yana bir bu yana çevirerek kemirecek. Sonra, sessizliği bozan ilk yaprak hışırtısında, ilk dal çıtırtısında ya da bir kuşun kanat çırpışında, şimşek gibi tırmanacak ağaca. Yapraklar arasında uçuk bir kızıl kahve renk, incecik bir dal çıtırtısı, havada asılı kalan bir ürkeklik, birkaç ağaç ötede bir küçük çocuğun sevinç çığlığı olacak.

Baharın ilk güneşiyle birlikte, dünyayı değiştirmenin sırlarını saklayan ders notlarını, kitapları -diyalektiğin üç kuralı, beş yasası; devrimin genel geçer yasallıkları; strateji, taktik... koltuğumuzun altına sıkıştırıp kenti çevreleyen ormanlara, parklara, güneşli çayırlara çıktığımız; yaşamayı, dünyayı, tarihi, insanı, kendimizi müthiş ciddiye alıp geleceğinden asla kuşku duymadığımız bir devrimin öncüleri olmanın tüm yükü omuzlarımızda, dersten derse, konferanstan konferansa, kitaplıktan kitaplığa koştuğumuz; inancımızın amentüleri olan kitapları sayfa sayfa, satır satır didiklediğimiz ve hiç beklenmedik bir anda karşımıza çıkıveren bir dostluğu ilmek ilmek, duygu duygu, anı anı örmeye, beslemeye, büyütmeye çalıştığımız günlerden kalan ufacık, ürkek, güzel bir sincap...

Anımsıyor musun? Ulu ağaçların nefti gölgesinin düştüğü karanlık, rutubetli, esrarlı avlulara bakan penceremizin önündeki yeşil örtülü çalışma masamızın soluk ışığı geceyarılarını aşardı. Yüreğimizde, birbirimizle bile paylaşamadığımız bir kuşku, bir heyecan... "Dönebilecek miyiz? Nereye? Ne zaman?" Kışlada savaşı bekleyen askerler gibi iğne üstünde, huzursuz, ama göreve hazır; yatılı okul öğrencileri gibi haşarı, taşkın; uzun Rus kışlarına hazırlanan sincaplar gibi ciddi; baharla birlikte akçakavaklardan dökülen bembeyaz haziran karları gibi hafif; ilk müminler gibi coşkulu ve inançlı; doğru yanda olduğumuzdan, gerçeğin ve geleceğin, anahtarını elimizde tuttuğumuzdan, tarihi değiştireceğimizden emindik. Anımsıyor musun?

On yıl, yüzünü değiştiremedi, sesini de. Sadece, bir an sonra yüzünü aydınlatacak pırıl pırıl bir gülüşün; neşeli, güvenli, biraz da alaycı sözlerin habercisi o belli belirsiz bezgin ifade, bir daha sökülmemek üzere yerleşti bakışlarına. Uzun, yorucu bir günden, bitip tükenmez tartışmalardan, didişmelerden sonra, dudağının kenarına bir saniye konup hemen kaybolan bezginlik, şimdi özenli bir makyaj gibi oturmuş yüzüne.

Seni en çok o zamanlar, anlık yenilgiler, geçici teslimiyetler yüzüne, gözlerine, bakışlarına yansıdığında severdim. Sesini değiştirmemeye çalışırdın. Yine de dudağının ucunun hafifçe bükülüşünden, kaşlarını başındaki ağrıyı kovmak istercesine yukarı kaldırışından, bakışlarından anlardım. Kimbilir kime, hangi kalın kafalı inatçıya kızmışsındır!

Sen, gün gibi açık, sapasağlam, tartışma götürmez doğrularımızı ne kadar anlatmaya çalışırsan çalış; o taş kafa anlamamıştır. Bıkkınlık çökmüştür üstüne, yorgunsundur...

Sana uysal bir görünüm veren bu yorgunluğu severdim. Yenilgiler, bıkkınlıklar kısa süreli, anlık olurdu zaten. Kaçınılmaz bir zafere yazgılı askerlerin umursamazlığı içinde, sonuna kadar güvenli ve küstahtık. Birkaç dakika sonra ince mizahın ve en muzip sesinle sorardın: "Hemşire, şu cansıkıcı münasebetsiz adamı da huzura kavuşturşak mı acaba?"

Aramızdaki dostluk, yakınlık parolası, güzel şaka... Konuklarını ahududu likörüne kattıkları arsenikle zehirleyip huzura kavuşturan iki yaşlı kızkardeşi taklit etmek için, sesimi incelterek karşılık verirdim: "huzura kavuşsun hemşire! Ben ahududu likörünü kadehlere doldurayım..."

Gizli bir köşeden çıkardığım; kuyruklarda saatlerce bekleyerek, bin bir çabayla elde edilmiş konyağı, ince belli çay fincanlarına doldururken birbirimize bir göz atar, gülüşürdük. Çay rengi konyak kadehlerimizi tokuştururken, budalaca bir yasağa karşı çıkmanın tadı Ermeni konyağının kuru üzüm ve kayısı kokusuna karışırdı.

On yıl, saçlarının rengini değiştiremedi. Bal rengi; güneş vurduğunda yakamozlu. Dobra dobra bir eleştiriyi ya da iğneli bir şakayı yumuşatmak için attığın o küçük, telaşlı kahkaha da yerli yerinde. Mutfakta, bir yandan akşam rakısına eşlik edecek mezeleri birlikte hazırlar, bir yandan konuşup tartışırken, aynı yüz, aynı ses, aynı gülüş, aynı kendinden emin, biraz iddiacı, sevimli, şirret tavır...

Aynı mı? Peki sırtımdaki bu ürperti, yüreğimdeki bu sinsi korku -seni yitirme korkusu- bu her sözü bir kez daha açıklama gereksinimi, bu yabancılık, uzaklık da ne?

Sarmısakları tuzla ezdiğim çatalı tabağın içine bırakıp gözlerini arıyorum. Gözlerin yanıltmaz, gözlerin bana yalan söyleyemez...

Bıkkınlığın, kanıksamışlığın, kaçaklığın gözlerinin içine, bakışlarına yerleştiğini hınzırca biliyorsun, ama umursamıyorsun. Her zamanki gibi neysen O'sun; saklamıyorsun. Aksine, üstüne üstüne gidiyor, şimdi de yenilgine meydan okuyorsun.

Cılız bir umutla soruyorum: "Hani bir sincabımız vardı, anımsıyor musun?" Yumuşacık, usul bir yel geçiyor aramızdan. Bir fındık yere düşüyor. "Havada asılı kalan ürkek bir güzellik..." Elimizi uzatsak yumuşak, tüylü kuyruğunu okşayacağız sanki.

"Hayal meyal hatırlıyorum. Budalalar gibi ders çalıştığımız parktaydı. Şimdi düşünüyorum da, amma havaya girmişiz. Üstelik en sersemleri de biz

değildik hani! Devrimin genelgeçer yasalarını ezberlerdik..."

O çok tanıdık, çok sevgili, alaycı, acımasız küçük kahkaha... Sonra alabildiğine hırslı, sert, buruk: "Genelgeçer değil, delergeçer yasalarmış meğer... Kaybolmuş yıllarımızdı. Budalaca imandı. Beynimizi, yüreğimizi, ahlakımızı başkalarına teslim etmeyi marifet saymaktı..."

Sussan, bu kadar acıtmasan; böylesine ezip yok etmeye çalışmasan ortak kimliğimizi. Bir daha asla geri dönülemeyecek, asla yeniden başlayamayacak, değiştirilemeyecek ve unutulamayacak geçmişimizi inkarda bu kadar ödünsüz, kesin, gaddar olmasan...

Bu huyunu bilirim. Daha çok acıtmak istiyor şimdi. Sonuna kadar gitmek; sağlam, güzel, sevmeye değer hiçbir şey bırakmamak; sincabı, ahududu likörünü, umutları, dostluklarıyla, ortak geçmişimize ait ne varsa yok etmek, silmek...

"Sen bir de İspanya iç savaşı diye tutturmuştun o sıralarda. Neydi İspanya iç savaşı, şimdiki aklımızla bakacak olursan? Romantizmden ve devrimcilik'ten kurtulup da biraz eşeledin mi, komünistlerle anarşistlerin, birbirlerini falanjistlerden daha fazla öldürdüklerini görürsün. 17 neydi peki?

Buz gibi darbecilik. Bir avuç serdengeçti; hani şu öncüler!.. Biz de öncüydük ya! Al sana devrimin genelgeçer yasalarını. Sincaplı parkta onları ezberledik.

70 yılda böyle gümbür gümbür çökeceği de yazılı mıydı o yasalarda?"

Ezilmiş sarmısakları cacığın yoğurduna katarken, nedense, çok eskilerde, yıllar öncesinde, çocukluğumda kalmış bir olayı -hayır, bir duyguyu-anımsıyorum...

Oturduğumuz küçük kasabadaki tek oyuncakçı dükkanının prensesi, gözleri kapanan, sarı saçları bukle bukle omuzlarına dökülen bebeği çok istediğimi, kimselere, teyzeme bile söylemeye cesaret edememiştim. "Paramız yok o kadar," sözünü duymaktan nefret eder, korkar, utanırdım. Çocuk ayaklarıma söz geçiremeyip dükkanın önünden her geçişimizde burnumu dakikalarca vitrine dayamamdan anlamışlardı yine de. Bebeğin doğum günümde alınacağını söylediklerinde inanmamış, kandırıp alay ettiklerini sanmıştım. "O kadar istemiyorum, zaten paramız yetmez," diye mırıldanmıştım çocuk gururumu koruyabilmek için. Yine de, doğum günü sofrasına oturup annemin özenerek yaptığı, üzerinde altı mum yanan

pastanın mumlarını üflemeden önce, kimselere belli etmemeye çalışarak gözlerimle bütün odayı tarayıp, büyük güzel bir kutu aramaktan alamamıştım kendimi. Babam üzgün bir sesle: "Bebeği bu doğum gününde de alamadık, o kadar paramız yoktu," demişti. İçim ezilerek, dişlerimi sıkarak susmuştum. Pastanın mumlarını hırsla, bir nefeste söndürmüş; annemin çok kızacağını bile bile, çikolatalı pastayı beyaz sofra örtüsüne düşürmek için özel çaba göstererek ellerimle yemeye koyulmuştum. Babamın sofradan sessizce kalkıp yatak odasına gittiğini, elinde büyük bir karton kutuyla döndüğünü, yapmacık bir zafer nidasıyla, "Aaa, işte senin bebek buradaymış," dediğini anımsıyorum. O anda içimde duyduğum korkunç öfkeyi, çaresiz acıyı, kendimi yerlere atılıp tekmelenmişçesine aşağılanmış hissedişimi anımsıyorum. Hiç sesimi çıkarmamıştım.

Ne alamadıklarını söylediklerinde, ne de küçük kızlarını büyük özveriler pahasına sevindirmiş olmaktan duydukları gururla kutuyu elime tutuşturduklarında hiçbir şey dememiştim. Mevsimsiz soğukların yaşandığı yağmurlu, kasvetli bir sonbahar günüydü. Kış erken gelmişti; demir soba köşede çıtır çıtır yanıyordu. Kutuyu hiç açmadım; bebeğin yüzüne bir kez olsun bakmadım. Bir kez yüzünü görürsem, kucağıma alırsam yapamayacağımdan korkuyordum çünkü. Kutu kollarımda, sobaya doğru ağır ağır yürüdüğümü, sobanın alt kapağını açıp, kutuyu zorlana zorlana sobaya tıkmaya çalıştığımı, elimin yandığını, babamın ürkmüş -ama anlamış- bakışlarını; annemin çığlıklarını, "Ben demez miydim size bu yumurcak deli diye! Seni değer bilmez şımarık seni!.. "Ve sobanın açık kalan kapağından dışarı taşan alevleri, kıvılcımları, ama en çok da içimdeki o karşı konmaz öç alma duygusunu -Hayır, beni ezdikleri için onlardan değil, ezilmeye meydan verdiğim için kendimden öç alma isteği-, kendime acı vermekten, en sevdiğim şeyi yok etmekten duyduğum zevki, çocukluğumun en büyük hayalini yok ederken tattığım o kurtuluş ve özgürlük duygusunu anımsıyorum.

Tıpkı bebeği sobaya attığım andaki ben gibisin.

Yüksek sesle mi söyledim bunları? Duydun mu, bilmiyorum:

Cacık tamam, salata da... Sofrayı kuralım yavaş yavaş. Tabaklar burada, kadehleri içerideki dolaptan alır mısın?

Gündelik, zararsız konularda kalalım ki yabancılık, uzaklık, acıtma isteğin daha da artmasın. Mutfak kapısına dayanıp duruşun, ne üzgün, ne

trajik, ne ciddi, hatta denebilir ki biraz muzip, hafifmeşrep, umursamaz, pürüzsüz sesin...

"Bir şey söylesem inanır mısın? Artık hiçbir şey yapmak istemiyorum. Hele birilerine öncülük etmek, hiç! Çok yaşamayı da düşünmüyorum zaten. Altmışı, altmış beşi buldum mu, bir kadeh ahududu likörü... Hık!.. Huzura kavuşurum..."

Yılların tünelinde yankılanan muzip, neşeli, genç bir ses: "Hemşire, şu adamı da huzura kavuştursak mı acaba?" Çay fincanlarında gizlice içilen kayısı kokulu bir konyak. Dışarıda lapa lapa yağan kar... O çok sevdiğimiz altın yaldız renginde kubbeler...

Ürkek bir umutla, can çekişen küçük bir kuş gibi çırpınan bir yürekle gözlerini arıyorum. Gözlerin, her şeyin kötü, tatsız bir şaka olduğunu hemen belli eder. Ama yüzünde; bakışlarında, küçücük bir bezginlik çizgisi, o anlık, geçici bıkkınlık gölgesi bile yok. Yüzün açık, duru, gölgesiz, dingin.

Meydan okumanın, hayatı yenmenin yeni bir biçimi, yenilgiye teslim olmamanın, yenilgiyi yenmenin bir başka yolu belki.

Yakın mısın, uzak mısın, dost musun, düşman mısın, bilmiyorum. Seni eskisi kadar seviyor muyum, sevmiyor muyum bilmiyorum. Orada öyle mutfak kapısına dayanıp durmuşsun. Omzunda tüylü güzel kuyruğu, ürkek zeki bakışlarıyla Gorki Parkındaki sincap. Çayırın üstüne bağdaş kurmuş, Devrim Tarihi kitabımızı önüne açmışsın. Daha her şey yerli yerinde. Ne duvarlar, ne inançlar yıkılmış; ne yıldızlar, ne heykeller, ne umutlar parçalanmış. Yüzüne zaman zaman o bezgin anlatım gelse de -Şu sıcak günlerde otuzundan, kırkından sonra böyle ders çalışmak!- ilk yaprak kıpırtısında, sincabın daldan dala ilk sıçrayışında, ya da yaptığım bir şakada aydınlanıveriyorsun. Yaşama sevincimiz her türlü yorgunluğu yeniyor. "Hemşire, şu parti tarihi hocasını huzura kavuşturalım mı, ne dersin?" Sincap ürküp omzundan yere atlıyor. Bir fındık kapıp şimşek hızıyla tırmanıyor ağaca. "Havada asılı kalan bir sincap anısı..."

Uzanıp elini tutuyorum. Gorki Parkının sincabı daldan dala atlıyor durmadan. "Hadi gelin, geç kalacağız..." Kolundan çekiyorum, sincap yine omzunda.

Aydınlık, yeşil bir zaman tüneline dalıyoruz. İstanbul tepelerindeki gecekondu mahallelerinden, yarı çıplak çocukların oynadığı tozlu yollardan,

greve durmuş fabrikaların önlerinden hızla geçiyoruz. Başlarımızda beyaz örtüler, ellerimizde ölü resimleri, Dolmabahçe'den Taksim'e yürüyoruz.

Sokağa çıkma yasağı gecelerinde, 12'ye beş kala, yüreğimize yapışmış buz gibi bir korkuyla bir ev arıyoruz. Sincabın yüreği mi, bizim yüreğimiz mi bu atan?

Korkuyu yenmek gerek, acelemiz var, yapacak işlerimiz var. Korku dehlizlerindeyiz, kaçağız, yorgunuz, gizlenecek kuytu bir yer arıyoruz.

Kolundan çekiyorum, korkulu, ama umutlu yılları aşırıyorum sana. Sincap hep omzunda. Birlikte öte yana atlıyoruz. Bak bu meydanı tanırsın, bu nehre bakan tepeleri, şu kubbeleri, şu uzakta parlayan yıldızı, şu insanı ezen binaları, anıtları...

Kar yağıyor, cebimizde sıcak kestaneler ve kuyruklarda itile kakıla bekleyip aldığımız küçük konyak şişemiz, Leningrad'ın köprülerinden, kanallarından geçiyoruz. Biraz daha hızlı gidelim, arada ayrılıklar var, atlayalım onları. Madrid'de alabildiğine büyük taş bir meydandayız şimdi. Oradan Granada'nın yasemin kokulu bahçelerine uzanıp taşın şiir oluşunu, mermerin tül oluşunu seyrediyoruz. Rengarenk çarşılarda dolaşıyoruz, bana çiçekli bir kedi hediye ediyorsun. Hızlı, biraz daha hızlı ne olur! Akropol'den inerken mor salkımlı çardaklı bir meyhane vardır, güneş batmadan yetişelim. Sen Nehrinin köprülerinden Notre Dame'ı seyrederken sincap yine omzunda. Oslo'da Vikinglerin gemilerine binip kar altındaki Norveç kırlarına, tahta kiliselerin ıssız dinginliğine kavuşmak şimdi bize gereken. Buz tutmuş fiyordlardan Nerya mağarasının duvar resimlerine, oradan Luvar Nehri kıyılarına, su şatolarına ulaşıyoruz. Roma'da aslanlara atılan ilk Hıristiyanları düşünürken suskunuz. "Biz de tıpkı onlar gibiydik..." Elini daha sıkı tutuyorum.

Sincap omzunda ürkek duruyor. Kuzey denizlerinin kurşuni, yabancı sularından dönen sarı yağmurluklu balıkçıların, tanımadığımız, bir türlü sevemediğimiz bu denizlerin balıklarını teknelerinden indirişlerini seyrediyoruz. Kolundan çekip, bir yerlere, yeni kıyılara varmak için çılgınlar gibi koşturuyorum seni. Denize yüksekten bakan beyaz İspanyol köylerini; Toskana'nın sonsuza kadar sıra sıra uzanan buğulu tepelerini, unutulmaz selvilerini, Etna'nın ateşli karlı doruklarını ardımızda bırakırken seni yitiriyorum. Sonra tam artık buluşamayacağımızı sandığımız anda tünelin ışığının yeşilden griye, griden mora döndüğü noktada Ravenna'nın ebemkuşağı mozaiklerinde, kurnalardan su içen mavi güvercinlerinde, serin

taş meydanlarında karşılaşıyoruz. Frankfurt'ta garip bir pazarda Hint parfümü kokulu, mor çiçekli ipek bir sariye bürünüyoruz. Elinden son bir kez çekiyorum seni, sevgiyle, usulca. Zaman tünelini aşıp tanımadığımız çok sakin, çok mavi, çok uzak bir kıyıya varıyoruz. Yüzün, bunca uzun yoldan, böyle uzun bir koşudan yorgun, ağzının sol kenarında o küçücük bezginlik çizgisi... Sanki her şey eskisi gibi. Sincap yavaşça yere düşüyor omzundan. Havada, ölü bir sincaptan arta kalan hüzünlü boşluk...

ANIMSAMALAR

TEYZEM YAŞADI MI?

Sonbaharın henüz kışa yenilmediği, henüz renklerin cümbüşü, çiçeklerin son saldırısı, ağaçların isyanı, doğanın kızıl başkaldırısı olduğu bir ekim günü, Büyük Parktaki çiçek sergisini gezerken, beyaz kasımpatlarından aldım haberi.

Yalnızdım, yorgun ve hüzünlüydüm. Yazdan kalma ılık bir ekim gününde, otlara, ağaçlara, çiçeklere sığınmıştım. Alların, morların, eflatunların, kızılların, turuncuların, sarıların, pembelerin saldırısı arasında, kasımpatı ve yıldız labirentlerinde renk sarhoşu dolaşırken, bunca renk arasında, beyazın büyüsüne kapıldım. Bunca çiçek arasında, bir tek beyaz kasımpatları rakipsiz ve yarışma dışıydılar.

İçimde güzelliğin doğurduğu erişilmezlik ve çaresizlik duygusu, eskilerde kalmış bir anı... Çocuktum. Kasabanın bitip kırların başladığı yamaçtaki çinko damlı küçük evin önünde, göz alabildiğine buğday tarlaları uzanırdı. İlkbahar yelleriyle birlikte, başaklar, taa ufka kadar, yeşil bir deniz gibi dalgalanırdı. Uzakta, tarlaların üstünde bulutlar ve sürü sürü kuşlar vardı. Yerimde duramaz, ne yapacağımı bilemezdim. İçimde beyaz kasımpatlarının karşısında duyduğum çaresizlik; içimde rüzgar altında ürperip harelenen bu sarı-yeşil denizin, bu başak dalgalarının dışında kalmanın boşluğu; küçük çığlıklarla kendimi yamaçtan aşağı salar, tarlalara koşar, başakların arasına karışırdım.

Yüzümü kasımpatlarının duru beyaz yaprakları arasına gömüp güzelliklerine beş duyumla birlikte kavuşmaya çalışırken, sevgiyle, usulca fısıldadılar. Saşırmadım. Eve dönüp binlerce kilometre uzaktaki bir numarayı çevirdiğimde, önce saklamak isteyip, sonra acemice, sevgisizce, çiçekçe değil; duyguları madenileştiren, telleştiren telefonda ne söyleyeceklerini biliyordum artık. "Teyzen biraz hasta da... Biraz ağır... Zaten çok yaşlıydı; son günlerde bir şey anlamıyordu artık..."

"Biliyorum. Beyaz kasımpatları söylediler, güneş rengi yıldızlar ve kızıl sarı yapraklı sonbahar ağaçları da duydular," desem...

Pembe, beyaz yabangüllerinin, sarı çiğdemlerin, renk renk kır lalelerinin, çalıların kuytularına saklanmış mor menekşelerin ve yumurta boyadığımız yabani sümbüllerin ülkesinden kollarım, bacaklarım çizikler içinde döndüğüm günlerde papatyaların neler söylediklerini, köstebeklerin nelerden yakındıklarını, yabangüllerinin bugün bana küskün olduklarını, alçakgönüllü, gösterişsiz kır, sümbüllerinin bir daha yumurtalarla birlikte kaynatılmak istemediklerini, hele de bir orman perisi ya da Alice'in tavşanını gördüğümü anlattığım zamanlar nasıl inanmaz, alaycı ve acelecilerse öyle:

"Bu kadar hayal yeter, hadi şimdi git ellerini yıka! der gibi: "Hasta mısın yoksa? Ah yavrum. Sinirlerin perişan!" Aynı çocuk avutan ciddi ve küçümseyici ses, aynı uzaklık...

Bir tek sen teyzem, bir tek sen bütün anlattıklarımı dikkatle dinler ve susardın. Gece bastırıp, paylaştığımız odada yalnız kaldığımızda, ışığı söndürdükten sonra yavaşça yatağına süzülüp yüzümü şebboy ve Krem Pertev kokulu göğsüne gömdüğümde, bir tek sen, orman perilerinin iyisinin de kötüsünün de olduğunu, hepsine inanmamak, hele de ardlarından hiç gitmemek gerektiğini, tavşanların elbette pantolon giyip köstekli saat takabileceklerini, bütün çiçekler gibi kır sümbüllerinin de canlarının acıyabileceğini söylerdin.

Haberini kasımpatlarından aldığıma hiç şaşırmadım.

Küçüktüm. Demiryollarına yakın ahşap evlerde otururduk. Korkuyla uyandığım gecelerde ya da gündüzleri, derme çatma tahta döşemenin aralarından üfüren yelin yer kilimlerini kabartışını biraz korku, biraz merakla seyrederken, geçip giden trenlerin sesini dinlerdim. Onu trenler getirirdi. Trenleri severdim.

Bir gün, "Hadi hazırlan, teyzeni karşılamaya gidiyoruz!" derlerdi. Yüreğimin çırpınışını duymalarından, onu ne kadar özlediğimi, ne kadar sevdiğimi anlamalarından korkarak acele hazırlanırdım. Çoğunun adını onun koyduğu, kimisini hünerli elleriyle yarattığı bebeklerimi, ayılarımı, tavşanlarımı -ne kadarına izin verirlerse o kadarını- bağrıma basıp, kendimce görkemli, kalabalık bir karşılama töreni düzenlerdim ona. Her defasında, içimde bir aksilik korkusu, yüreğimde "Ya gelmezse, ya trenden inmezse,"

heyecanı... Elinde ezeli domuz derisi bavulu, başında şık ve komik şapkası, özenli giyimi ve kısacık, yuvarlacık vücuduyla vagonun kapısında

belirdiğinde, mutluluk bir küçük kızın sevinç çığlığı olurdu.

Demiryollarını, kara trenleri, tren düdüklerini, onu getirdikleri için severdim. Yalnız çocukluğumun tekdüze, sıkıcı günlerinde, karşılamalar birer bayram olurdu. Küçük Anadolu istasyonlarının ayrılmaz parçası sıska yorgun atların çektiği faytonlardan birine kurulduğumuzda, hemen yanına oturur, başımı yumuşak göğsüne gömerdim. O tanıdık kokuyu duyduğumda, -sabun, krem, gül ve şebboy- mutluluktan ağlayacağımı sanırdım. Ama asıl mutluluk, eve varıp da sihirli bavul açıldığında başlardı. Müşterilere diktiği dikişlerden artan kırpıntılarla yarattığı dantelli, fistolu, kırmalı elbiseler, resimli kitaplar, kuşlu taraklar, boyalı şekerler ve gizli bir köşede, kimseye göstermeden aramızdaki küçük sırlardan biri olarak saklanan evde yasaklanmış leblebi tozu külahı, kimbilir kaç yıldır oradan oraya taşına taşına yıpranmış hardal rengi eski bavuldan, sihirbazın sandığından çıkar gibi, bir bir çıkardı.

Bavulunu boşaltırken, "Tıpkı sümüklüböcek gibiyim," derdi. "Evim sırtımda geziyorum." Bunu, sesinde ne bir burukluk, ne bir özlem, ne sitem, öylesine doğal, hem de neşeli söylerdi ki, bütün sümüklüböcekler gözüme güzel görünür, bu evsiz barksız, tek bavullu yaşama imrenirdim. Hıdırellez geceleri, gün ağarmadan, gül fidanlarının dibine tuğla ve taşlardan yaptığı üç gözlü küçücük evciklerin taşıdığı özlemi anlayamazdım. "Bu gece, gül fidanının dibine ne koyarsan, bir yıl geçmeden kavuşursun dileğine," derken, sesinde titreşen umut, çocuk duyarlılığıma erişemezdi.

Kardeş evinden kardeş evine göçerdi. Kimin gereksinimi varsa, oraya...

Kocası iflas edip beş parasız kalan, çocuk doğuran, uzun kötü bir hastalığa tutulan ya da başka bir derdi olan, acele telgrafla çağırırdı onu. "Tentürdiyot gibidir o, kanayan her yaraya devadır," derdi babam. Ve artık yaralar tentürdiyotla iyileşemeyecek kadar derinleştiğinde, yıllar geçip de tentürdiyotun özü uçup etkisizleştiğinde, ağır bir yük, unutulmuş ve anımsanmak istenmeyen bir anı gibi, zorla, bıkkınlıkla taşınan bir yük oldu.

Gitme günü geldiğinde mektuplar yazılıp, tren bileti alınıp, "Beni şu gün, şu trenden alın," telgrafı bir başka kardeşe çekildiğinde, bir yandan bavulunu hazırlarken bir yandan da söylenirdi: "Çok kalmayacaksın ki, bıkkınlık vermeyesin."

Evini sırtlar giderdi. Küçük, hüzünlü, buhar ve is kokulu istasyonlardan ve nedense hep akşam vakitlerinde uğurlardık onu. Gideceği saatin yaklaştığını sezdiğimde, beni bulamayacakları bir köşeye saklanır, ellerimle

kulaklarımı kapardım. "Nereye kayboldu yine bu çocuk. Treni kaçıracağız..." Trenler kaçmazdı. Kompartımanın penceresinden son kez el sallar, ipek mendiliyle gözlerini siler, kaybolurdu. Ardında anlatılmaz, dayanılmaz bir boşluk, çocuk yüreğimin ilk büyük ayrılık acıları, sabun, gül, şebboy ve krem karışımı hafif, uçucu, ama inatçı koku, odanın orasına burasına dağılmış fistolu, dantelli giysilerim, mahzun oyuncaklar, bahçeye ektiği terelerin, maydanozların, yeşil soğan ve turpların o gittikten sonra aylarca salatalarımızı süsleyen tazeliği, tuza batırılıp yenen yeşil erikler, ekmek kabuğunu, annem görmeden, bol şekerli kahvelere batırıp yeme kaçamağı, çok sevdiği sütlü çayın bir türlü alışamadığım lezzeti ve kocaman bir sevgi, bir daha gelişine kadar yetebilecek güçte bir sıcaklık kalırdı.

(Ben bu yüzden gece istasyonlarında yolcu geçirmeyi hiç sevmem.) Durmadan dikiş dikerdi dolaştığı kardeş evlerinde. Ünü çabuk yayılırdı.

Küçük Anadolu kentlerinin memur ve zengin karıları mevsimliklerini diktirmek için onu beklerlerdi. "İclal Hanımın gustosu başkadır. Ne olsa İstanbul kökenli."

Geceleri, gözlerinin altı çökmüş yorgun yüzünü soluk ışığın aydınlattığı bitip tükenmez dikişlere indirmiş, siyah jorjet kumaşlara ya da hareli ipek taftalara simli karanfiller, tavus tüylerinden çiçekler, dantellerden şakayıklar işlerken, mal müdürünün karısının, oğlunun düğününde giyeceği tuvaleti, kaymakamın hanımının Cumhuriyet balosunda komşu çatlatacağı pul ve payet işli elbiseyi yetiştirmeye çalışırken, alnının ortasında derinleşen iki çizgi, dudaklarındaki kasılma, zamanından çok önce aklaşmaya başlayan saçları, sessiz yalnızlığını, gösterişsiz kederini, erken bastıran yorgunluğunu haber verirdi.

Annemin kabul günlerinde, evde yapılmış kestane şekerlemesi, ayva jölesi ve kıtlama çaylar ikram edilirken, teyzem, kendi yaptığı inanılmaz lezzetteki kurabiyeleri ve çörekleri fırından çıkarmaya gidince, arkasından alçak sesle konuşurlardı:

"On parmağında on marifet, zevkli, hanım kadın, bir erkeği mutlu edecek her şeyi var. Ama ne çare insan kendi talihini kendisi yapamıyor!", "Topu topu kırk gün evli kalmış. Yirmisinde yokmuş o zaman. Malum, medeni nikah yok daha. Adam mektep müdürü müymüş neymiş! Ne bilelim. Tahsili var, mesleği var, efendi görünüşlü, yakışıklı, hem de memur. O zaman ben, olsun olsun beş yaşındayım. Ablamla aramızda 15 yaş vardır. Yine de hayal

meyal anımsıyorum. Sandıklar dolusu çeyiz çimenle gelin edildi. Biz o sırada Kırklareli'nde eniştemin yanındayız annemle. Annem, küçükler sıraları gelmeden evlendiler, en büyük evde kaldı, diye dert ederdi hep. Gitti diye memnun... Evliliğinin kırkıncı gününde kapı çalınıyor. Kapıda genç bir kadın, yanında iki küçük çocuk. Ablam buyur ediyor içeri. Meğer kadın adamın karısıymış. İki çocuğuyla bırakmış, tayini çıkınca izini kaybettirmiş. Ablam, daha o gün, adam işten eve dönmeden bir tek bavulunu alıp çıkıyor evden. Çıkış o çıkış. Çeyizini, eşyasını bile toplamıyor."

Teyzem, elinde bir tepsi taze çörekle içeri girince, bıçakla kesilmişçesine biten cümlecikler: "Bir emekli albay komşumuz var. Şöyle eli yüzü düzgün, hanım kadın birini arıyordu..." Ya da, "Elbette bütün kardeşler kanat germişsiniz, ama insanın kendi yuvası başka olmaz mı?" Sonra annemin de misafir odasından çıktığı bir anı kollayıp, kendi aralarında yavaş sesle:

"Elbette evlensin istemezler şekerim. İşlerine yarıyor..."

Köşeye büzülmüş onları dinlerken katıla katıla ağlamak gelirdi içimden. Bu kadınlar ne hakla teyzemi konuşuyorlar, ne hakla didikliyorlar onun hayatını! Tam anlamazdım, ama bütün söylenenlerde onu yaralayacak bir şeyler olduğunu sezerdim. Odaya döndüğünde, gider dizlerinin dibine çömelir, yüzümü ipek elbisesinin serin kıvrımları arasına gömer, büyüyüp de ona saray gibi evler alacağım günleri düşlerdim.

Yıllar sonra bir gün, "Sadece kırk gün evli kaldığın doğru mu teyze?" diye sorduğumda, alaycı bir sesle, "Kırk gün biraz tevatür," demişti. "Belki altı ay, belki de biraz fazla. Yıl dolmamıştı, ama bunu anımsıyorum."

"Ya her şeyini, bütün çeyizini evde bırakıp çıktığın?"

"Orası doğru. Onca ıvır zıvırı bir bavula doldurup götürecek halim yoktu ki! Ne yerim vardı, ne yurdum. Kardeş evlerine kendim zor sığarken, bir de onca eşya!.. Sonra barışmak için çok çalıştı, aracılar koydu. Aracılarla, çeyizden kalma çarçaputun bir kısmını da gönderdi. Dağıttım hepsini. Saklasam nerede kullanacaktım? Simli yatak örtülerini hangi yatağıma örtecektim? Dantel perdeleri hangi odama asacaktım?"

"Niye barışmadın peki?"

Hüzünlü, düşünceli, uzaklardan gelen bir sesle:

"Dargın değildim ki!"

Elinde o ezeli bavuluyla evden çıkışını, sessiz ve müthiş bir kararlılıkla istasyona gidişini, gece treninin kasvetli, boş kompartımanlarından birinde, başını koltuğa dayayıp, saatlerce gözünü kırpmadan, kımıldamadan ve belki de hiçbir şey düşünmeden hayatına koyduğu noktanın yorgunluğunu yaşadığını; sabaha karşı indiği küçük istasyonda, faytoncunun, bu saatte tek başına yolculuk eden ve karşılamacısı bile olmayan, mazbut giyimli bir genç kadını yadırgayan bakışları arasında, dünyadaki tek varlığı hardal rengi bavuluna sarılmış, kardeşinin evinin kapısını çaldığını, evden çıktığından beri ilk kez o an, elini zile bastırdığında korktuğunu, ürperdiğini, "Şimdi ne olacak?" sorusunu kendi kendine sorduğunu, bir an geri dönmeyi bile düşündüğünü, o mu anlatmıştı, ben mi yazmıştım, bilmiyorum.

"Hayır, hiç pişman olmadım. Bir evim, kendi çocuklarım; bir erkeğim olsun isterdim gençliğimde. Sonra sizler doğdunuz. Bir değil, birçok evim, birçok çocuğum var benim." Var mıydı gerçekten?

"Artık bıkkınlık verdi," dediler son sorduğumda. "Hep gitmek, kaçmak istiyor. Sağlığı mı? Hiç korkun olmasın, hepimizi mezara yollar da ona bir şey olmaz. Ne de sağlammış bünyesi! Bütün gün bavul topluyor, bavul yerleştiriyor. Götürün beni diye tutturuyor. Nereye gitse, bir saate kalmadan götürün beni, diye başlıyor. Bir de seni sayıklıyor. O bana bakardı, diyor. Öyle uzakta ki ama ne gidilir ne görülür, diye hayıflanıyor..."

Kulağımda o pürüzsüz, sitemsiz ses: "Çok kalmayacaksın ki bıkkınlık vermeyesin." Burnumda şebboyla sabun karışımı tanıdık koku. Haberini çiçeklerden değil de kimden alacaktım! Beyaz kasımpatları hafifçe kulağıma fısıldadıklarında ve mor ebruli yıldızlar başlarını eğdiklerinde hiç şaşmadım.

Evin şurasında burasında, pencere önlerinde, heves edip dikilmiş, ama bir türlü gelişemeyen bitkilerin, parmakları arasında nasıl yeşerip çiçeklendiklerini, çiçeklerle alçak ve sevgi dolu bir sesle konuşmasını, yapraklarını tek tek okşamasını, onları sevgiyle büyütmesini anımsadım.

"Çiçekler sevgiyi anlar."

"Kulakları yok ama teyze. Seni duymuyorlar ki!" "Sadece kulakla duyulmaz, yürekle de duyulur."

Elini değdirdiği şeyler güzelleşirdi. Kumaşlar, gergef işleri, bitkiler, çiçekler, yaptığı yemekler, baktığı hayvanlar... Parmaklarında sihir gücü

olduğuna inanırdım. Annem bile şaşardı. "Sen gelince ne oluyor bu çiçeklere bilmem ki abla. Bir güzelleşiyorlar, bir açıyorlar. Sen gidince de küsüyorlar sanki.

Alçakgönüllü, mahcup, gülümserdi.

Sonbaharın her yıl olduğundan daha görkemli bir kızıllıkla patladığı, dört bir yanın renk renk çiçeklerle ve kızıl sarı yapraklarla dolduğu bu ekim gününde; ölümünü çiçeklerden öğrendim. Küçük gölleri, ufacık adacıkları, tropikal bahçeleri, seraları, koruları, çeşit çeşit çiçek bahçeleriyle kentin ortasında bir vaha gibi uzanan Büyük Parkın bir köşesinde, eflatun, sarı, beyaz, pembe, turuncu, mor, kırmızı, mavi, renk renk kasımpatları ve yıldızlardan bir çiçek labirentinde, renk ve hüzün sarhoşu bir kafayla yolumu bulmaya çabalarken, beyaz kasımpatlarının taç yapraklarının ürperişinden, mor yıldızların fısıltısından, camlar arkasındaki orkidelerin hüzünlü, çekingen bakışlarından anladım. Çocukluk anılarında kalmış bahçelerde sevgiyle, özenle büyüttüğün küpeler, hanımelleri, yediveren gülleri, pembe mavi ortancalar çoktan solmuş da olsalar, hıdırellez geceleri gül fidanlarının dibine kurduğun küçük evler çoktan yıkılmış, eski bahçeler dağılmış, eski türküler susmuş da olsa, bir çınar yaprağının döne döne toprağa düşüşünden toprağın ürperişinden, anladım.

Çiçek labirentinin turuncu köşesine, yıldızların arasına saklandım. Bir tren geçti uzaklardan, düdüğünü duydum. Bir faytonun çıngırakları çalmaya başladı, atların nal sesleri yaklaştı. Bu kez telgrafsız, habersiz geliyorsun belki de. Kesinlikle o eski bavul vardır elinde. Ve kesinlikle en güzel masallarla en süslü bebe elbiselerini getiriyorsundur.

Çevremdeki çiçeklerin yapraklarına usulca dokundum. Parmaklarımın ucuyla duydum sessiz türkülerini. Karanlığın yavaş yavaş indiği ılık yaz akşamlarında, bir pencerenin önünde, günün son ışıklarından yararlanmaya çalışarak başını dikişine eğmiş söylediğin o hüzünlü eski türkü...

Havada hafif bir şebboy kokusu, bir gül esintisi, saf ipek giysilerin serin hışırtısı; havada toprağı delip çıkan marul fidelerinin, taze soğanların, baharlı tere yapraklarının, ekşi buruk çakal eriklerinin tazeliği; parmağında, yüzünü yine dikişine eğdiğin bir gün, kumaşa damlayıveren bir damla yaştan yapılmış bir inci yüzük...

"Neden ağlıyorsun teyzeceğim?"

"Ağlamak mı? Sen varken, kızım yanımdayken, niye ağlayacakmışım ben?" "Ama bak, dikişin ıslandı."

"İlahi çocuk! Görmüyor musun? Müteahhit beyin hanımının balo elbisesine inciler işliyorum."

Kötü kalpli devin kapattığı kulede, ağladıkça gözyaşları inci olan güzel prensesin masalı...

Acıları masala, pişmanlıkları şakaya, eziklikleri sabra, özlemleri sevgiye dönüştürmenin sırlarını bilir miydin gerçekten? Issız ve karanlık yollarda tek başına söylenen bir türkü gibi yaşamanın, çiçekleri okşayarak baştan çıkarmanın, gerçekle hayal arasındaki keskin ve belirsiz çizgiyi aşabilmenin büyülü anahtarına sahip miydin?

Çocukluğumun tren düdükleri, fayton çıngırakları, gece garları, mutlu kavuşmaları, çaresiz ayrılıkları dışında, gül fidanlarının dibine kuruluveren üç gözlü evcikler, içine saklanan bir küçük kürk parçası, ucuza dikilen dikişlere damladığında inciye dönüşen gözyaşları, elin değince havai fişekler gibi patlayan saksı çiçekleri dışında, doksan yıl dur durak bilmeden, başını koyup dinleneceğin bir limana varmadan sürmüş bu uzun yolculuğun getirdiği gitme, kaçma isteği dışında, içimdeki bu geç kalmış sevgi, bu kurşuni keder dışında, gerçekten yaşadın mı sen?

BİR GÜNEŞ, BİR KAR, SAYIKLAMALARI

Mandalina bahçelerinin üzerinde bir güneş, bir kar. Havada deniz, toprak, ıslak zeytin kütüğü kokusu. Dönemeçli, dar, kaygan yolda ilerleyen arabanın camlarında buğu; içinde söylenmemiş sözlerin, yaşanmamış aşkların, itiraf edilmemiş kopuşların dayanılmaz ağırlığı... Ön cama vuran -hayır vuran değil konan- kelebek hafifliğindeki kar taneciklerine eşlik eden uçucu ve soğuk sözcükler...

"Senin işin bitmiş. Sen artık yaşlanmışsın." Sait Faik hikayelerinden nasılsa anımsanmış bir cümle. O kadar mı? Yüreğinde söylenmemiş sözlerin söyleneceği korkusu, başında yol boyu içtiği konyağın dumanı...

Mandalina bahçeleri bitince kale görünür. Deniz kendini hemen ele vermez. Önce bir martı uçuşu, sonra bir sütlü bulut, sonra gökyüzü olur. Mavi beyaz çırpınışlarla sonunda ortaya çıktığında, mandalina bahçeleri ve son zeytinlikler de geride kalmıştır artık.

(Henüz, kıyı boyunca masmavi uzanan geniş asfalt yol yoktu. Denize inen yamaçlar, yel değirmenli tepeler, mandalina bahçeleri ve zeytinlikler taşlaşmamıştı.

İç avlulu, beyaz badanalı evler tek katlı, düz damlıydı. Yazları kuruyan dere yataklarında zakkumlar açar, sular pembe beyaz akardı. İspanya kırlarının, Granada yamaçlarının, karlı dağları andıran çiçeğe durmuş mandalina bahçelerini görmemişti henüz. Çılgınlığa, inada, kendini yok etmeye dönüşmüş bir tutkuyu sonuna kadar yaşamaktan korkmayacak kadar da gençti.)

Aylardan şubat, yıllardan uzak bir yıl. Mandalina bahçelerinin, zeytinliklerin, beyaz evlerin üzerine kar yağıyor. Cama vurup eriyen kar taneciklerinin ardında belli belirsiz bir güneş ışığı. Öndeki ince, şeffaf kadın, bir eli direksiyonda, bir eliyle camın buğusunu siliyor durmadan. "Güneş gözümü alıyor," diyor. Oysa dışarıda, mandalina ve zeytin ağaçları üzerinde kar... Adam, yassı küçük kanyak şişesini başına dikiyor, bildik bir türkü tutturuyor. -Türkü söylediğini hiç duymamıştı.- Gövdeleri ikili üçlü

sımsıkı birbirine sarılmış ihtiyar zeytin ağaçları, kardan çiçekler açan mandalinalar, bir güneş, bir kar, bir güneş, bir kar...

Arabanın arkasında bir Çingene hizmetçi. -Adı mıydı, başına iliştirdiği çiçek miydi karanfil?-; elif inceliğinde bir küçük kız, bir de, ara sıra anımsanıp hayıflanılan bir yokluk, bir önceki oyundan unutulup kalmış uyumsuz bir dekor... "Ben miydim? Orada mıydım gerçekten? Ben o günü yaşadım mı?"

Mandalina bahçeleri, yokuşlar, zeytinler, zakkumlar bittiğinde, yol kaleyi solda bırakıp denize ulaştığında, denizin hemen kenarında salaş bir kahve.

(Henüz köy kahveleri turistik restoran olmamıştı. Rıhtımdaki bu tek kahvede demli çaylar içilir, balık ve süngerden dönüşte, afyonlu şarap ve sokağın içindeki aşçı dükkanından getirtilen ahtapotlu pilavlarla rakı çekilirdi.)

"Dışarıda yağmur yağarken bira içip pişpirik oynamayı severim." Kadın mı adam mı söylemişti bu sözleri? Anımsamıyor. Tepelerdeki lapa lapa kar, incecik bir yağmura dönüşmüş denizin üzerinde. Adam kahveciye sesleniyor: "Oyun kağıtlarıyla iki bira." Sonra birden anımsamış gibi: "Sen ne içerdin?"

"Ben o gün orada mıydım gerçekten? Çay demiştim, oradaydım demek."

Kahveci, oyun kağıtlarını getirirken içeri sesleniyor: "İki bira, bir de çay! Çay neşeli olsun!"

Pişpirik kağıtları, köpüklü biralar, tavşan kanı çay. Dışarıda soğuk, ince, kamçı gibi bir yağmur. Üstü muşamba kaplı tahta masanın üzerinde arzu... Adamla kadın sevişir gibi iskambil oynuyorlar. O, geçmişte kalmış yumuşacık bir hüzün, havayı ağırlaştıran yıpranmış bir nakarat, masanın kenarına ilişmiş, tahta iskemlenin arkalığına asılmış eski bir çanta, damlarla valelerin uluorta, çılgın sevişmesinin tanığı bir yabancı...

Köpeğin sesini ilk duyduğunda, önce çocuk ağlıyor sanıyor. Annesinin bir karo valesiyle ateşli sevişmesini görüyor mu çocuk? Çocuğu korumak gerek! Karanfilli Çingene çoktan yok olmuş. Çocuk dışarıda yağmurun altında yalnız. "Sahibi akşamüstü denize açılırken ardından hep ağlar böyle." Kahvecinin sesi kanıksamış, ama sevecen.

Kendini telaşla dışarı atıyor. Kararan denizin üzerinde kamçı gibi yağmur damlaları. Köpek, rıhtımın kenarında durmuş, ağır ağır uzaklaşan teknenin ardından suyu atlamak istercesine sıçrayıp ağlıyor. Ulumak değil, acılı bir

köpek havlaması da değil, gözlerinde yaşlar var. Yaşlar akacak yer bulamayıp beyaz tüylerine karışıyor.

(Henüz, köpeklerin rıhtımdan uzaklaşan teknelerin ardından gözyaşlarıyla ağlayabildikleri, balıkçı teknelerinin, kahvenin önündeki iskeleden ardlarında su izlerine karışan köpek gözyaşları bırakarak ayrıldıkları masal öncesi günlerdi. Yat limanı henüz yapılmamıştı. Memet'in pansiyonunda geceliği yatak başına 7,5 liraya kalınır, kahvede, Memet'in "Ayı" adına nasıl hak kazandığı, yatağın altına, altına saklanan hırsızın ağzından, açık saçık bir hikaye gibi anlatılırdı. Henüz yeşildi tepeler. Süngere çıkıldığında, sınırları aşıp Libya'ya varmadan dolu dönülürdü. Ve henüz acılar, aşk acıları, tutkular bir gönül boyu, geçmiş kısacıktı. Gelecek yaşanmamıştı daha.)

Köpek rıhtımda hala ağlıyor. Hava karardı kararacak. Bira bardaklarının ve renk renk iskambil kağıtlarının gölgesindeki bu uzun, ateşli sevişme daha ne kadar sürecek?

Salaş tahta masanın küpeştesine dayanmış, rıhtımda ağlayan köpek kadar çaresiz, yalnız, sevgi ve özlem dolu...

Islaktı; yapış yapış serindi hava. Avluda ilk beyaz kardelenler, dalları üzerinde kurumuş sarı güllere karışmıştı: İç avlulu, taş mutfaklı, beyaz badanalı evlerden birinin, aynalı ceviz konsollu, pirinç karyolalı beyaz odalarından birinde, yatağın köşesine büzülmüş, kanıyor, titriyor, yanıyor.

Mandalina bahçelerinin üzerinde bir güneş, bir kar. Uzak zeytinliklerde gövdeleri birbirine sarılmış yaşlı zeytin ağaçları. Rıhtımda ağlayan bir köpek ve evin avlusunda, alacakaranlıkta parlayan beyaz kardelenler. Beyaz, buzdan bir ay doğuyor kalenin arkasından. İnce, şeffaf kadın iskambil kağıtlarıyla sevişmekten yorgun, içerideki odada yatıyor. Karanfilli Çingene ve çocuk çoktan uyumuş olmalılar. Adamın, kora kesmiş sıcak mangalı içeri odaya taşıdığını görüyor. Üşüyor, titriyor; altındaki pirinç karyola sallanıp gıcırdıyor titredikçe. "Sevişirken nasıl ses çıkarırsa tıpkı öyle..."

"İçeride çocuk var da," diyor adam özür dilercesine. Mangalın, keyifli çıtırtısı, bir de yumuşacık şeffaf kadınla adamın usul usul fısıldaşmaları incecik kerpiç duvardan sızıyor soğuk yatağına. "Geleceğini düşünmemiştim.

Demek anlamamış. Onu incitmeden... Anlar, mümkün değil, çok duyarlıdır, bilirsin... Yarın hemen yola çıkalım... Ateşi var, hasta. İyileşirse kendi gider zaten... Mangal bile kar etmedi. Nemli soğuk... Üşüyorum. Sokul bana. Çocuk? Çocuk uyudu. Yorgunsun, üşümüşsün. Sokul bana..."

Kocaman pirinç karyolanın köşesine büzülmüş, artık üşümüyor. Her yanı, vücudu, başı, yüzü, gözleri bile yanıyor. Yarın gün ağarırken, kenti terk eden ilk otobüsle gidecek. Küllenmiş mangal ateşlerinin tatlı, sinsi sıcaklığında kimse hissetmeyecek gittiğini. Bir küçük, kirli köpek bile ağlamayacak ardından.

(Artık ne adamın, ne ince şeffaf kadının, ne de yıllar öncesinde bıraktığı kendisinin yüzünü anımsamadığında, yaralar çoktan kapanıp her türlü kanama durduğunda -hani eski bir ameliyat izini arar arar da bulamazsınız bazan, işte öyle bir duygu- yeni kıyılara varıp yeni aşklar, tutkular, yeni yollar, umutlar, dünyalar bulduğunda bile, ne zaman üşüse, hep o geceyi anımsadı.

İşkenceye götürüldüğü taş izbelerde, ıslak zeminli, nemli hücrelerde, dağ kulübelerinde, ucuz otel odalarında, Orta Avrupa kentlerinin soğuk, nemli sonbaharlarında, yüksek ateşin habercisi titreme nöbetleri sırasında, bir pirinç karyolanın ıslak çarşaflarını anımsadı. Ve dışarıda, denize inen yamaçlarda, güneşle karın tutkulu dansını...)

Kaleye kar yağıyordu, sonra güneş açtı. Aşağıda, sütlü gri bir duman arkasında, kentin çirkin, kurşuni binaları. Daha gerilerde bulutların griliği arasında kaybolan gökdelenler... Bu kale, bu Hitit mermerleri, bu taş kabartmalar, bu geyikli güneş kursları, Rodos şövalyelerinin kalelerinden, anforalardan, düz damlı beyaz evlerden, mandalina bahçelerinden ve zeytinliklerden ne kadar uzak şimdi.

Yanan yüzünü soğuk mermerlere dayıyor. Adam, elini alnına koyuyor yavaşça. "Yanıyorsun, ateşin var." Mermerler serin, sessiz ve güvenli. Adamın kuru, yaşlı eli de öyle. Yarı dalgın sayıkladığı çocukluk ateşlerinde, alnına ıslak soğuk bezler koyan babasının elleri gibi: uzun, ince, kuru parmaklı, çil lekeli ve sevecen.

(Bir başka yerde, bir başka zaman, bir başka adam elini alnına koymamıştı. Yalnızdı, tutkundu, çılgındı. Bir köpek ağlaması, akşamcı kahvelerinde unutulmuş bir uyku, soğuk bir pirinç karyolada sürekli kanayan bir yaraydı. Beyaz kireç badanalı duvara dayanmış, köşesine krepon kağıdından güller iliştirilmiş bir ceviz konsol vardı. Ve uzakta,

mandalina bahçeleri üzerinde güneşle kar, tutkun, ateşli ve umutsuz sevişiyorlardı.)

Yüzünü dayadığı sarı damarlı mermer parçası Hititli bir kadının -belki de bir tanrıçanın- beyaz eteği olmalı. "Bin yıllardır hep böyle yalnız mıydım ben? Hep karların, güneşlerin, mermerlerin, tunçların, mandalina bahçelerinin, sarayların, kalelerin ve tapınakların labirentlerinde mi dolaşıyordum?"

Yanıyor. Mermerler ve adamın esmer, kemikli eli serin. Geyiğe binmiş bir ana tanrıça heykeli şimdi. Bozkırlara doğru dörtnala uzaklaşıyor. Arkada serin bir rüzgar ve tozuyan karlar... Kalenin, mermerlerin, heykellerin üzerinde bir güneş, bir kar...

"Hadi eve gidelim. Korkma, evi kimse bilmiyor..."

Ne polis, ne ağır silahlı askerler, ne terörist avına çıkmış ekipler, ne de karın, kimse bulamaz yeni evi. Beş bin yıl öncesinde, bir Hitit mezarının altında...

Adam susuyor. Adam korkuyor. Korkusu, yumuşak, sevecen ve yaşlı bakışlı koyun gözlerinde; korkusu, boğuklaşan sesinde, birden ısınıveren ellerinde...

Kalenin burçlarında bir güneş, bir kar. Hitit tanrıçalarının taçlarında soğuk, beyaz, ıslak tüyler ve ışıktan taşlar...

"Eve gidelim. Benimle yat!"

Adam korkuyor. Duraksıyor. Korkmasa kendini kaleden aşağı atıp kaçacak. Hitit heykelleriyle, mermer tanrıçalarla, tunçtan geyiklerle, anılarla, ayrı yollarla sevişilmez ki. Ya da bütün bunlar için çok yorgun, çok yaşlı artık.

Henüz, geceyarıları evler basılmaya, tenha sokaklarda insanlar avlanmaya, şafaklar sökmeden darağaçları kurulmaya başlamamış, ama adam biliyor. Ne kadar kaçmak isterse istesin, birazdan ateşler içinde yanan etine sarılacağı bu sahte tanrıçanın, bir geceyarısı mermer kabartmalardaki tahtından sökülüp götürüleceğini, kaba kuvvetin ve şiddetin karşısında küçücük, korunmasız, yapayalnız kalacağını, bir kadeh Buzbağ'ın ve anlık kucaklaşmaların ötesinde, yollarının hiç birleşmeyeceğini ve böylesinin çok daha iyi olduğunu biliyor adam. Sevgiyle, şefkatle bakıyor ona. "Ne var bu çılgınlıkta beni çeken? Peşinden kalelere tırmandıran, gizli evlere götüren nedir?"

Şimdi geyiğin sırtından inmiş, tanrıçanın mermer eteklerinden kopmuş, dev güneş kursunun arkasından gülümsüyor. Yüzünün bir yanı ışık, bir yanı gölge. Dışarıda, kentin üstünde bir güneş, bir kar...

Kaleyi, Hitit heykellerini, mermerleri, güneş kurslarını, salkım salkım üzüm ve tanrıça kabartmalarını; geyikleri, karları ve güneşleri eve taşıyorlar.

Lal rengi bir şarap kadehlerinde. Kaleler, tanrıçalar, mandalina bahçeleri, güneş kursları, zeytinlikler, çiğdemler kar altında. Yatmak, bir cinsel eylem, bir kadın erkek ilişkisi, bir tutku bile değil; yalnızlığı, korkuları, unutulmak istenen bir geçmişi ve bilinmeyen bir geleceği yenmenin en saf, en kusursuz biçimi; başlangıcın türküsü, bir nokta ve bir satır başı... Tutkulu, arzulu, coşkulu değil; ılık sakin sularda yüzer gibi sevişirken, uzaklaşan teknenin ardından köpeğin ağlayışını, iç odadaki mangalın onu ısıtmayan keyifli çıtırtısını, bozkırda delice koşan bir geyiğin rüzgarını ve dışarıda yağan karın sesini duyuyor.

Akkavak pamukçukları yağıyor kentin her yanına. Ulu, çok ulu kavaklardan yağan ılık haziran karlarının altında, yüzünü göğe vermiş, gözleri kapalı, öylece duruyor. Çiçeksiz, renksiz -nefti, sadece nefti- nemli, karanlık ormanlar, cıvıl cıvıl parklar, sihirli bahçeler ve nemli, kasvetli avlular, sokaklar, köşe başları, açık kalmış pencerelerin önündeki masalar, beyaz, ılık bir kar tabakasıyla kaplanıyor. İçinde dingin, alışılmış bir hüzün, "Ben bunu daha önce yaşamamıştım," duygusu.

(Beriozkaların pamukladığı geniş caddelerden ellerinde kızıl bayraklarla işçilerin geçtiği, akkavak pamukçuklarının Kızıl Meydan'ın parke taşları arasında uçuştuğu, dev binaların ve insanı ezen anıtların sadece korku değil güven de verdiği bu Kabe kentte, her şey donmuş sarsılmazlığı içindeydi henüz. Bayraklar, yıldızlar, inançlar yerlere düşmemiş, umut yenilgiye, hüzün acıya, inanç inkara dönüşmemişti. Meta ve pazar, insanı tam teslim almamıştı daha. Kurulacak yeni dünyanın anahtarları avuçlarındaydı. Doludizgin bir yaşamın ortasında, hüzün yakasına iliştiriverdiği bir süs; geçmişte kalmış aşklar, anılar, acılar, gizli köşelerde kıskançça sakladığı küçük zenginliklerdi.)

Bir başka yerde, bir başka zaman yine böyle sakin, böyle ılık bir kar yağıyordu. Hiç ortaçağ yaşamamış bir ülkenin bulutları tırmalayan gökdelenleri, demirleşmiş köprüleri, taşlaşmış sokakları ve bunca zenginliğin yanında alışılmış sefaletine inat, güzelliğini inatla koruyan bir

kentindeki ortaçağ şatosunun üstüne sakin, ince, adeta ılık bir kar yağıyor. Orta Avrupa tepelerinden, yüzyılların gerisinden parça parça sökülüp getirilmiş, kale burçlarından dehlizlerine, halısından sandığına, şarap mahzeninden silahhanesine kadar eksiksiz yeniden kurulmuş bu şato, iki adım ötedeki gökdelenlere, sefil Zenci mahallelerine, nehirini, denizini, belli olmayan şu geniş kurşuni suya ne kadar yabancıysa o da bu kente o kadar yabancı.

Aylardan şubat, kar yağıyor. 92. Sokaktaki Yahudi otelinin 13. katındaki odanın, ne kadar havalandırılırsa havalandırılsın bir türlü dağılmayan ağır kokusu... Gökyüzüne, temiz havaya, ağaçlara, ormanlara, sokaklara, ufuklara değil de karanlık bir hava boşluğuna açılan tek penceresi...

Dışarıda, diz boyu değil, adam boyu kar... Havaalanları kar yüzünden kapanmıştı. Evlerin kapıları, yollar, taşıtlar, her şey, gece birden bastıran karla örtülmüştü. Otelin 13. katındaki karanlık havasız odada kapanıp kalmışlardı. Oda sıcak, boğucu, yollar kapalı. İçinde sokaklara çıkma isteği. Burnunun ucunda, Hint baharatıyla yanmış yağ ve nem karışımı dayanılmaz bir koku. Havaalanları hala kapalı, kent trafiği hala felç, otelin kapısı hala karlarla kaplı...

Eskiden olsa konuşurlardı, sevişirlerdi. Şimdi susuyorlar. Radyoda, saat başı hava raporu. Dışarıda, ne bir tren düdüğü, ne bir tramvay sesi, ne bir araba gıcırtısı, ne sokağın uğultusu, sadece aralıksız yağan karın duyulmayan, ama bilinen sesi...

Otelin kapısındaki karlar kürenip gökyüzü masmavi göründüğünde, diz boyu karla kaplı sokakları düşe kalka aşıp nehrin kenarındaki parka vardığında, beyaz masal ağaçlarından tüy gibi, akkavak pamukçukları gibi hafif kar tanecikleri düşüyor saçlarına.

(Sincapla ilk o gün tanışmıştı. Küçücük, üşümüş, şaşkın ve aç bir sincap... Paltosunun cebinin köşesinde kalmış yerfıstığı ve tuzlu badem kırıntıları... Yiyecek vereceğini anlayınca omzuna sıçramıştı. Hudson Nehri kıyısıdaki ağaçların martılar ve sincaplarla dolu olduğu; sincapların insanların omuzlarında, avuçlarında dolaştığı; günbegün yitip giden bir sevginin tükenişinin, buruk bir şarap içer gibi, hüzünden zevk alarak yaşandığı günlerdi. Bir sevgi tükenince yenisine başlayacak, bir tutkudan bir başkasına atlayacak kadar gençti henüz.)

Bir sincap atlıyor omzuna: Mucize! Bu ürkütücü, ezici, ama olağanüstü güzel yabancı kentteki kar kuşatmasının, sevgisizliğin, yalnızlığın ortasında

bir sincap mucizesi... Karlar eriyip de insanlar kenti yeniden doldurduklarında ve beyaz dallı masal ağaçları sıradan kuru dallarıyla ortaya çıktıklarında, çocukların avuçlarından fındık yiyen bir sürü sincabı görüyor. İçinde bir aldatılmışlık duygusu; mucizenin sonu.

Ortaçağsız bir Ortaçağ şatosunun içleri bomboş, görkemli şövalye zırhlarının nöbet tuttuğu karanlık dehlizlerinden geçip ağır demir kapıları aştığında, gök mavi, güneş de var, ama kar yağıyor. Şatonun, asma köprülerin, kale burçlarının, gökdelenlerin, Zenci ve Porto Riko mahallelerinin, Çin kentinin üzerinde bir güneş, bir kar. Yüzünü göğe, utangaç güneşe doğru kaldırıyor. Kar tanecikleri düşüyor yanaklarına. Bu kente, tükenen eski bir sevgiye, ehlileşmiş sincaplara, bir daha yaşamak istemediği boğuntulara veda ediyor. Yarın, Okyanus'un üzerinde uçarken hepsi arkada kalacak. Yarın, gelecek başlayacak.

Yarın on yıl öncede kalmış. Ilık bir haziran öğlesinde, Beriozkaların pamukçukları saçlarına dökülüyor. Bir karabasandan kan ter içinde uyanıldığında ya da doğumun en son anında duyulan güzel gevşeme, sonsuz ferahlık... "İyi ki buradayım, iyi ki her şey on yıl öncesinde, bir başka dünyada kalmış" duygusu...

Bu kentte her şey yerli yerinde, her şey gerçek, her şey olması gerektiği gibi... Mucizeler yıllar önce yaşanmış ve tükenmiş. Altın yaldız kubbeli bazilikaların, eski çar saraylarının, devrim tapınaklarının, kızıl yıldızların, bayrakların ve sokaklarda ellerinde bezden torbacıklarıyla dolaşan göğüsleri madalyalar ve yıldızlarla dolu, yaşlı, çok yaşlı insanların dışında, her şey kendi doğal ikliminde, kendi gerçekliği içinde. Gökyüzünde buğulu bir güneş, sokaklarda akçakavakların haziran karları...

"Kar yağarken güneş açınca gökkuşağı çıkar mı anne?" Çocuk ulu kuzey çamlarının altında, bembeyaz karların ortasında durmuş, elinde acemice tuttuğu kayak sopaları, başında kırmızı örgü külahı ve külaha isyan eden bukleleriyle, donmuş fiyorda bakan yamaçtan aşağı kaymaya hazırlanıyor.

(Bir başka yer, bir başka zaman. Bir başka güneş, bir başka kar. Küçük, incecik bir kız çocuğu vardı. Karanfilli bir Çingene, şeffaf elli bir kadın, kolları bıçak çizikleriyle dolu genç bir adam, hep denizlere doğru giden bir otomobil. Bir geceyarısı mandalina bahçelerinin bittiği yerde, uçurumun tam kenarında, otomobilin bir tekerleği boşlukta, denize yuvarlandı yuvarlanacak... "Çocuk!.. Çocuğu indirin!" Kaza mı; intihar mı? Bağıran kim?

Bir başka kale, bir başka kar. Hiç doğmayacak bir çocuk karnında. Gözü bağlı götürüldüğü taş bir dehlizde, karnı deşilircesine bir acıyla kendine geldiğinde duyduğu çirkin, iğrenç, boğuk ses: "Bir de gebe miymiş, neymiş orospu!" Bacaklarının arasında ılık, ince bir sızı, içinde boşluk ve utanç duygusu.)

"Kar yağarken bazan güneş de açar oğlum. Ama gökkuşağı çıkar mı, hiç bilmiyorum." Gerçekten bilmiyorum. Çocuğun resimli ansiklopedilerine bakmalı.

Mandalina bahçeleri üzerine kar yağarken gökkuşağı yoktu. Hitit mermerleri üzerine yağarken de... Ortaçağsız Ortaçağ şatolarına, demir parmaklıklar ardında uzanan bozkırların üstüne, altın yaldızlı kubbelere, gölgesi mavi sulara düşen incecik minarelerin üzerine kar yağarken güneş parladığında, gökkuşağı çıkmamıştı. Ufukta, donmuş fiyordun ardında uzanan yeşil beyaz çam ormanının üstünde de gökkuşağı yok.

Adam karların üstünde o kadar sessiz yürüyor ki, geldiğini fark etmiyor bile. Çocuk bir zafer çığlığı atıp kendini yamaçtan aşağı bırakıyor.

"Baba bak, güneşe doğru kayıyorum!"

Çam dalları titriyor, kar tanecikleri dökülüyor yüzüne, saçlarına.

Bir yanlışlık var. Aşağıda parlayan güneş değil, buz tutmuş fiyord. Adam kolunu omzuna doluyor. "Çocuk haklı. Güneş gökte mi, fiyordun üstünde mi parlıyor, insan bilmese şaşıracak."

Yüzünü gökyüzüne, soğuğu yenemeyen güneş ışınlarına vermiş, gözleri kapalı. Yine de, güneşin yukarıda, dağların doruklarında parladığını, buz tutmuş fiyordun muhteşem bir sahtekar olduğunu biliyor.

Çocuk, elinde kayakları, düşe kalka yokuşu tırmanıyor.

"Çayı demledim, konyağımız da hazır. Ateşi tutuşturdum, ev sıcak."

Bacasından tüten dumanın küçücük gündelik mutlulukları haber verdiği dağ evine doğru, üçü birbirine dayanıp karları yara yara yürüyorlar.

Soluk soluğa kalmış, ayaklarındaki karları silkelemeye çalışıyor. "Benim işim bitmiş artık. Ben artık yaşlanmışım."

Ufukta erken biten bir günün son ışıkları. Havada kar...

OYMALI SANDIKTA VURULAN ÇOCUK

20 Mayıs 1971

Yumuşak basamaklı kaldırımların ufak tefek taşlarının üstünden atlaya atlaya kaleye tırmanır yokuş. İki yakalı çarşının bittiği yerde, hani suyu akmayan çeşme vardır ya, tam orada, gecekondu mahallelerine doğru üç koldan uzanır. Turistik kilimlerin renklerinin yoksul gelinlerin çeyiz düşlerine karıştığı dükkanlarda, pembe atlas yorganlar, dumanı gelmeyen süslü nargilelerle, tespihlerle, tavlalarla iç içe...

Oymalı tahta sandıkların kapağını açtın mı, hafif bir çürük elma ve tahta kepeği kokusu. Masal kuşlarıyla güvercinlerin, lalelerle şakayıkların, asma yapraklarıyla salkımların ve büklümlerin iç içe geçtiği, köknar ve ceviz dünyası.

Bir kuş uçtu uçacak sandığın kapağından. Sarmaşık güllerinin arasından fırlayıp kondu konacak avucumuza. "Kötü şeyler hep başkalarının başına gelir." Nargilelerin, kilimlerin, boyalı beşiklerin ve güllü sandıkların arasından, geçmiş on beş yılın ardından sarı badanalı köhne evlerin numaralarını okuya okuya tırmanıyoruz yokuşu. Elinde büyük bir ebe hanım çantası. Yüzün solgun mu solgun.

-Bir gün mutlaka bir tahta sandık almalıyım.

-Kötü şeyler hep başkalarının başına gelir sanırız değil mi?

-Bir saatte biter her şey. Sonra hiç olmamış, hiç yaşanmamış gibi. Biliyor musun, param olunca mutlaka bir oymalı sandık alacağım buradan. Şu güvercinli olanı.

-Sen daha önce hiç?..

-İki kez. İlkinde çok korktum. Bütün kadınlar korkar. Her şey çabucak olup bitti. Müthiş bir ferahlama duydum ardından. Ürperiyorum. Ankara'da, mayıs günleri bazen böyle ılık ve nemli olur. Sağanak boşandı boşanacak. Ferahlama duymuş muydum gerçekten? Kötü bir yalan mı yoksa bu da?

-Darbe olmasaydı... Yani demek istiyorum ki, tutuklanma korkusu falan olmasaydı da aldıracak mıydın?

-Bilmiyorum. Evet... Hayır... Bilmiyorum.

Şu sarı badanalı ev olmalı. Tahta sandıklar kuşlarıyla, çiçekleriyle, elma, reçine, naftalin kokularıyla aşağıda kaldı. Zümrüdüanka kuşları tutsak oldukları tahtalardan kopup uçamadılar. Güvercinler fıskiyelere kavuşamadı. Sarmaşıklar, güller, laleler delemedi tahtaları.

Belki bu gece, belki yarın, şafaktan önceki koyu karanlıkta gelecekler. Haki elbiseleri, haki yüzleri, haki cipleri, tomsonlarıyla... Ayak sesleri kuşkulu uykuları hançerleyecek. Uzun uzun çalınan kapılar, dipçik sesleri, silah şakırtıları... Işıksız pencerelerden perde arkalarından bakan, sürgülü kapılara kulaklarını dayayan komşuların yarattığı bencil yalnızlık. İnsanın kendisiyle, inançlarıyla, namusuyla, tüm hayatıyla hesaplaşma anı. Kitaplar, çekmecelerdeki kağıtlar, halıların altı, çöp tenekelerinin içi. Hiçbir şey aranmadan, hiçbir şey bulunmadan didik didik edilen evler, hayatlar, anılar; kıskançlıkla kendinize sakladığınız, yalnız sizin olmasını istediğiniz her şey. Eski bir aşk mektubu, bir kuru yaprak, üzerine gelişigüzel notlar alınmış bir kağıt parçası, kapıcının getirdiği alışveriş pusulası, not defteriniz, birkaç hatıra fotoğrafı.

Sizin olan, saklı, güzel, sıcak olan ne varsa hepsi, şimdi vatan hainleri yakalamaya çıkmış şu insanların hazinesidir artık. İnsan sıcaklığı, sevgi, duygu, inanç, umut, delil dosyalarının soğuk karanlığının malıdır çoktan. Özenle toplanıp büyütülmüş anılar, dostluklar, sevgiler, yazılar, kitaplar, sevdiğiniz, inandığınız her şey sorgu ve işkence odalarının soğuk karanlığında çıkar karşınıza. "Çocuk doğamaz, çocuk doğmamalı, çocuk karışmamalı bu insansızlığa, bu cinayetlere!

1971 Mayısı bitti bitecek. Kırk ikindiler başladı başlayacak. Yaz yaklaşıyor demektir.

-Hadi bas zile.

-Sen bas.

-En zor olan bu mu?

Sarı badanalı evin ağır ağır açılan kapısı, ağırlaşan bir hüzünle tırmandığımız tahta merdivenler. "Biz buraya bir çocuk öldürmeye mi gelmiştik, yoksa bir çocuk kaçırmaya mı işkence odalarından, silahların gölgesinden, geceyarısı korkularından?"

Gazetelerin akşam baskılarında yeni tutuklama haberleri: "Yazıyor! On kişinin daha tutuklandığını yazıyor; "İşçilerin grevi bıraktığını yazıyor!" Yüzün alabildiğine solgun. Avucumda sıktığım elin buz gibi. Bebeğini aldıran bütün kadınların yalnızlığıyla yalnızsın. Biraz ileride, şurada, Sıhhiye dolmuşları. Bir gün oymalı sandığı alabilirsin, şuradan dolmuşa yükleyiveririm.

"Yazıyor, yazıyor, yeni tutuklamaları yazıyor!"

-İyi ki aldırdık çocuğu.

Ölü bir kuş, sandığın oymalarından yere düşüyor. Eğilip avucuma alıyorum. Buz gibi.

20 Ağustos 1980

Ne süslü nargileler, ne kilimler, ne de oymalı sandıkların kuşları... Hiçbir şey değişmemiş burada. Ne ikide birde ayağımıza takılan ufak taşlar, ne suyu akmayan çeşme, ne de dolmuşlar...

Zaman tırmanamamış kaleye tırmanan yokuşu. Yaşamımızın, anılarımızın, ölülerimizin üzerinden geçmiş de, bu yokuştan geçememiş on yıl. Tahta sandıkların oymalarına, kilimlerin atkılarına, tespih tanelerine sıkışıp kalmış. Boyalı beşiklere uzanıp derin bir uykuya dalmış burada zaman. On yıl önce, şu sarı boyalı evdeki kasap doktorun leğenine bıraktığımız çocuk nasıl yaşlanmadıysa, nasıl değişmediyse ve nasıl varolmadıysa, tıpkı öyle...

Bir çocuk, bunca ızır zıvırın masal dünyasına dalıp gitmiş turistleri çekiştiriyor. On yaşında kadar olmalı. Yoksa burada, kaleye tırmanan bu yokuşta, zaman bu çocuk mu? Şu Zümrüdüanka kuşlu, üzüm salkımlı oymalı sandığa artık hiç ilgi duymamak mı zaman? On yıl önce istediğimiz, sevdiğimiz her şeye yabancılaşmak mı? On yıl önce korktuğumuz şeylerden korkmamak mı? Gazetelerin değişen başlıkları ve gazeteci çocukların değişmeyen bağırışları mı burada zaman? "Dün de yedi kişinin vurulduğunu yazıyor. Anarşiyi yazıyor. Teröristleri yazıyor.!"

Koşarak iniyor yokuşu. Taa kalenin oradan kopup gelen bir korku gibi... Ardından kovalayanları görmüyorum. Sonradan öğrendim üç el ateş edildiğini. Sadece sol yanımda boğuk bir gürültü duydum ben. Kaleden koşarak inen korku şimdi tam önümde, kuşlu üzümlü sandığın yanında uzanmış yatıyor.

On yıl önce burada, bu yokuşta bıraktığımız, şu yerde yatan genç ölü olmasın! Hani kanları oymalı kuşun kanadına bulaşmış olan. Kanları üzüm salkımlarının arasından, 1 Mayıs'larda göğsüne iliştirdiği kızıl karanfillerin saplarından süzülen...

Dükkanların önünde bir sessiz telaş, cankurtaran çığlıkları, polis düdükleri. İlk korku geçince canlanan kalabalık. Kuşlu sandıkla genç ölünün çevresinde daralan çember. "On yıl önce bu çocuk burada yatmıyordu. On yıl önce doğmamış bir çocuğu öldürmeye gidiyorduk biz. Oymalı sandıklara kan bulaşmamıştı daha..."

İki saat sonra doktordan çıktığımızda yüzün sapsarıydı, elin soğuktu. "İyi ki aldırdın çocuğu."

Şimdi şurada, dükkanla kaldırımın arasında, oymalı sandığın hemen önünde yatıyor çocuk. Eli kaldırımın kenarından aşağıya sarkıyor.

"İyi ki doğurmamışsın çocuğu. Nasıl olsa böyle ölecek olduktan sonra..."

Oymalı sandık -en güzeli, en özenlisi- orada tam önümde, ölünün hemen yanında. Üstelik kuş kanat çırpa çırpa neredeyse kopacak tahtalardan.

Şu bir türlü yağamayan yağmuru yağdırmak için bulutları gagasıyla delmeye fırlayacak. Üstelik tahta karanfiller kan rengiyle kızarmış. Üstelik tam istediğim boyda, tam istediğim gibi çürük elma kokulu...

"Yazıyor, dün yine yedi kişinin öldürüldüğünü yazıyor. Anarşistleri yazıyor."

Keşke doğursaydın çocuğu. Bunca genç ölüye inat, hayatı sona erdirenlere inat, şu yokuştan geçmeyen zamana inat, korkulu, acılı olacağını şimdiden sezdiğimiz geleceğimize inat, keşke doğursaydın çocuğu!

Temmuz 1984, Marburg

Basamak basamak kaldırımlara yayılmış cafeler arasından, ufak tefek taşları zorlaya zorlaya, Ortaçağ sokaklarına sarıla sarıla Marburg Kalesine tırmanır yokuş. Ne tahta oymalı sandıklar, ne nargileler, ne kilimler, ne bağırarak gazete satan küçük çocuklar, ne yerde yatan ölü, ne korku. Zengin vitrinli mağazalar, dünyanın dört bir yanından gelmiş tüm zenginlikler, antikacılar, donuk bir mutluluk, miskin bir güvenlik duygusu onun yerine.

Şu küçücük meydandan daha önce de geçtik miydi seninle? Suyu akmayan, taşı kırık çeşme değil bu. Ortasında göğe uçmaya hazırlanan

bronz melekle, dört bir yanından bol bol akan sularla bizim çeşmelerimize benzemeyen bir çeşme.

Yine de aynı yeri, aynı anı, aynı şeyi bir başka hayatta yaşamışlık duygusu...

-Yokuşa dayanamıyorum artık.

Rengin uçuk, göğsün inip kalkıyor. Biz böyle bir yokuşu, bir başka yerde, bir başka zaman, hiç nefeslenmeden...

-On beş yıl önce miydi?

-On dört.

-Yaşlanmışız.

Yokuşlar, kaleler, kentler, çeşmeler yaşlanmış. Oymalı tahta sandıklar, oymalardaki kuşlar, karanfiller yaşlanmış. Şu gotik binalar, şu Ortaçağ çarşıları, şu çarmıha gerili İsa yaşlanmış. Yaşlanmayan, bir sarı badanalı evde doktor leğenine bıraktığımız cenin, hayır çocuk, bir de oymalı sandıkta vurulan... Şurada uzanmış yatıyor işte. Hong-Kong malı ucuz elbiselerin altında. Yüzü biraz daha sarı, teni biraz daha açık renk. "Eli kaldırımın kenarından sarkıyordu. Buz gibiydi."

-Bunlar Punk'lar. Yeni Hipi'ler yani.

Sana anlatabilmek isterdim: Ben o yokuşa on yıl sonra bir kez daha uğradım. Kaleye tırmanan yokuşa, kürtaj olduğun, hayır, çocuğu bıraktığımız evin oraya... Bir genci öldürdüler o gün. İşte tıpkı böyle yatıyordu o da. Bu yaşlardaydı tam. Nedense anlatamıyorum. Eline uzanıyorum. Elin soğuk. O

gün de böyle soğuktu.

-Yarın mı dönüyorsun Türkiye'ye? Sessiz bir "Evet."

Yokuşun sonundayız. Önümüzde yemyeşil parkıyla Marburg Kalesi. Yarın gideceksin. Geceyarıları yumruklanan kapılar, cip kornaları, hapishanelerin nizamiye kapılarında görüş günleri kaynaşması. "Yazıyor, yazıyor, üç idam kararı daha yazıyor. Yurt dışındaki vatan hainlerini yazıyor."

Bütün yokuşlar, kalelere, saraylara, şatolara mı açılır? "Kötü şeyler hep başkalarının başına mı gelir?"

-Keşke doğursaydım diye düşündüğüm oldu sonradan. Hele kendimi çok yalnız hissettiğim zamanlar. Hele sen de gittikten sonra.

-Yine de, gerçekçi olunursa, "İyi ki doğurmadın," demek gerek.

"Gerçekçi olunursa!" Peki Almanya'nın ortasındaki bu yokuşun, bu kalenin, şurada yere sere serpe uzanmış Punk'ın şu süslü, oymalı, boyalı Ortaçağ evinin, şu Hong-Kong mallarının, şu acılı yüzlü İsa'ların ve yarın gerçeğe dönecek olan senin, bugün burada şu kale duvarlarının dibinde oluşumuzun ve içimizde taşıdığımız bunca ölünün, bunca acının gerçekle ne ilgisi var!

Gerçek oradaydı. On beş yıl önceki o yokuştaydı. Gelecekten korkulduğu için öldürülen, geleceğe güvensizliğimizin kurbanı olan doğmamış çocuktaydı gerçek. Gerçek orada, kalenin dibindeki yoksul gecekondularda, kaleye tırmanan yokuşun gürültücü kalabalığında, işkence odalarının soğuk boşluğunda, tutukevlerinin duvarlarının arkasında, fabrikaların paydos saatlerinde kalan öfkelerde;

yeni yeni filizlenen grevlerdeydi.

-Gerçekçi olunursa, dönmem iyi.

Küçük bir çocuk Marburg Kalesinin parkında ağır, yeşil bir sessizliğin ortasında topa vura vura koşuyor. Topun üstünde kırmızı çiçek ve sarı ördek resimleri... Kırmızı çiçekler oymalı tahta sandıkların karanfillerine karışıyor. Sarı ördekler masal kuşlarına dönüşüyor. Bütün sürgün kentlerinin bütün kalelerine tırmanan yokuşlar Samanpazarı'nda toplanıyor, Ankara Kalesine yürüyor, büyük bir gümbürtüyle, bembeyaz bir zaman çığı gibi düşüyor üstümüze.

-Bugüne kadar sormamıştım hiç. Çocuk kimdendi?

-Doğmadıktan sonra ne önemi var.

Yüzünde ufacık, gülümsemeyle esef arası bir bulutçuk: Tahta sandıkların ince oymalarındaki savruk bir bıçak izi gibi, Ankara'nın kırkikindilerini haber veren güleç yüzlü bulutlar gibi...

ESKİ EV

Beş on metre sonra, köşeyi döner dönmez çıkacak önüne. Cumbalı, mermer merdivenli eski ahşap ev... Burnunda daha şimdiden pirzola, yanık yağ, gülsuyu, hela, rutubet karışımı o unutulmaz koku. Kapının sağ yanındaki, alçak sürgülü pencereyi hafifçe yukarı kaldırıp pencerenin hemen altındaki boşluğa saklanmış anahtarı alacak. "Her zamanki gibi zor açılıyor yine.

Kilidi yağlamalı. Bomboş geniş mermer girişte ürpertici bir serinlik. "Yine duymadı kapının açıldığını. Bu evi her gece neden soymadıklarına şaşmak gerek." Yukarı kata çıkan merdiven boşluğunda, köşeye yığılmış sandık ve hasır sepetlerde, Abdülaziz Efendimizin iç gömleğinden bir parça, Şahver Hanımefendinin gelinliğinin altın sırma işli dantelleri, yırtık bir acem şalı, renk renk yapına güller, has ipek bir bebek zıbını... "Ah yavrum, ben ipekten başka bir şey giydirmedim oğluma. Bütün çamaşırlarını elde diktim.

Parispuanı, sıçandişi. Anan asker çamaşırlarını yıkarken okunmuş sabunla büyü yapmasaydı sen şimdi prenses olacaktın. Kandırdılar oğlumu. Yoksa ne Mısır prensesleri, ne saraylılar..." Üst kattaki odanın duvarında, çatlamış, yer yer dökülmüş sıvalara inat, altın yaldızlı, oymalı çerçeve içinde yağlıboya bir orman yangını tablosu. Hiç gelmeyecek tören günlerini beklerken tozlanmasınlar, renkleri atmasın diye üstleri eski çarşaflarla örtülü ağır takımların yanıbaşında neredeyse gerçek boyda bir fotoğraf Babaanne, sırma işlemeli cepkenli, inanılmaz incelikteki belinde gümüş fişeklikli, yerlere kadar inen ağır ipek etekli Çerkez kıyafetiyle bir merdiven parmaklığına dayanmış, sağ elinin işaret parmağını yanağına dayayarak poz vermiş, beline kadar inen saçları hafif bir rüzgara kapılmış, muzip ve çapkın gülümsüyor... Kulağında hırçın tınılı bir ses: "Dün gece yine sabaha kadar uyutmadılar. Sabaha kadar kapının önünde; Uyan sunam uyan diye şarkı söylediler.

Kulakları, yanında top patlasa duymazdı oysa. Evliliğinin yedinci yılında kocasını kaybedip dört yaşındaki oğluyla yapayalnız kalınca bir gecede

sağır oldu derlerdi. Köşede konsolun üstünde gümüş çerçeve içinde iki fotoğraf: Kocaman ürkek gözlü küçücük bir erkek çocuk avucunda beyaz küçük bir kuşu tutmuş, beline kadar uzun saçlı, incecik belli anasının eteklerine sokulmuş. Neredeyse, kaçıp fotoğrafın arkasına saklanacak. Öteki fotoğrafta yine aynı kadın, hemşire kıyafetinde, yaralı askerler arasında. "Birinci Dünya Savaşında Fransız Hastanesinde gönüllü hemşirelik etmiş. Düşman tarafındaydı demek ki. Saraya bağlılığından mı, yoksa insancıllığından mı? Aslında ne kadar az tanıdım onu. Hiç tanımadım...

Birkaç adım daha atınca köşeyi dönecek. Ev hala olduğu gibi duruyor demişlerdi. Ne zaman, kaç yıl önce? Çevrede Laz mimarisinin betebe şaheserleri kat kat yükseliyor. Dört bir yan çarşı olmuş. Banka şubeleri, şirket büroları, komisyoncular, pasajlar. Evler nerede peki? İnsanlar nerede oturuyorlar?

Surpik'le Avadis'in evlerinin yerini tam anımsayamıyor. Tam karşıda mıydı, yoksa köşeyi dönmeden mi? Ev yüksekliğindeki bahçe duvarı, ardında serin, rutubetli, bol solucanlı, nefti yeşil İngiliz çimli toprak üzerinde, mor menekşeleri, tüylü kalın yapraklı maltaeriklerini, pembe reçel güllerini, tüm çocukluk bahçelerinin esrarını saklardı. "Dedelerinin dedesi Hınçakmış.

Dedeleri Ermeni tehciri sırasında asılmış. Kadın iki çocuğuyla bir Türk ailenin evine saklanıp kurtulmuş." Özenle kaynatılıp küçük boya kavanozlarında armağan edilen gül reçeline karışan bir ölüm tadı. Çocukluğunun ilk asılma, darağacı, cellat kavramı...

Bahçe tam şuradaydı. Şimdi daha açık anımsıyor. Tam karşı köşedeydi. Nasıl anımsanmaz? Bahçe duvarının önündeki kaldırıma çizdikleri on iki haneli sekseği Surpik'ten daha çabuk ve ayağı bir kez bile yere değmeden bitiren yoktu. Yaşından çok önce gelişip irileşmiş vücuduyla, koca memelerini sallaya sallaya tek ayağı üzerinde seker dururdu. "Ben ne kadar beceriksizdim oysa. Daha ikinci hanede çizginin üstüne basardım." Kulağında çocuklardan yükselen Siii çığlığı. Niye si denirdi seksekte çizgiye basılınca? Bir an kafası bu sözcüğe takılıyor. Bildiği hiçbir dilde karşılığını bulamıyor.

Evet, bahçe buradaydı. Ev arkada kalırdı biraz. Surpik ve Avadis'le sokakta oynamasına izin verilirdi, ama evlerine gönderilmezdi nedense. Paskalya geldi mi, saç örgüsü kıvrımlı paskalya çörekleri; Noelde pamuktan

küçük kardan adamlarla ve pamuk karlarla süslü çam dalları arasında hediyeler; ramazan bayramında tatlı, kandillerde helva, kurbanda koyunun iyi tarafından bir parça, aşure ayında üstü nar taneli ve fıstıklı bir çanak aşure gidip gelirdi komşular arasında. "Rumu, Ermenisi, Türkü, Yahudisi, hepsi de Makriköy'ün yerlilerindendir. Dostluklarından başka bir şeylerini görmedim bunca yıldır."

Ateşe verilmiş, yakılmış, sokaklara atılmış, parçalanmış, yağmalanmış evler, eşyalar anımsıyor birden. Hangi kabus gecesiydi bu? Belinden ipe bağlanmış zorla sünnet edilmeye götürülen delikanlı Avadis'in yüzündeki dehşeti, Türk komşulara sığınmaya çalışan kadınların korkusunu, kendi utancını anımsıyor. "Gördüm mü ben 6-7 Eylülde bunları, yoksa kafamda mı yazdım? Babam o gün olayları haber alır almaz kolumdan sürüklemişti beni. Babaannemden çok komşuları merak ettiğini anlamıştım. Sokak, savaş meydanı gibiydi. Köşede bir koltuk hala için için yanıyordu. Yerlerde çaputlar, cam kırıkları, kırık dökük eşyalar. Kaybedenin kazananın belli olmadığı bir savaştan sonra savaş meydanındaki kanlı, korkunç sessizlik. Koşar adımlarla geçtik sokakları, mermer merdivenleri bir hamlede çıktık. Bu kez babaanne, kapının hemen arkasında, girişte duruyordu. Ayağında ezeli topuklu terlikleri, üstünde yerlere kadar inen kadife ropdöşambrı ve elinde eski maun masadan sökülmüş, neredeyse kendisi kadar bir sopa... Parmağını dudağına götürüp sus işareti yapmasından anladık. Sessizce çıktık peşinden merdivenleri. Üçüncü katın selamlık tarafındaki kullanılmayan odaya saklanmışlardı. Önce Surpik'e, sonra annesine, sonra Tasula Teyzeye sarıldım. Ben bir daha hiç bu kadar utanmadım hayatımda. Babam o gece, eve döndüğümüzden birkaç saat sonra komaya girdi. Beyin kanaması... Hastaneye kaldırdık, bir daha eve dönmedi.

Ev karşı köşedeydi. Artık kuşkusu yok. Hemen yanında, Agop'un kalfalık ettiği terzi dükkanı vardı. Agop'un yüzü bol sivilceliydi, ellerinde açık yaraya dönüşmüş egzamalar... Sapsarı, bukle bukle saçlı, güzeller güzeli çocuk yıldız Sherly'nin filmlerinde giydiği, arkası godeli, yarım kemerli, duman mavisi çocuk paltosunu, Amerikan cikletinden çıkan artist resimlerinden kopye edip Agop dikmişti. "Tıpkısının aynısı oldu bre çocuk." Sesinde övünme, gurur, sevinç. Sonra coşkusunu gemlemeye bile gerek görmeden, o her zamanki alışılmış soru: "Ha şimdi bir şarkı deyivereyim mi sana?

Ha bir tane daha deyivereyim mi?" Sesinin güzel olduğuna inanırdı. Şarkıların sonu gelmezdi bir türlü.

Terzi dükkanı şurada; şu, duvarları yere kadar kurşun ve ışık geçirmez siyah camdan banka binasının bir köşesinde olmalı. Küçük bir duraksama, göğsünde bir kuş yüreği çırpıntısı; ikircimli bir karar... Kapıyı itiyor. Bankanın içi kasvetli, sarı ışıklı ve serin. Dükkan sol ön köşedeydi. Üzerinde Döviz-Kambiyo yazan, ciklet çiğneyen boyalı genç memurenin ellerini evirip çevirerek tırnaklarındaki ojeleri gözden geçirdiği masanın durduğu köşede. Yerde rengarenk kumaş kırpıntıları. Köşede kafasına siyah melon şapka geçirilmiş tahta bir manken. Ütü masası, biri ayaklı biri elle çevrilen iki eski Singer dikiş makinesi. "Sakın yalınayak gezmeyesin kuzum çocuk. İğneler vardır, ayaklarına batar." Agop'un elleri yara içinde. Kızgın ütü, sarmısak, tütün karışımı ağır bir koku. Midesi bulanıyor, nefes alamayacak gibi.

"Bir şey mi arzu etmiştiniz? Hesap numaranız lütfen?.."

Hesabı yok. Ne burada ne de başka hiçbir bankada. Dün kapattı hepsini. Bütün işlerini bitirdi.

"Bir şey arzu etmiştim, evet: Arkası godeli, iki düğmeyle tutturulmuş yarım kemerli, sütlü mavi havacı rengi Sherly paltosu..." Masanın üzerindeki ellere bakıyor. İnce, bakımlı, sağlıklı, güzel eller. Agop'unkiler yara içindeydi. "Bu ellerle nasıl karı okşarsın, neymiş be kuzum bu dert," diye hayıflanan, sonra hiç bitmeyen bir türküye başlayan kırık dökük ses.

"Hayır, bir şey istemedim. Şöyle bir bakmıştım, çıkıyordum." Ardında kuşku, şaşkınlık, güvensizlik karışımı bir titreşim...

Köşeyi dönüp, sokağa sapınca evi görecek. "Ev" denmezdi. "Mücevher gibi bir konak yavrusuydu. Galip Paşa özene bezene yaptırmıştı. Göztepe'deki köşk gelinlere damatlara yetmez olunca, teyze kızları, amca oğulları oraya buraya dağıldılar. Kocası Selanik'te ölüp yetimiyle yalnız kalınca, Melek de konağa sığındı önce. Büyük evde ortak yaşama dayanamayacak kadar hırçındı.

Belki genç yaşta dul kaldığından, belki kulağı duymadığından... Paşa efendi Makriköy'deki evi ona yaptırdı. Hem oturur, hem de irat olur diye..."

O hiç değişmeyen, hiç yaşlanmayan, zamanın hep aynı noktasında duran küçücük, yapayalnız, süslü, garip kadını, oda oda, bölüm bölüm kiraya verilen ahşap evin merdivenlerinde anımsıyor hep. Topuklu, siyah rugan

terlikleri ve yerleri süpüren etekleriyle durmadan inip çıkardı merdivenleri. Küçük siyah fino köpeği, kırmızı dili bir karış dışarıda, ardı sıra koşturur dururdu. "Evde de köpek bakılır mıymış! Müslüman evinde, ne alışılmadık şey. Şu Melek, dedikleri kadar deli gerçekten." Büyük hala, dedikodu yapacağı zaman büsbütün çatlaklaşan sesiyle böyle derdi. Uzaktan, taa Abdülaziz'in hareminden gelme bir hısımlıkları da vardı, ama gelinden hoşlanmazdı.

"Deminden beri kafama takılanı buldum sonunda." İçinde bir rahatlama. "Köpeğin adı Tango'ydu. Nasıl da unutmuşum." Mevsime göre, ipekten, çuhadan, yün örgüden renk renk elbiseleri, ayaklarını ve kuyruğunu silmek için beyaz patiska elbezisi vardı. "Elbezi değil ayak bezi bu babaanne, Tango'nun eli yok ki..." Babaanne, rastık sürme çekilmiş gözleri, fistolu bluzları, tepeye topladığı saçlarına iliştirilmiş elmaslı saç tokasıyla evin içinde bir odadan ötekine durmaksızın gezinirken, onun bir anlık yokluğunda sihirli odalardan birine dalıp bir suçlu telaşıyla sandıkları, sepetleri acele karıştırmaya çalışırken Tango sinirlenir, işkillenirdi.

"Sus Tango, hırlama. Hırsız değilim ben. Bir şey yapmıyorum. Bebek evim için birkaç porselen fincan, bebeğime elbise dikmek için birkaç parça dantel gerekli; hepsi o kadar. Üstelik ne kadar havlasan işitmez, biliyorsun!"

Her on beşte bir, pazar sabahları hiç sektirmeden Sirkeci'den kalkan banliyö trenine binilirdi. Yine babaanne günü... İçini sıkıntı kaplar, yüreği daracık bir kafese sıkışmış gibi olurdu. Ne masallardaki iç içe açılan kırk odayı anımsatan hazinelerle dolu gizemli odaların büyüsü, ne özenle hazırlanmış; günlerce önceden pişirilip kotarılmış, hepsinde o aynı garip koku olan tatlılar, yemekler, ne eline tutuşturulacak ortası delik iki buçuk kuruş, ne Tango'yu okşama -hatta bazan yıkama- izni, ne saray ve şehzade masalları, ne de komşu çocuklarıyla oynanacak oyunların hayali; içinin sıkıntısını dağıtamazdı. Akşamüstü, elinde ganimet dolu küçük çantasıyla trenin meşin koltuklarına yaslandığında büyük bir ferahlama duyardı.

"Onu hiç sevmedim ben. Gerçekte hiç tanımadım. Çocuktum. Sevmek için tanımak, anlamak gerektiğini bilmiyordum. O koca evdeki yalnızlığın kendi tercihi olduğuna inandırmıştık kendimizi."

"Annem tuhaftır, bizimle oturmaz," derdi babam. Tıpkı on sekizinde evden çıktıktan sonra, Bağdat'tan olsun, Basra'dan olsun, her on beş günde bir, kirli çamaşırlarını özel torbalarda yıkanmak için annesine gönderdiği gibi, her on beş günde bir hiç sektirmeden onu görmeye giderdi.

Nasıl da hiç düşünmemişti bugüne kadar! Gelinine düşmanlığa varan sevisizliği ve asker çamaşırlarını yıkarken okunmuş sabunla büyü yapma hikayesinin ilişkisi tam da bu noktadaydı işte. Sokağın ortasında kendi buluşuna kendi şaşarak gülümsedi. Yıllar yılı, her on beş günde bir gelen o kirli çamaşır torbası, kadının yalnızlığı içindeki tek tutanak, hep uzaklarda, hep pek önemli işlerde olan oğluyla arasındaki tek bağ, sevginin, duygunun kirli çamaşırlarda yaşanan akıl almaz bir biçimiydi.

Sonra, -çamaşırcı kadınlar sabunlarla büyü yapıp oğlunu kaçırdıktan sonra- bu son bağ da kopmuş, oğul elden gitmişti. "Nasıl da düşünemedim bugüne kadar!"

Kadının, "Oğlum," derkenki yürek parçalayıcı, dayanılmaz ses tonunu hatırladı. Birinci hecedeki müthiş, derin vurgu. İnler gibi, yardıma çağırır gibi, bütün hayatını, bütün umudunu, yüreğini, yaşamın tüm anlamını o tek heceye sığdırmak ister gibi... "Bir külbastı daha yesene oğlum, seversin. Sana Lion mağazasından iç donları aldım oğlum, sevdiğin gibi uzun paçalı, keten. Şimdi elalem o kısacık tulumbacı işi çamaşırları giyiyor. Sen giymezsin bilirim oğlum. Sen Basra'da esirken bile, Evropa'da ulûmusiyasiye tahsil ederken bile iç çamaşırlarını torba içinde bana gönderirdin yıkanmaya. O

kadar titizsindir. Başkalarına yıkatmazdın, elin yaptığını beğenmezdin. Şimdi sana da bir şeyler olmuş oğlum, değişmişsin." Ya da "Ahvali siyasiye ne alemde oğlum? Alamanya toparlayabilecek mi kendini? O gökgözlünün halefi kavuruyor memleketi. Komşuların hepisi varlık vergisi kurbanı. Sen anlarsın oğlum, o bomba ellerinde diye şimdi de Amerikan tulumbacıları mı haraca kesecek bu dünyayı?

Birazdan, sokağa sapar sapmaz karşısına çıkacak ev.

Girişteki mermer merdivenler yaz günleri güneş çekilirken yıkanır, güzel bir serinlik duygusu olur. Rum madamlar, siyah elbiseleriyle mermer basamaklara oturup bitip tükenmeyen bembeyaz danteller örerler. Ne çok yas tutarlar Rum kadınları. Siyah giysileri ve siyah dantel başörtüleri ne kadar yakışır beyaz dantellerine. Ermeniler daha şişman, daha halk, daha Doğuludur. Akşamüstü oldu mu, Ermeni evlerinde meze telaşı başlar. Midye tava ve balık kokuları rakıların anason kokusuna, bol dereotlu enginarların tadı topiklerin tadına karışır. Bir başka huzurlu, bir başka güzel olur haziran akşamları. Erken bastıran sıcaklarla birlikte, sokağın tüm ahalisi, kapı önlerine atılan portatif iskemlelerde ya da eşiklere yayılan

nakışlı minderlerde içerler akşam kahvelerini. Serin, loş, yaseminli arka avlular sokağın dört dilli, dört dinli sıcacık dostluğuna yenilir.

Yine haziran. Ortalık sıcak, yapış yapış. Cıvıl cıvıl değil vıcık vıcık bir kalabalık. İki sıralı yüksek apartmanların gölgesi düşüyor üzerine. Mirasçılar kat karşılığı müteahhite verip yaptırmış olmalılar. Surpik'le Avadis miydi mirasçılar? Tasula Teyze miydi, Agop mu, Marika mı, Naciye Abla mı, Yosif Amca mıydı mirasçı? Çoğu kiracıydı onların. Kimbilir kimlerindi o güzel ahşap ya da kagir evler!

"Şimdiki insanlar mı dedin! Süprüntü hanım süprüntü. Nerede o eski hanımefendiler, beyefendiler! Kötü zamanlar bunlar. Kıyamet yaklaşıyor..."

Ufacık yaşlı kadın söylene söylene dolaşıyor büyük ahşap evin içinde: "Tarumar edenlerin haneleri tarumar olsun! Ayaklar baş oldu. Kötü bir dünya bu. Rahmetli Şahver Hanımın düğününde üç yüz aç doyurulmuştu düğün evinin kapısında.

Hiç unutmam Valide Sultan Dürrüşehvar'a gebeydi. Herkesi çil yavrusu gibi dağıttılar bir yana. Vahdettin Efendimizin vatan hainliği hepten tevatür.

Babana sor istersen. Hep o gök gözlünün işleri. Enver saraya damat oldu diye hırsından çatlayacaktı."

"Şu kalabalığı sevmiyorum. Sevmemek de laf mı, korkuyorum. Ben de babaannem gibi hiç kimseleri, hiçbir şeyi beğenmez oldum. Yaşlandım artık demek ki. Şu kat kat sefertası gibi apartmanlar neredeyse üstüme yıkılacak.

Haziran ayında sokaklar manolya, yasemin, gül değil, egzoz gazı, lağım ve ter kokuyor. Neyse ki hemen yanıbaşındayım evin. Birkaç adım daha attım mı mermer merdivenlerin serinliğine, maltaerikleriyle manolyaların gölgeli sükûnetine kavuşurum..."

Kapı itsen açılırdı. Bütün semt bilirdi Melek Hanımın anahtarının nerede olduğunu. Yine de, adet yerini bulsun diye bir anahtar vardı işte. Kapı tokmağı pirinçtendi, aslan başlıydı.

Üç basamak mermer merdiveni çıkıp kapıyı yavaşça açıyor. Rutubet, pirzola, yanmış yağ, gülsuyu karışımı o tanıdık koku... Tahta döşemeler yürüdükçe gıcırdıyor. Kapıdan girer girmez soldaki cumbalı odada divanlar yine her zamanki gibi, etekleri dantelalı, beyaz keten örtülü. Köşe yastıkları mavi atlas üzerine işlenmiş renk renk tavus kuşlu. Büyük pirinç mangal iyice küllenmiş, ama tam sönmemiş. "Ateşi canlandırmak gerek." Küllerin üzerine elini uzatıyor. Hala kestane közleyecek kadar sıcak. Boru bir at

üzerinde filinta gibi gencecik fesli süvari duvarda gülümsüyor. Mahzun bakışlı küçücük bir erkek çocuk avucunda beyaz bir kuş tutuyor. Çok uzun saçlı, çok ince belli, bir genç kadın, gözleri koyu sürmeli, elini şakağına dayamış bir şeyler düşünüyor. Köşede duran masanın üzerinde çiçeklerle kuşların birbirine sarıldığı ipek bir şal. Ortadaki ayaklı meyve tabağında üvez, muşmula, ayva ve yeşil limonlar. Mavi çini sobanın yanında birkaç kuru dal, birkaç kütük. Cumbalı beyaz odadan yavaşça çıkıyor. Tahta kapı gıcırdıyor ardından. Aşağı iniyor. Mutfak boş, binlerce yıldır uğranmamışçasına tozlu, metruk. Örümcek-ağlarının kat kat gerildiği bir köşede Tango'nun boş yemek kabı. Pembe, ebruli reçel gülleriyle baygın kokulu hanımelilerinin kucaklaştığı küçük arka bahçeye çıkıyor. Güllerin altında evcilik oyunlarında kurulmuş küçücük bebek evleri. Başının üstünde komşu bahçelerin güneşe geçit vermeyen okaliptüsleri, manolyaları, maltaerikleri. Omzunun üstünden sarkan bir sarı ponpon gülü. Burnunda yasemin ve fesleğen kokusu. Havada inanılmaz bir sessizlik. Kulakları top patlatsan duymayan kadının ıssızlığı...

İkinci kattan piyano sesi geliyor. Bugüne kadar hiç duymadığı alabildiğine hüzünlü bir hava. Koşarak tırmanıyor merdivenleri. Ardında, görünmeyen küçük bir fino köpeğinin yumuşacık ayak sesleri, neşeli kuyruk sallayışı.

İkinci kattaki odada küçük kız başını hafifçe tuşlara eğmiş, taburenin üstüne tünemiş, öne arkaya hafif hafif sallanarak parmaklarını tuşların üstünde gezdiriyor. Yandan düğmeli siyah rugan ayakkabıları, beyaz çorapları, kat kat dantelli etekleri, kocaman tafta kurdelasıyla, Jorj Papajorj mühürlü notaların kapaklarından çıkıp oturmuş piyanonun başına.

Altın yaldızlı çerçevenin içindeki orman yangınının çevreye yayılmaya başladığını, piyanoya doğru ilerlediğini, odayı kızıl bir ışığın kapladığını küçük kız fark etmiyor. "Kurtarmalıyım onu. Alevlerin yutmasına izin vermemeliyim." Piyanoya doğru atılıyor. Çocuğu kollarına alıyor. Kucağı boş; elinde kelebek gibi bağlanmış tafta kurdela olmasa hayal gördüğünü sanacak.

Bir sandığın kapağı açılıyor merdiven boşluğunda. Dantelli, fistolu, beyaz işli, sakız gibi keten yatak takımları lavanta çiçeği kokularıyla birlikte dışarı taşıyor.

"İçeride pirinç karyola, hem geniş, hem rahattır oğlum. Sen çocuğu al da oraya geç. Eskiden de geldiğinde hep orada yatardın. Döşekleri yeni

attırdım, takımları kolalattım."

Pirinç karyolanın üstünde beyaz pike örtü. Çarşaflar soğuk, nemli, neredeyse ıslak. Uzun saçlı, küçük, ince kadın, karyolanın köşesine büzülmüş yatıyor. Saçları yastığın üstüne dağılmış olmasa ve yatağın örtüsünü açmasa, neredeyse göremeyecek. O kadar ufak tefek... Ne küçük kızın piyanosunun sesi, ne kapının önünde sabaha kadar şarkı söyleyen bilinmeyen hayranlar, ne ahşap merdivenlerin gıcırtısı, ne köpeğin acılı kısık havlamaları, hiçbir şey uyandıramamış onu. Yıllardır böyle uyuyor olmalı bu yatakta. Bir ninni miydi yoksa küçük kızın piyanoda çaldığı parça? Yatağın örtüsünü usulca örtüyor.

Odaya dönüyor yeniden. Raflar, kitaplıklar, çekmeceler boşalmış. Mumdan yapılmış şakayıklar ve japongülleri solmuş. Eflatun bir şakayığın tozlarını silkeliyor.

Bir başka küçük kız iniyor üst katın merdivenlerinden. Başında beyaz inciçiçeklerinden bir gelin tacı, ardında, eski tahta merdivenlerin üstünde,

Şahver Hanımefendinin gelinliğinin yirmi metre dantel kuyruklu duvağı sürünüyor. Babaannenin topuklu rugan terliklerini giymiş ayağına. Şakağında, tam şahdamarın attığı yerde bir yara kanıyor. "Terliklerimi giyme, bellerini kıracaksın." Ne kadar da yakından geliyor ses. Arkasını dönüp bakıyor, kimseler yok. Gelin taçlı, uzun duvaklı küçük kızla göz göze geliyorlar. Kendilerini birbirlerinin yüz aynasında seyrederek öylece, kımıldamadan duruyorlar karşı karşıya. Küçük kızın şakağındaki yara durmadan kanıyor.

"Şu aynadan geçip zaman tünelini aşsam, belki ona erişebilirim, belki sarabilirim yarasını." Gelin tacının beyaz inciçiçekleri kan kırmızısına boyanıyor.

Aşağıda bir kapı gıcırdıyor, bir esinti dolaşıyor evi boydan boya. Küçük kız, şakağından akan kanın yavaş yavaş yayıldığı beyaz duvağı sürüye sürüye merdivenleri çıkıp kayboluyor.

Anayolun kenarında, çirkin ve iddialı banka binasının önünde kararsız duruyor hala. Birkaç adım daha atmaya cesaret edebilecek mi? Sokağa girebilecek, evi bulabilecek mi?

"O kadar çok zaman geçti ki aradan, unutmuş olmalıyım. Bu sokak olamaz. Uzaktan deniz sesi ve yosun kokusu gelirdi. Ulu ağaçlar, manolyalar, yaseminler, yediveren güllü bahçeler vardı. Ufak tefek, cilalı

kaldırım döşeliydi yer. Sakin ve serindi. Burası kesinlikle değil. Belki semtte, belki caddede, belki sokakta yanıldım. Sokağı mutlaka bulmalıyım. Agop, pembe krepdöşin elbisemi bitirmiştir, gidip almalıyım. Surpik'lere uğrayıp sekseğe ne zaman çıkacağını sormalıyım. Karşı evin zemin katındaki veremli göçmen kadına babaannemin pişirdiği kemik çorbasını götürmeliyim. (Dikkat et ama sakın kendini öptürme.) Tasula Teyze paskalya çöreklerini fırından almıştır. Mayalı, mis gibi kokulu. Yosif Amcanın, çocukları iğneli fıçıya attığına hiç inanmadım ben, gidip Rebeka'nın bebekleriyle oynayalıyım."

Bir yara, geçmişte değil gelecekte acıyor şakağında. Burası değil, artık kesinlikle biliyor. Belki bir sonraki sokak, belki bir başka köşebaşı. Bir başka semt, bir başka kent belki. Arayacak...

Köşeyi dönüp sokağa girmiyor. Koşar adımlarla uzaklaşıyor köşebaşından.

BRANDENBURG KAPISINDA ÖLÜM

(Berlin, 4 Ekim 1990)

İki Almanya'nın birleşmesinin resmen ilanını izleyen çılgın gösteri ve eğlenceler sırasında kalp durmasından öldüğü sanılan 50 yaşlarında bir erkek cesedi, dün sabahın erken saatlerinde çevreyi temizlemeye gelen çöpçü ekipleri tarafından bulundu. Cesedin üzerinden hiçbir kimlik ve zati eşya çıkmamasından kuşkulanan Cinayet Masasının olaya el koyduğu; birleşme ve özgürlük gecesinin bu ilk kurbanının kimliğini ve ölüm nedenini belirlemeye çalıştığı bildiriliyor. Üzerinde kahverengi nefti kareli spor ceket, kahverengi yün kazak bulunan, uzun boylu, kumral, 45-50 yaşlarındaki erkeğin, başka bir yerde öldürüldükten sonra cesedinin Brandenburg Kapısının hemen altına, çöpçüler tarafından görüldüğü noktaya taşınmış olması ihtimali üzerinde duruluyor..."

Kimliğim yok, yaşım da. Cinayet dedikleri yüz binlerce yıl önce işlendi. Bu hangi duvar, hangi kapı, hangi taş yığını, kaçıncı gece, kaçıncı şafak? Bu kaçıncı ölümüm benim?..

Başımı duvara yasladığımda, duvarın hangi yanında -Doğuda mı, Batıda mı- olduğumu düşünmedim hiç. Islak, yapışkan bir soğuk vardı, ama üşümüyordum. İçkili değildim, ama başım dönüyordu. Duvar boyunca süzülüp toprağa doğru kayarken, yüz bin yılların ötesinden bir akbaba kötü kötü öttü, bir sırtlan uludu.

Dağbaşı kayalıktı, ıssızdı, soğuktu. Yalnızdım, çıplaktım, yaralıydım.

Güneş doğuyordu karşı tepelerden. Kaç kere doğdu, kaç kere battı güneş, bilmiyorum. Kayalık dağın tepesine getirip sunak yerine bağladıklarında, ayin boyalarının ardındaki yüzlerini gördüm. Düşman değillerdi; korkuyorlardı. Tamtamlar çalmadı. Ateşler yakılıp çevresinde çığlık çığlığa dönülmedi. Her şey sessizce oldu. Ürkütücü, buz gibi bir sessizlik...

Ulu ağacın Tanrı olmadığını söylediğimde, sessizce verdiler hükmü. Ağacın Tanrı olmadığını söylediğim değil, düşündüğüm andan beri biliyordum ölüme mahkûm olduğumu. Direnmedim, kaçmaya çalışmadım.

Ulu ağacın önünden geçerken de diz çökmedim. Kendi ölümümü kendim seçerek özgürleştiğimi, Ağaç- Tanrıyı reddetmenin ilk ve tek özgürlüğüm olduğunu o zaman düşünmedim. Cinayet, ilk orada, belki şimdi derin denizlerin diplerinde kalmış kayalık bir tepede işlendi. Belki de intihardı, özgürlüktü, kimbilir! Yüz binlerce yıl önceydi. Dev bir kuş kanadı kara bir örtü gibi çökerken üzerime, karşıdan, ulu ağacın ardından güneş doğuyordu.

Duvar boyunca süzülüp toprağa doğru kayarken, dalları duvara değen yemyeşil bir ağacın tepesinden, tüfek seslerinden ürkmüş serçeler uçuştular. Kurşuna dizilme sırasını bekleyenlerin sanki neşeli türkülerini, meydan okuyan marşlarını, yanı başımda ölenin "Yaşasın Komün!" çığlığını duydum. Bir duvar yüksekliği zaman boyunca, ölümümü seçerek özgürleştiğimi, ama öldüğüme göre bu özgürlüğün bir anlamı olmadığını düşündüm. Yeşil yapraklar ve boz serçe bulutları örttü üzerimi, uyudum.

Bu kaçıncı özgürlüğüm, kaçıncı ölümüm benim?..

Şafaktan hemen önceydi. Gecenin o son karanlık anında... Çöpçüler dünün pisliğini kaldırmamışlardı daha. Savaş, bayram, geçit, gösteri, şenlik, isyan sonrası meydanlarının hüzünlü, ağır, pişmanlık ve özlem dolu boşluğu, mahmur dağınıklığı...

Uçuşan kağıtlar, çamura bulanmış çöpler; bira, Fanta, Kola, köpüklü şarap ve şampanya şişeleri, teneke kutular, gazoz kapakları, şişe mantarları, renk renk serpantinler, yırtılmış kağıt bayraklar, afişler, uçuşan tomar tomar bildiri ve reklam kağıtları, birlik ve özgürlüğün sabahında, dağınık bir çöp yığını...

Şafak sökerken, duvar boyunca yürüyordum. Kahverengi-nefti küçük kareli ceketinden, yıpranmış yün kazağından, hayır bunların hiçbirinden değil, yüzündeki binlerce yıllık derin yorgunluktan tanıdım seni. Teneke kutuların, yerde sürüklenen çamura bulanmış kağıt parçalarının arasında, başını duvara dayamış uyuyordun.

Çöpçüler, demirden ağızlarını kocaman kocaman açıp her şeyi yutan homurtulu devleri ve incecik uzun saplı süpürgeleriyle gecenin izlerini silmeye gelmemişlerdi daha. Sadece ikimiz vardık duvarın Batı yanında, Brandenburg Kapısının hemen altında. Seni ilk ben buldum.

Son kez nerede, ne zaman karşılaşmıştık? Dün gece değil. Dün gece kalabalığa katılmadım ben. Benim özgürlüğüm, benim birleşmem olmayan

bu birleşmeyi, bu özgürlüğü kutlamaya çıkmadım. Dün gece değildi, ama dünkü gibi ağır, uğultulu, sonsuz bir geceydi.

Unter der Linden'de ıhlamur yapraklarına basa basa yürürken miydi? Karlı, beyaz bir akşam Kızıl Meydan'dan Moskova nehrine doğru inen buz tutmuş yolda mıydı? Parçalanmış, yanmış çocuk ölülerinin yattığı bir cehennem meydanında mı, bilinmeyen bir devrimi, havai fişekler, votka ve neşeli danslarla kutlayan çılgın bir kalabalığın ortasında mı, yere düşüp parçalanmış kızıl yıldızların altında, devrilmiş heykellerin, yıkılmış duvarların arasında mıydı? Berlin'de, 70 yıl önce işlenmiş bir cinayetin izlerini hala taşıyan karanlık bir kanal boyunda mıydı yoksa?..

Seni yüzünün yorgunluğundan, başını duvara dayayışından, iki ateş, iki isyan, iki çağ, iki yenilgi arasındaki bir sigara içimi dinlenişinden tanıdım. Hep duvarın öte yanında rastlaşmış, öte yanda buluşmuş, öte yanda sevişmiş olsak da, burada uyumana şaşırmadım.

Yanakların buz gibiydi, üşümüş olmalıydın. Şakakları beyazlaşmaya başlamış kumral saçların ıslaktı. İki yanına düşmüş ellerinin kaskatı soğuk beyazlığından anladım öldüğünü. Yüzündeki tarihsizliği ve zamansızlığı benden başkası seçemezdi. En ünlü cinayet masasının, en uyanık dedektifi, senin kimliğini, yaşını, ölüm nedenini çözemezdi. Kimse anlayamazdı geç kalmış bir ölü olduğunu, bir yıldır orada, yıkılan duvarın altında, heybetli zafer takı Brandenburg Kapısının önünde durduğunu.

Bir köpek havlaması, kentin ilk kıpırdanışları, ilk otobüsler, ilk çöp arabaları... Elini avuçlarımın arasına aldım. Sanki uykunun arasında inledin. Birazdan uyanıp acı bir kahve isteyeceksin. Yıllar önce, ilk seviştiğimiz gecenin sabahında, otelin küçük, loş, havasız kahvaltı salonunda ayçörekleri ve balla birlikte gelen kahvenin kokusu burnumda.

Bu kaçıncı buluşmamız, kaçıncı sevişmemiz? Hangi savaş meydanı, hangi yenilgi, hangi zafer? Hangi kent, hangi ülke, hangi çağ? Bu kaçıncı ölümün senin?

DUVAR

"Oradaydım!" Duvarı yirmi yaşımın sonsuz umutları, sarsılmaz inancı, küstah pervasızlığı ve müthiş saflığıyla, taş taş, tuğla tuğla, ellerimle ördüm ben. İnsanı, tarihi, umudu, inancı ve yenilgilerimizi, her şeyi metalaştıran kapitalizmin, duvardan koparılmış irili ufaklı taşlar, anı fotoğrafları ve göğüslerinde "9 Kasımda oradaydım" yazılı tişortlarla açtığı duvar dibi pazarında dolaşırken, "Ben de oradaydım," diye düşündüm. "9 Kasım 1989'da değil, 1961 Ağustosu'nda, orada, duvarı örüyordum ben."

Duvar, panzerlerin korumasındaki milisler ve işçiler tarafından bir gecede örüldü aslında Brandenburg Kapısı, iki duvar arasında, ürkütücü bir yalnızlıkla çevrili kalıverdi. İnsanların dehşet dolu şaşkın bakışları ve boyun eğiş alkışları eşliğinde, duvar birkaç günde yükseldi. Fabrikalardan, okullardan, gençlik örgütlerinden tabur tabur, gönüllü ve coşkulu giden bizler, ellerimizdeki tuğlalar, malalar, harçlarla çoktan bitmiş yapıya gereksiz yeni taşlar koyarken, "Ben de oradaydım," diyebilmek, orada olmanın onurunu tarih önünde taşıyabilmek istiyorduk. İçine kötülüğün, sömürünün, baskının, eşitsizliğin giremeyeceği sağlam bir korunak; faşizme ve kapitalizme karşı Çin Seddinden daha görkemli bir kale örüyorduk inanç ve bağlılığımızla.

Ben duvarı kendi ellerimle, kendi inancımla, sarsılmaz doğrularımın taşlarıyla ördüm. Bu yüzden varlığından huzursuz olmadım, utanmadım. Aksine, sevdim onu. Kaçınılmaz, zorunlu bir çirkinlik, biraz acı da olsa iyileşmek için içilmesi gereken bir ilaç saydım.

Dünyanın en güzel kentlerinden birini ortasından bölen bu kadar hantal, kaba, kasvetli bir yapıdan senin gibi rahatsız olmadığımı sezdiğinde, şaşırdığını, belki biraz da uzaklaştığını, kuşkuya düştüğünü anımsıyorum. Aylardan ekimdi, yıllardan eski bir yıl. Hava alabildiğine güzel, hatta ılıktı. En çok buna şaşmıştın: "Berlin'de, ekim ortasında böyle ılık, güneşli bir gün!"

Göllere gitmiştik. Sonbahar yapraklarının üzerine oturmuştuk. Renkli balonlar gören çocuklar gibi sevinmiştin sonbahar güllerine. Suda taş

kaydırmış, ördeklere ekmek kırıntıları atmış, o renksiz, çeşitsiz kahvelerden birinde kahveyle konyak içmiştik. Gece Batıya geçecektim. Friedrich Strase'ye kadar getirdim seni. Her şeyin beton, taş, demir ve betonun, taşın, demirin çirkin bir gri ve büyük bir özlem olduğu bu sınır kapısında, çıkış vizesi kuyruğuna doğru giderken, "Nefret ediyorum şu taş yığınından," diye fısıldadığında,

"Evet, çirkin, ama bir süre daha gerekli," ya da "Bir gün kalkacak," ya da en yalını, en güzeli "Ben de," diyeceğime, "Onlar gibi konuşma," diye yanıtladığımda, adımlarının birden hızlandığını, yüzünün gölgelendiğini anımsıyorum. Ayrılırken, bir daha ne zaman gelebileceğini her zamanki gibi sen söylemedin, ben sordum. "Belki bir ay sonra," dedin, gittin.

Bir daha gelmeyeceğini, gelsen de aramayacağını, bir resmi toplantıda, bir konferansta, belki bir başka ülkede, bir başka kentte karşılaşsak da, birbirimizin yanından hafif bir baş selamıyla, iki yabancı gibi geçeceğimizi düşündüm.

Ama geldin. Unter der Linden'in başından Alexander Platz'a kadar tedirgin, kaçamak, sessiz yürüdük. Spree kanallarından birine bakan o pembe örtülü, pembe duvarlı, gümüş taklidi şamdanlarında pembe mumlar yanan şatafatlı restoranda, masa sırası beklemeden özel bölüme alınıp, seçkin şaraplarla lüks bir yemek yedik. Sosyalizmden söz ettik yemek boyunca. Devrim sorunlarının mı, kuruluş sorunlarının mı daha ağır olduğunu tartıştık. Çevreci hareketin, kadın hareketinin, barış hareketinin öte yanda sizleri nasıl zorladığını anlatırken, bunlardan gereksiz yere fazla etkilendiğini söyledim sana. Bütün eksiklere, güçlüklere, yanlışlara karşın, sosyalizmin yeneceğinde birleştik. O gece, duvarın aramıza soktuğu o belli belirsiz, itiraf edilmemiş uzaklığı aşmış gibiydik.

Ben seni; duvarın öte yanından, kurtarılacak dünyadan gelen umutsun diye; inançlarımın, kimliğimin, doğrularımın, dev aynalarında tasdikisin diye sevdim. Güvenli, mağrur, muzaffer kimliğimin derinliklerinde gizlenen korku dolu, ürkek çocuk kuşkularına Batıdan gelen etkili bir ilaç, sarsılmaz bir kanıtsın diye ve belki de kadınlığını bile öne çıkarmaya gerek duymayan, iddiasız, özgür, huzur dolu güvenin için sevdim.

Sevdim mi?

Hiçbir aşk sözcüğü söylenmedi aramızda. Hiç soru sorulmadı. Hiç kavga etmedik, hiç söz vermedik, hiç bağlanmadık birbirimize. Buluşurken, konuşurken, sevişirken özgürdük. Yasamız yoktu, tarihimiz, sınırımız da.

Farklı yönlerden esen rüzgarlar gibi, belirsiz bir zamanda, belirsiz bir yerde buluşurduk.

Dünya küçüktü ve bugünüyle olmasa da yarınıyla bizimdi.

Dünyalarımızı ayıran duvarda payım, emeğim vardı. Duvar, inancımın anıtı, istesem de istemesem de kimliğimin rozetiydi. Seni duvara karşı duyduğum karışık duygulara benzer titreşimlerle, korkuyla, kuşkuyla, ama umutla sevdim. Duvarı anlamsız ve çirkin bulduğunu sezdiğim zaman, senden kuşkuya kapıldım, duvardan değil.

Yıkıntılar arasında geçen çocukluğumun ayrılmaz parçası oldu duvarlar. Çocukluğumda, uzakları, ufukları daha iyi görmeye yaradıkları için, gençliğimde ve orta yaşımda, öte yandan, uzaklardan korudukları için sevdim onları.

Sen savaş çocuğu değilsin, geceyarılarında acı acı öten hava saldırısı alarmlarını, patlayan bombalardan yükselen korkunç ışığı, alev ve dumanı, bomboş tarlalardaki bomba çukurlarını, uzaktaki top ateşinin sesini, yıkıntılar arasında barınmayı, bilinmeyen bir düşmanın önünden kaçmayı - Alman orduları, yani kendi ordularımız mı, Ruslar mı, Amerikalılar mıydı düşman-, yıkıntılar arasında oynamayı bilmezsin. Dört bir yanın bunca karanlık, düşmanınsa bunca belirsiz olduğu yerde, duvarlar korunaktı. En azından, yeni bir saldırıda üstümüze yıkılana kadar.

Küçücüktüm, belki beş, belki altı yaşında... Sıskaydım, hastaydım, hiç bitmeyen büyük bir açlıkla açtım. Açlığımızı bastıracak bir şeyler: havuç, patates, sebze kökleri aramaya çıktığımız, bomba çukurlarıyla delik deşik terk edilmiş tarlaların sonundaki, bir zamanlar bir çiftlik köşkü olan yıkıntının duvarlarına tırmanıp uzakları gözlerdim. Geceleri soğuktan, açlıktan, top seslerinden, karanlığı delen bomba yangınlarının alevlerinden korkup ağlamaya başladığımda, "Ruslar gelip bizi kurtaracak," derdi annem. Bunu kimseye, çocuklara bile söylemememi tembihlerdi sıkı sıkı. Hep gizliliklerle, sır saklamakla ve sır kovalamakla geçen hayatımın ilk büyük sırrıydı bu.

Hiç anımsamadığım büyük kentten kaçıp sığındığımız bu köyde, çocuk aklımla bile sezip yadırgadığım, bir türlü kendime yedirip kabullenemediğim bir yalnızlığımız vardı. Annem ne yapardı, nerede çalışırdı, biz üç kardeşe nasıl bakardı, anımsamıyorum. Yalnızlığımızı, açlığımızı, korkumuzu, bir de çok üşüdüğümüzü biliyorum. Babamsa,

çerçeve içinden gülümseyen bir fotoğraftı. Köy çocuklarına karşı, biz üç kardeş taşlarla savaşırken, çocukların,

"Führer hain babanızı öldürttü komünistin piçleri!" diye bağırmalarından o fotoğraf sorumluydu. Tanımadığım o adamı ve o fotoğrafı bu yüzden hiç sevmezdim.

Kardelenlerin ve kır lalelerinin bomba çukurlarında boy atmaya çalıştıkları bir bahar günü, anlaşılmaz dilleri, gürültülü kahkahaları, yorgun, ama güleç yüzleriyle, tanklarının üstünden, yol boyu dizilmiş çocuklara ekmek atarak geldiler. Onları, yıkık duvarların üstüne tırmanmış uzaklara bakarken, ilk ben gördüm. "Ruslar geliyor, kurtulacağız!" diye avaz avaz bağırarak eve koştuğumu, annemin avucuyla ağzımı kapatmaya çalıştığını, nicedir tuttuğu gözyaşlarını bıraktığını, kardeşlerimin, "Şimdi elimizdesiniz artık pis Naziler!" diyerek köy çocuklarını dövmeye çıktıklarını ve asıl, askerlerin attığı ıslak kara tayının un ve çamur karışımı tadını anımsıyorum.

Gece, ateşler içinde, ama titreyerek büzüldüğüm köşede, gün ağarana kadar, askerlerin gürültüleri ve annemin kahkahaları arasında, müthiş açlığımı bastırmak için bir küçük hayvan iştahıyla yuttuğum kara asker tayınını kustum.

Kusmuğum, 9 Kasım gecesi Batı Berlin'in ışıklı caddelerinden akan Doğulu seline ikram ve bahşiş niyetine atılan olgun, sarı muzların tadındaydı. Tatlar ve kokulardaki o daha önce yaşamışlık duygusunu, ağır anı yükünü böylesine şiddetle duymamıştım hiç. Dazlak kafalı, siyah meşin ceketli Neo Nazinin attığı muzu neden kaptığımı, artık hiç aç olmadığım, açlık duygusunu çoktan beri yitirdiğim halde neden çocukluğumdaki aynı hayvanca iştahla yediğimi bilmiyorum.

İnsanın kendini alçaltmaktan, kendine azap vermekten duyduğu o anlaşılmaz zevkin doruğundaydım. Ne kadar dibe, ne kadar derine vurursam o kadar temizlenip kurtulacaktım sanki. Bir başka zaman, bir başka yerde, bir başka ben, yaşadım bunu: kurtarıcı askerlerin kara ekmeğini yiyip kustuğum geceden çok önceydi... Deliklerinden, yarıklarından öte yanın görüldüğü, artık bir trajedinin değil olsa olsa bir oratoryonun dekoru olabilecek Duvarın serinliğinde, yanan alnımın, avuçlarımın ateşini söndürmeye çalışırken, uzaklardan, derinlerden, beyaz karlara ve kurşuni sislere sarılı çıkıp gelen belli belirsiz, titrek, bir türlü tam yakalayamadığım bir anı... Bir anı bile değil, bir titreşim, bir duygu, bir acaba...

Ölümüne yorgundum. İtiraf ediyordum. İtiraf edecek bir suçum yoktu. Suçlar, günahlar itiraf edilir, yanılgılar değil. Günlerdir, saatlerdir, neden suç olduklarını anlamadığım doğrularımı, kimliğimi itiraf ediyordum. Karşımda sürekli büyüyen, devleşen gölgeler; boş, sonsuz, soğuk taş koridorlar, şafak vakitlerinde birkaç kurşun sesi: Bir mahkemeydi belki de. İtiraf ettikçe kendi suçluluğuma inanıyordum, aşağılandıkça kurtuluş duygusuna kapılıyordum.

Mahkeme salonunda çınlayan kendi sesimle sarhoş, itiraflarımın idam hükmü için yetersiz kalmasından korkuyordum. Proletaryanın ve devrimin yüce çıkarlarına, partiye nasıl ihanet ettiğimi, aynı komplonun içinde yer alan menşevik hainlerin kimler olduğunu haykırırken, sarı-yeşil bir safra kusuyordum. Sonra karanlık, ıssızlık, dondurucu, büyük beyaz gece...

Muz, safra ve kusmuk tadındaydı. Işıklı, pırıl pırıl, zengin cennet Batının vitrini Ku'damm'dan akan vahşi ve çılgın kalabalığın ortasında, beni elimde o muz kabuğuyla buldun. 9 Kasım gecesi, ben de oradaydım.

Oradaydım... Duvarın nasıl çatladığını, delinip yıkıldığını seyretmek için değil, öte yana geçip sevdiğim adama ulaşabilmek; bu mutlu, hırslı ve çılgın kalabalığın saldırısından kaçıp sana sığınabilmek için akıntının tersine, yüzüyordum. Yüzüne özgürlüğün karnaval maskesini ve mutluluğun zorunlu gülücüğünü takmış insan seli önce duvara, sonra öte yandan gelen dalgaların gücüne kapılıp, yüzgeri, kentin Batısına doğru akarken, ben seni arıyordum.

O çirkin beton yığınından hep nefret ettim ben, bilirsin. Ardındaki erişilmez hayalimizi, büyük umudumuzu ne kadar tutkulu sevdimse, duvarı o kadar yadırgadım. Bunu sana söylediğimde -ılık bir ekim gecesi, kafalarımız şarapla ve sevgiyle buğulu, Friedrich Strase kapısında, Batıya geçmek üzereyken- sesinin birden donduğunu, havanın ağırlaştığını, benden uzaklaştığını anımsıyorum.

Yeraltı trenlerinin durmadan geçtikleri, terk edilmiş, karanlık metro durakları, kenti bölen o boş, çirkin yıkıntı kuşak, sanki Nazi döneminden kalmış haki üniformalı ve hep ateşe hazır silahlı askerlerin kurt köpekleriyle beklediği Friedrich Strase istasyonunun geceleri büsbütün artan dehşeti, vagonların altlarında, kompartımanların karanlığında kaçak arayan köpeklerin vahşi hırlayışları; Batıdaki yakınlarını ziyaretten dönen yaşlıların ellerindeki içi muz, portakal, kuruyemiş dolu plastik torbalar ve çiçek buketleri; demir turnikeler önündeki vedaların ve karşılamaların

hüznü, hep burgu gibi saplandı içime; yanıtı bilinmediği için geçiştirilen bir soru, kendime bile itiraf edilmemiş bir acaba oldu. Duvarı sevmedim, savunmadım. Ama karşı da çıkmadım, yüksek sesle haykırmadım yanlışlığını. Sorularımın yanıtlarından çok, belki de yeni sorulardan korktum. Yüksek sesle söylersem, sesimin duvarı değil, ardındaki ütopyamı yıkmasından korktum.

9 Kasımda, gecenin ilerlemiş saatlerinde, açılan kapılardan ve yıkılan duvar parçalarının üstünden, insanların nasıl boşaldıklarını, nasıl birbirlerini ezerek öte yana geçtiklerini ve yüzlerindeki şaşkın mutluluğu seyrederken, birden, evimin birkaç yüz metre ötesinden geçen duvarı aslında hiç görmediğimi, hiç anlamadığımı, hiç yaşamadığımı fark ettim. Dıştaki düşmana karşı barikat, ütopyamızın sağlam kale duvarı sandığımız o taş yığınının, bir hapishane duvarı, umutlarımızla aramıza girmiş bir engel olduğunu ilk o gece kavradım.

Akıntıya karşı yürümekten vazgeçtim. Gecenin rozeti mutlu gülümsemeyi takındım dudağıma. İnsan seline karıştım. Bir daha hiçbir şeyin hiçbir zaman eskisi gibi olmayacağım; bir daha hiçbir zaman kıpkızıl dalgalanan meydanlarda Enternasyonal'i otuz dilden söyleyerek, aynı sorusuz inanç, lekesiz umut ve kuşkusuz güvenle yürüyemeyeceğimizi; birbirimize öyle tasasız, yalın, gururlu sarılamayacağımızı biliyordum artık.

Seni Ku'damm'ın başında, yıkık kilisenin önünde buldum. Önce elindeki muz kabuğunu ve yüzünün sarı ışıklar altındaki olağanüstü beyazlığını gördüm. Elini tuttum; kalabalıktan sıyrıldık. Eski Berlin evlerinin çöp bidonlarıyla dolu güneşsiz avlulara açılan kapılarından, yan sokakların tenha gece kahvelerinden, bayramın dışında kalmış yoksul ve yabancı Türk mahallelerinden, yalnız ve hüzünlü sonbahar parklarından geçtik. Hiç konuşmadık. Sözün bittiği yerdeydik.

Seni oraya, parkın sonuna, Spree'nin o dar, karanlık, çirkin kanalının başına 70 yıl önceki cinayetin izini sürmeye getirdim. Elindeki muz kabuğunu alıp solgun ışıkların titreştiği kara sulara fırlattım. Yer bu yerdi, ama gün bugün değil. 70 yıl önceydi, 15 Ocaktı. Ufacık bir kadının kurşunlanmış cesedini askerler buradan fırlatmışlardı kanala.

Anımsadın: "Özgürlük, farklı düşünenlerin özgürlüğüdür."

Anımsadım: "Henüz kaybetmedik; nasıl öğreneceğimizi unutmadıksa, yine kazanırız."

Çok eskiden, okul sıralarında ezberlenmiş güzel bir şiiri belleğinin derinliklerinden yavaş yavaş çıkarırcasına mırıldandın: "Proletarya, sosyalizmi bir gerçekliğe dönüştürmeyi başaramazsa, hep birlikte ortak kıyametimizi yaşayacağız."

Henüz başındaydık, henüz kızıl yıldızlar görkemli kubbelerden sökülüp yerlerde çiğnenmemişti. Yarı -tanrıların dev heykelleri, yüz yıldır intikam gününü bekleyen haçların, saliplerin ve sermayenin zafer çığlıkları arasında yerlerinden indirilip parçalanmamıştı. İnançlarımızla, hayatlarımızla, ölülerimizle kurduğumuz hayal dünyaları, iskambilden şatolar gibi birbiri ardına yıkılmamıştı daha. Çatlayan duvarın deliklerinden, çatlaklarından taşan bu yığınların, yanlışı düzelteceğini, eksiği tamamlayacağını korku dolu da olsa umutla bekliyorduk. Henüz kimliklerimizi ve belleklerimizi yitirmemiştik. Bir çarpışmayı kaybettiğimizi düşünüyorduk, savaşı değil. Yeniden başlamaya, duvarsız, sınırsız, alabildiğine özgür bir dünya kurmaya hazırdık.

Neden tam da bu alıntı? Neden kıyameti anımsamak? Berlin'de 9 Kasım gecesi bir kanal boyu. Sularda şimdi sözleri anımsanan bir ölü. Ne ilk ne de son cinayet. Ayaklarımda ıslak gece otlarının ürpertici serinliği. Yorgun yüzün; kıyameti haber veren bir kahininki kadar duygusuz, ağır sesin.

Ben seni, sorusuz, kuşkusuz, belkisiz inanmak istediğim her şeyin, tüm doğruların sahibi olduğun için; ben seni duvarlardan bile kuşku duymadığın için sevdim. Doğu Berlin'in tenha, geniş caddeleri, görkemli yapıları, gizemli kanal boylarındaki kaçamak kavuşmalarımız boyunca bana da aşıladığın, sorularımı, kuşkularımı, Batılı rahatlığımın çocuğu ikircimlerimi silip geçen yalın inancın, mağrur güvenin için sevdim. Batının yalan çarkları ve sahte ışıkları arasında bin bir güçlükle edindiğim kimliğimi, senin aynanda sınadım, seninle güçlendirdirdim. Oysa ne kadar yenik, ne kadar yorgunsun bu akşam. Ne öfkeli, ne kuşkulu, hatta ne de düşünceli; sadece yorgun...

Batı Berlin'de, anacaddelerin göz kamaştırıcı, gürültücü görkeminden kaçıp ara sokaklara sığınmış bir kahve. Koyu kan rengi bir şarap kadehlerimizde. Pembe örtülü, pembe mumlu bir masada içilen başka bir şarabın anısı... Havada, bitirilmemiş bir işin insanın içinde bıraktığı suçlulukla karışık huzursuzluk duygusu. Bu gece aramıza giren, duvar değil duvarın yıkıntısı.

Şarap, dalından koparılmış ham bir portakal kadar buruk, neredeyse acı.

İkimizi de Doğulu sanan garson hesabı almıyor: "Hoş geldiniz kadehi.

Bu gece bayram!" Yeniden sokaklara çıkıyoruz. Koca kent, böğrüne saplanmış bir bıçağın acısından kurtulmuşçasına kendinden geçmiş; gülüyor, uğulduyor, parıldıyor. Beklenmedik anda, vakitsiz gelen bir müjdenin sarhoşluğu içinde, çıldırmış.

Başımı boynuna gömüyorum. Ateşin olduğunu fark ediyorum, yanıyorsun. Seni bu çılgın kalabalıktan, bu sarhoş kentten kaçırmalıyım. Seni olanlardan değil, olacaklardan; seni değişmekten, başkalaşmaktan; bu bulanık, karanlık, kuşkulu suların, bu acımasız dalgaların kimliğini aşındırmalarından korumalıyım. Seni, özgürlük ve muzlara koşarken suçlu arayan yığınlara kurban vermemeliyim.

Kolundan sürüklüyorum; direnmiyorsun. İlk kez, buluşmamızdan, sevişmemizden daha önemli bir işin, yetişmen gereken çok önemli bir toplantın, bir görevin, bir konuşman yok; ya da var, ama aldırmıyorsun.

Duvarın yanıbaşındaki küçük, yalnız evime getiriyorum seni. Karanlık taş avluya girince kentin gürültüsü biraz hafifliyor. Gıcırdayan tahta merdivenleri birbirimize yaslanmış, ağır ağır çıkıyoruz. İçimizde, itiraf etmediğimiz karşı konmaz bir kaçma duygusuyla, yıkılan büyük duvarın hemen yanıbaşındaki dört duvara kapanıyoruz.

Ben seni, ilk kez o gece, ateşler içinde ve çaresiz sevişirken gerçekten sevdim. Güçlü düşmana, amansız saldırgana karşı bebeğini umutsuz bir çırpınışla korumak isteyen anne gibi. Kadınca bir koruma duygusu ve belki de yalnızca kadınlara özgü bir yaşama inadı ve cesaretiyle... Ben seni ilk kez o gece, inançlarımın, umutlarımın, kimliğimin doğrulanması olduğun için değil, yanılgılarımız ortak olduğu ve yanılgılarımızı da doğrularımız kadar paylaştığımız için sevdim. Ben seni o gece, belki de ilk kez sadece sen olduğun için sevdim. O gece soyunurken ceketinin cebinden düşen fotoğraflarda tanıdım seni ilk kez:

Boynunda kırmızı pionier eşarbın, kısa pantolonun, elinde kırmızı üzerine sarı yazılı pankartınla bir çocuk yürüyüş kolunun en önünde yürüyordun. Elinde bir tuğla, bir mala; gencecik, duvarı örerken objektife poz verip gülüyordun. Üstünde iğreti duran ciddi takım elbisen, koyu renk kravatınla, kimbilir hangi kongreden, hangi küçük zaferden, hangi uluslararası toplantıdan sonra, alabildiğine resmi, eklenti, bürokrat bir gülümseyişle Honecker'le kucaklaşıyordun. Sonra çok daha yenilerde, seni

ilk tanıdığım yıllarda, bir göl kıyısında, tanımadığım güzel bir kadına sarılıyordun.

Hiçbir şey sormadım, hiçbir şey söylemedin. İçimde, seni -ne önder, ne kahraman, ne örnek- sadece insan, sadece erkek olarak bulduğum anda kaybediverme korkusu. İçimde salt, yalın, çırılçıplak insan seni eskisi gibi sevemeyeceğim kaygısı. Karmakarışık, tanımsız, ağır bir şeyler içimde...

Gecenin ilerlemiş saatlerinde, ateşler içindeki uykundan inleyerek uyandığını; bütün gece ıslak, kara bir asker tayınını ve olgun bir muzu sayıkladığını, bütün gece kustuğunu anımsıyorum...

Sabah, büzülüp sızdığım koltuktaki dalgın uykumdan ayıldığımda, çoktan gitmiştin. Duvara koştum. Yarılmış, delinmiş, çökmüştü. Yüzlerce çekiç, belki de binlerce keski duvardan parçalar koparıyordu. "Satılık, satılık bunlar. Duvar anısı. Küçük parça 5, büyük parça 10 mark. Kapış gidiyor."

O geceden sonra bir kez daha karşılaştık. Aralık sonuydu, Brandenburg Kapısı'nın açıldığı gündü. 9. Senfoniyi kentin hem Doğusuna, hem Batısına kurulan dev ekranlardan birlikte dinledik. Zaman zaman kara dönüşen soğuk, ama sakin bir yağmur çiseliyordu incecikten. Dev ekrandaki yaşlı Bernstein, uluslararası orkestra ve koroyu yönetirken, muhteşem finalde sevinç, özgürlüğe dönüştü. Doğuda ve Batıda tüm meydanlardan, özgürlük sözcüğü Beethoven'in sesiyle yankılandı.

"Bu kez kaybettik," dedin. "Ne ilk, ne de son yenilgimiz. Yolun o kadar başındayız ki daha."

Oysa ben, sonuna yaklaştığımızı, karşı kıyıya geçmek için bir adım daha atmanın yeterli olduğunu sanıyordum.

"Duvar, çöküşün ilk habercisi," dedin, o yumuşak, ağır, kahin sesinle. "Çöküş daha yeni başlıyor."

Oysa biz kuruluşun çoktan başladığına, yeni dünyanın tuğlalarını koyan öncüler olduğumuza inanmamış mıydık!

"Yeniden başlayamayacak kadar, üstelik değişemeyecek kadar yorgun ve yaşlıyım," dedin. "Yüzyıl sonra yeniden yaşamak isterdim..."

Sonra sustun, sustuk. Bir daha, yumuşacık ya da şehvetli sevgi sözcüklerinden başka bir şey söylemedik birbirimize. Ne olanlar olmuş, ne olacaklar olacaktı sanki. Zamansız, tarihsiz, kimliksiz, mekansızdık. Bir

büyük boşlukta sadece ikimizdik. Senden bir çocuk istedim, senden bir çocuk aldım o gece. Bir daha hiç buluşmadık, hiç görüşmedik, sevişmedik.

Bu sabah şafak sökerken, seni Brandenburg Kapısı'nın hemen yanında bulduğumda, hiç şaşırmadım. Belli, çok beklemiş, geç kalmış bir ölüydün. Yorgundun. Başını duvara dayamıştın. Elini tuttum, parmaklarımla dudaklarına dokundum. Soğuktun. Ceketinin cebinden kimliğini, küçük özel eşyalarını çekip aldım.

Öylece bulsunlar istedim seni: Adsız, kimliksiz, vatansız, sadece insan...

İlk uğultular, ilk otobüsler, gezintiye çıkarılan bakımlı köpeklerin ilk neşeli havlamaları. Gün ağarıyor. Brandenburg Kapısı'nın ve Reichtag'ın üzerinde,

Doğuyu teslim alan Batının bayrağı seçilmeye başladı bile. Koca kent uyanıyor. Birleşmenin ilk sabahı...

Duvarın önünden karnımdaki doğdu doğacak bebeğimi okşayarak, hızlı adımlarla uzaklaştım.

HARAÇ MEZAT, PARAMPARÇA

Bitpazarı, kentin en güzel yaya köprüsünün ayakları dibinden başlayıp ırmağın sol yakası boyunca uzanır. Yaz kış, yağmur soğuk demeden, her cumartesi, Afganlıların Fransızlara, Almanların Çingenelere, Polonyalıların Türklere karıştığı bir renk, dil, ırk ve halklar cümbüşüdür. Main ırmağının kenarında, özenle budanmış bodur çınarların altında, saf ipek Hint sarileri Amerikan piyade üniformalarına; tülden, dantelden gelinlikler yaldız işlemeli Özbek takkelerine; patiska gecelikler beyaz yakalı, çıpalı bahriyeli kazaklarına, ince naylon çamaşırlar meşin punk ceketlerine sarılır.

Kırık dökük Bohemya kristallerinin yanıbaşında Afrika maskları, Gineli tanrı heykelcikleri, Mozambikli, Seyşelli midye kabukları, Kütahyalı çiniler, şaşırtıcı bir uyum içinde geç kalmış, belki de hiç gelmeyecek alıcılarını bekler. Belle Epoque afişlerindeki kankancı kızların yıldızları işaret eden ince uzun bacakları, yerde döküntüler arasında yatan kolu bacağı kırık taşbebeklere nispet yapar.

Çoktandır yeni baskısı yapılmamış, artık ne yazarı ne konusu anımsanan eski bir kitap; artık kimselerin dinlemediği cızırtılı bir taş plak; hemen yanıbaşında köpek resimli, çiçek gibi açılmış sarı pirinç mikrofonlu Sahibinin Sesi gramofon; eski ayakkabılar, sivri burunlu yumurta topuklu çizmeler, renk renk, biçim biçim, boy boy elbiseler, paltolar, ceketler, çamaşırlar... Bir mürekkep hokkası, bir yağdanlık, bir buhurdan, bir sürme kabı; kimbilir kimlerin ne zaman, nerelerden, kimlere, hangi duygularla gönderdiği pulları üstünde kartpostallar; eski sikkeler, paralar, banknotlar; sararmış, unutulmuş, vazgeçilmiş eski fotoğraflar ve renk renk, çeşit çeşit binlerce takı; akla ne gelirse her şey...

Bitpazarının cıvıl cıvıl çeşitliliğini, meraklı kalabalığını, insana tepeden bakmayan, pazarlıktan bıkmayan dost satıcılarını; onların, sattıkları mala yabancılaşmamış özenlerini, sevgilerini, ama asıl o gürültülü, neşeli havada titreşen incecik hüznü, ezik pişmanlığı, bir daha hiçbir şeyin sahibine dönemeyeceği, sahibini bulamayacağı, eşyanın insandan daha ömürlü, daha direngen olabileceği, kendi bağımsız yaşamını sürdürebileceği duygusunun

yarattığı, esefle rahatlama karışımı o garip duyguyu severdim. Hiç satın alamayacağımı bildiğim, bebeğini emziren, dudakları memelerinden daha etli, tahtadan oyulmuş çıplak kara tanrıça heykelini okşamayı; tavus tüyleriyle süslü bir şapkayı başıma geçirip oymalı yaldız çerçeveli kırık aynada kendime yabancılaşan yüzümü seyretmeyi; dantelli, fistolu bembeyaz patiska geceliklere dokunmayı, bir eski kitabın sayfalarını çevirip boyalı bir sandığı koklamayı -elma ve ceviz karışımı, tanıdık bir koku-; sıcak güney denizlerinin derinliklerinden çıkarılmış ya da mercan adalarının bembeyaz kumsallarından toplanmış, şimdi denizlerden uzak bir yabancı kentte yapayalnız üşüyen sedef rengi denizminarelerini kulağıma dayayıp dinlemeyi -oysa dalgaların sesi kesildi mi denizminareleri de susar, bilirim- ve asıl, yerde yığın yığın dağınık duran sararmış eski fotoğrafları karıştırmayı severdim.

Baharda, ırmak boyu japoneriklerinin ve bademlerin pembesini, süs kirazlarının duru beyazını ve filizlenen çınarların körpe yeşilini giyinince; yaz geldiğinde, hiç sararmayan, canlı, yeşil çimenleri ve özenle dikilmiş bakımlı renk renk çiçekleri takınınca; kışları, bu kadar lekesiz ve temiz olmasına hep şaştığım beyaz kar kürküne bürününce; hele de sonbahar, şanlı, büyük bir isyanın renkleriyle gelip hep isyana hevesli, devrime tutkun, ama yenilgiye yazgılı yüreğimi kızıl renkleriyle donatınca, kentin sokaklarını aceleyle ardımda bırakıp ırmak kıyısına kavuşmaya çalışırdım. Main uzakta Rhein'la birleşir, koca Rhein, vadileri, ovaları, ülkeleri aşıp Okyanus'a akardı, bilirdim. Sadece denizlerde genişleyen, hafifleyen yüreğime, ırmak serin bir su gibi gelir; denizlerden uzak bu kentte ufka açılan bir pencere olurdu.

Eylül sonu ılık, neredeyse sıcak geldi. Belki sonbahar yağmurları geç kaldığından, belki de güneş, haftalar boyunca bulutsuz, masmavi bir gökte buğulu buğulu parladığından, 1990 sonbaharı her yılkinden daha renkli, daha parlak, daha isyankar oldu. Main'ın sarı rengi, duru olmasa'da dumanlı bir maviye dönüştü.

Günlerden cumartesiydi. Yalnızdım, özgürdüm, mutluydum. Kenti çevreleyen korulardan başlayıp, ayaklarımın altında çıtırdayan kuru yaprakları dinleye dinleye güz rengi sokaklardan geçerek, ırmak boyunun bodur çınarlarına, salkımsöğütlere taş çıkartan incelik ve döküklükteki telli kavaklarına, şarabi renklere bürünen japoneriklerine koştum.

Main'dan Rhein'a, Mosel'e kadar nehir boylarınca süzülen dizi dizi beyaz tenezzüh vapurlarının küpeştelerine ve köprülerin parmaklıklarına; uzak denizlerden gelip nehirlere, ırmaklara alışıp denizleri unutup ırmak kuşu olmuş martılar tünemişti. Çığlıkları bitpazarının neşeli uğultusuna, gürültücü renkliliğine karışıyordu.

Her şeyin mutluluğu anımsattığı bu güzel eylül günü, renklerin, seslerin, kuşların, güz yapraklarının, eşyanın ve insanların çağrısına karşı durabilmeliydim.

O gün, dökülen çınar yapraklarının ve martıların tarafında kalıp zaten hiçbir şey almayacağımı bildiğim bitpazarından kaçabilmeliydim. Orada, haraç mezat satılığa çıkarılmış yenik, yitik, paramparça kimliklerimizle, hayatlarımızla, umutlarımızla karşılaşmadan ırmak boyundan ayrılabilmeliydim. Dalından sessizce kopup döne döne, ağır ağır düşen bir çınar yaprağının peşine takılmamalıydım...

Köprünün koyu pembe taş ayaklarının hemen altında, bitpazarının ilk tezgahlarının kurulduğu, yerlere serilmiş naylonların üzerine ilk hazinelerin yayıldığı basamakların yanındaydım. Kuru çınar yaprağı o kadar büyük, o kadar hareli, o kadar güzel kızıl-kahve renkte olmasaydı gözüm takılmayacak, peşinden koşmayacak, süzüle süzüle düştüğü tezgaha yaklaşmayacak, onları görmeyecektim.

Ama yaprak neredeyse iki elim kadar kocaman, ancak usta bir ressamın elinden çıkabilecek kadar güzel renkli, dağ başında ince bir türkü kadar yumuşak ve hafifti. Havada salına salına düşüp, yere serilmiş dağınık, yoksul, karmakarışık bir tezgahın üstüne konuvermişti.

Onları çınar yaprağını tutmak için yaklaştığımda gördüm. Tezgahlarını köprünün ayaklarının altına; yersiz yurtsuzların sabahladığı, eski gazete, paçavra, boş bira şişesi dolu, kusmuk ve sidik kokulu kuytuların yanıbaşına açmışlardı. Özentili, garip giysileri: Dapdar siyah deri pantolonların üstüne parlak renkli gömlekler, ya da paçaları tiftilmiş eski blucin bermudalar, yakası kolu açık, göğüsleri yazılı incecik tişörtler, boyunlarında kocaman haçlar ya da Mercedes yıldızlarıyla ve bıkkın, umursamaz asık suratları, bakımsız, pis, uzun sarı saçları, kapana kısılmış hayvan bakışlarının ürkekliğindeki gözleriyle hemen dikkati çekiyorlardı. Kıvır kıvır saçlı, siyah derili Afrikalı'dan çekik gözlü Uzakdoğululara, İsveçlilerden Fransızlara, Türklerden Perululara, Almanlardan Afganlılara kadar tam bir

ırklar ve halklar karmaşası olan bu acayip pazarda, bir tek onlar başka bir dünyadan gelmişçesine yabancıydılar.

Herkesten farklı bir şeyler satıyorlardı. İnsanlar, yere gelişigüzel yaydıkları karmakarışık mallara ciddi, hüzünlü, düşünceli gözlerle bakıyor; şöyle bir dokunup evirip çeviriyor, sonra tezgahlardan sessizce uzaklaşıyorlardı.

Bir tek onların tezgahlarının başında, bağıra bağıra neşeli pazarlıklar yapılmıyor;

uzaklaşan alıcının arkasından "Hadi al istediğin fiyata," diye koşulmuyor; bir bitpazarı alışverişinin alışılmış keyfi çıkarılmıyordu. Sanki satışı yasaklı bir şeyleri, gizlemeleri gereken bir malı pervasızca pazara çıkarmış gibiydiler. Vücudunu ilk kez satılığa sunan kadın kadar acemi, ürkek, beceriksiz;

onun kadar hırslı, yırtık, şaşkın görünümlüydüler.

Köprünün ayaklarının hemen dibine, alıcısı bol, değerli, aranan mallar satan gedikli satıcıların rağbet etmedikleri bu bölgeye serdikleri, ortası delinip simgeleri çıkartılmış Doğu Alman ve Romanya bayraklarının, yırtılmış parti afişlerinin, pankartlarının, halk milisinin ve halk ordusunun yıldızlı, sırmalı sancaklarının üstüne yaymışlardı mallarını.

Karmakarışık bir rozet; madalya, kızıl yıldızlı apolet ve kokart, çeşit çeşit levha, afiş, üniforma, pul, para, otomobil plakası, bayrak, sancak ve hurda yığını... Ücra kasabaların yoksul evlerinin eski konsollarının çekmecelerinde yıllarca saklanmış zavallı hazineler: Bir eski pirinç şamdan, çatlak; değersiz bir vazo, bir seramik tabak, bir porselen çerçeve, dantel bir yaka ve sanki bir kibrit çakışta yakılmak üzere hazırlanmış, üst üste yığılmış eski fotoğraflar...

Peşinden koştuğum çınar yaprağı düşüp fotoğrafların üstüne konmuştu. Sapından tutup yavaşça kaldırdığımda fotoğraftaki çocukla göz göze geldik. Yıkık bir köy evinin kapısında, uzun sarı saçlı, zayıf bir kadının kucağındaydı. Koca sarı kafalı, incecik çöp bacaklıydı. Elinde bir ekmek parçası tutuyordu. Hemen alttaki eski, sararmış, yıpranmış bir başka fotoğrafta gülümseyen genç adamın yumuşak, hüzünlü bakışlarını andırıyordu gözleri. Belli ki aynı yollardan, aynı kaderden, aynı albümden geliyorlardı.

Fotoğraf yığınını usulca, okşarcasına karıştırdım. Korkunun dayanılmaz çekimine kapılmış bir çocuğun yürek çırpıntılarıyla, tek tek elime aldım eski resimleri. Çocuk büyümüştü. Boynunda pionier eşarbı, elinde "Biz tarihi yazanlarız" pankartıyla, bir yürüyüş kolunun başını çekiyordu. Artık kafası o kadar kocaman, vücudu öyle hastalıklı, çelimsiz değildi. Bakışlarından tanıdım onu, gözleri değişmemişti. Bir başka fotoğrafta, DDR ve parti bayraklarıyla donatılmış, çiçeklerle bezenmiş bir kürsüde, sağ yumruğu havada nutuk atıyordu. Sonra, on dokuz yirmi yaşlarında bir delikanlı, bir elinde mala, bir elinde tuğla, üstünde işçi tulumu, gözlerinde yumuşacık, hüzünlü bir gülümsemeyle, -arkada, belli belirsiz Brandenburg Kapısı- bir duvar örüyordu. Bir göl kenarında, kendi yaşlarında güzel bir kadınla el ele yürüyor; bir başka fotoğrafta, yine aynı adam, takım elbisesi, dudaklarının ucuna iliştirdiği resmi gülümsemesi ile Honecker'in elini sıkıyordu.

Son bir fotoğraf daha çektim yığının arasından. Daha yeni, renkli bir resim. Arkada Kremlin'in kızıl yıldızı ve bayrağı; bütün dünya içine sığacakmışçasına geniş bir meydan. Gencecik -sanki bildik, tanıdık- bir kadınla yine aynı adam. Gözlerinde, yıkık evin önündeki cılız, hasta savaş çocuğunun yumuşacık hüznü; gözlerinde yıldızların ve bayrakların gölgesi...

Bir eylül sonu; bir koca ırmak boyu... Yerde, kaldırımların üstünde, saçlarımda, omuzlarımda, eski eşyaların, fotoğrafların ve parmaklarımın arasında, kurumuş, sarı yapraklar. Sarı yaprakların arasında Doğu Almanya'daki Sovyet askerlerinin şapkalarını süsleyen görkemli kızıl yıldızlar, milis kasketleri, Lenin nişanları: köy yollarından sökülmüş yön işaretleri; yıkılan Berlin duvarının irili ufaklı parçaları; yerde başak çelenkli, çekiçli, pergelli DDR bayrakları; Honecker'in başina palyaço takkesi çizilmiş büyük boy posterleri, pionier eşarpları, gençlik örgütü kimlikleri, parti üyelik kartları ve yerde, nemli toprak üzerinde, güz yapraklarına karışmış, onlar gibi sarı-kahve fotoğraflar. Yok pahasına satılığa çıkarılmış paha biçilmez, inanç, umut, yaşam değerinde ne çok mal...

Kafamın içinde dönüp duran, çok eskiden, belki de çocukluğumda okuduğum bir kitaptan bölük pörçük bir alıntı: "Semerkant'ta, Buhara'da, Tebriz'de, Atina'da, Milet'te, Sirakuza'da, Kordoba'da, Sevilla'da, Kostantiniye'de, Persopolis'te, Marakeş'te, Tanca'da, binlerce, on binlerce

kentte çarşılar, pazarlar kurulurdu. Sur duvarlarının içinde, Acem halıları Hint şallarına; fildişleri kaplan postlarına, deve derisinden altın işlemeli yelekler Tatar kılıçlarına, türlü lezzet ve kokudaki baharat, zambak ve gül yağlarına, İznik mavisi testiler ince boyunlu pembe kristal Moreno sürahilerine, kır atlar doru kısraklara ve birbirinden güzel, güçlü, yalnız köleler uzun sırma saçlı, ince belli Çerkez cariyelere karışırdı. Gece gündüz, karıncalar, solucanlar gibi kaynaşan düzensiz, dağınık, gürültücü, çoğu çullara sarılmış, çoğu yoksul bir kalabalık hırs ve şehvetle doldururdu pazar meydanlarını."

Binlerce yıl sonra, pazarları dolduran aynı hırslı kalabalık, aynı alışveriş sarhoşluğu, aynı mal ve sahiplenme şehveti. Dünya büyük bir pazar olmaktan çıkamadı mı binlerce yılda? Mallar milyonlarca kez daha çeşitli, daha zengin; satıcılarsa daha acımasız, daha hırslı. Uğruna duvarların yıkılıp yıldızların, bayrakların, inançların, hayatların yerlerde çiğnendiği özgürlük, binlerce yılda, pazar özgürlüğü olmayı bir adım bile aşamadı mı?

1990 yılının bir eylül günü. Dört bir yanda sarı-kızıl güz yaprakları. Güzel, bakımlı, neşeli bir ırmak boyu. Ve yere serilmiş tezgahlarda, belki de binlerce yıldan bu yana ilk kez meta olup pazara çıkarılmış alışılmadık, garip bir mal: en az üç kuşağın kimliği; kimliklerimiz...

Fotoğraftaki mahzun gülüşlü, yumuşacık bakışlı adam, sadece hüzünlü değil şaşkın gözlerle bakıyor şimdi çevresine. Yürüyüş kolunun en önünde gurur ve umutla yürüyen çocuğun taşıdığı pankartın üstündeki yazı siliniyor. Genç duvar ustasının elinden tuğlalar dökülüyor. Kremlin'in yakut yıldızı fonda hala muhteşem ve mağrur parlasa da, ışığı, gencecik kadının yüzünü aydınlatmıyor artık.

İçimde neden olduğunu bilmediğim bir utanç: pazara gelmenin, satılığa çıkarılmış bu paha biçilmez malların yanına bir alıcı gibi yaklaşmanın ya da bir çağın, bir dönemin, milyonlarca insan hayatının pazarda haraç mezat satıldığına tanık olmanın utancı, bu pazarı dağıtamamanın, bu satışı durduramamanın, yeni dünyayı kuramamanın utancı...

Parmaklarımın arasında sıkı sıkı tuttuğum çınar yaprağının altına gizlenip çevreme baktım. İşte oradayız. Eski asker postallarının, kat kat tül etekleri yırtılmış bale elbiselerinin, kırık gece lambaları ve boş akvaryumların arasında, çığırtkan el radyolarının, açık saçık resimli Playboyların, hurda demir ve lastiklerin, paslı bisikletlerin, oymalı dolapların ve sarkıntılı cam

küpelerin yanıbaşında, pembe tuğla köprünün ayakları dibindeyiz. Eskici Türklerin çaputlarının, Pakistanlıların fildişi oyma biblolarının,

Romanyalıların işli bluzlarının, Hint kumaşlarının, Yugoslavların seramik fincanlarının arasına karışmışız. Esir pazarlarındaki gibi suskun, utançlı, yenik, çırılçıplak... Ağaçlardan düşen sarı yapraklar örtüyor çıplaklığımızı ve utancımızı...

Saklandığım yaprağın altından çıktım. Elimde, hüzünlü yumuşak bakışlı adamın Brandenburg Kapısı'nın yakınında duvar örerkenki delikanlı fotoğrafı, bir de kızıl yıldız.

Satıcı sonunda bir alıcı bulmuş olmanın sevinci ve hırsıyla: "Her parça beş mark," dedi. İlk kez başımı kaldırıp yüzüne baktım. Biraz kadınsı, ama güzel yüzlüydü, boynunda haçı vardı. Özgür pazar ekonomisi'nin ilk girişimcilerindendi.

"İkisine beş mark ver, yeter," dedi. Beş markı kaçırmanın telaşına kapılmıştı.

Elimde eski bir fotoğraf ve kimbilir Doğu Almanya'da görevli hangi Sovyet askerinin şapkasından koparılmış bir yıldızla şaşkın duruyordum adamın karşısında.

"Pahalı mı geldi?" diye sordu. Söylediği fiyattan kuşkuya düşmüştü. "Çok ucuz," diye mırıldandım.

Yüzüme önce şaşkınlık, sonra öfkeyle baktı. Bana öyle geldi ya da.

"Bana sorarsan hiçbiri beş para etmezdi," dedi. "Ne verirsen ver, al git!"

Çok ucuz bu insan hayatları; bizi biz yapan, insan yapan kimliklerimiz, tarihimiz, yüzyılın, elli yılın değil, binlerce yılın umutları, bunca acı, bunca sevinç, bunca zafer, bunca yenilgi ucuz, hatta yok pahasına...

Sararmış fotoğrafı ve sırmalı yıldızı yere bıraktım. Bir tek, kuru çınar yaprağını aldım elime. Cebimden bir madeni beş mark çıkarıp yere, fotoğrafların üstüne attım.

Yaprak için, dedim.

Elimde sarıdan kızıla dönmüş koca çınar yaprağı, bitpazarını arkamda bırakıp ırmağın karşı kıyısına doğru yürüdüm.

3

BİRLEŞMENİN İLK ÇOCUĞU

"...Ve bir oğul doğuracaktır ve onun adını İsa koyacaksın, çünkü kavmini günahlarından kurtaracak olan odur... Yusuf uykusundan uyandı, Rabbin meleğinin kendisine buyurduğu gibi yaptı ve karısını yanına alıp bir oğul doğuruncaya kadar onu bilmedi ve çocuğun adını İsa koydu... "

Matta'ya göre İncil Bap 1

"...Benden sonra bir adam geliyor ki, benden ileri oldu, çünkü benden önce idi..."

Yuhanna'ya göre İncil Bap 1

Resmi haberlere göre, birleşmenin ilk çocuğu, Brandenburg Kapısı'nın önündeki ve Reichtag'daki görkemli törenlerden 15 dakika sonra Doğuda doğdu. Televizyon ekranlarında, yorgun ve mutlu gülümseyen anasının kollarında, buruşuk, somurtuk yüzüyle yatarken gördük onu. 47 santim olup,

3 kilo 100 gram geldiğini, adının Jakob olduğunu öğrendik.

Minicik savunmasız bedeni, henüz tam açılmamış yumuk gözleri, çaresiz çığlığıyla, savunmadan teslim olmuş bir kalenin yenik askerlerinin, yenenlerden aman dilemek için sundukları, kuşatmadan nasılsa arta kalmış değersiz bir kurbanı andırıyordu. Jackob'u, karnımdaki 9 ay 9 günlük bebeğimi okşayarak seyrettim. İçimde heyecan, hüzün, umut karmaşası bir duygu...

Ne acımasız yalancı mediaların, ne gaddar Hirodes'in kahinlerinin ve müneccimlerinin, ne de saf çoban kralların doğduğunu bilmedikleri, yıldızını görmedikleri çocuk, birkaç dakikadan beri benim kucağımda yatıyor. Adını Adam koydum.

Karnımı bıçaklarla deşen o müthiş acıdan sonra, bebeğin ilk çığlığı duyulurken tüm bedeni saran o anlatılmaz rahatlama, mutlu gevşeme ve yorgunluk sevince dönüşmeye başlarken -daha o anda- sevdim onu. Önce içgüdüsel, bedensel, kadın yanımla; sonra bu çöküş ve yıkıntılar arasında yeniden başlayabilme umudu; hayatın ölüme, geleceğin geçmişe, yeni doğanın tükenene meydan okuması olduğu için...

Doğum odasında, bacaklarım iki yana açık, sırtüstü yattığım yerden, öteki Berlin'in televizyon kulesinin tan ağarırken sönükleşen ışıkları görünüyordu. Doğum masasından göremiyordum, ama öteki ve dünden beri tek Berlin'le doğumevinin arasında, yer yer yıkılmış bir duvar parçası olduğunu biliyordum.

Seninle Berlin'in görkemli köprülerinden geçerek Spree kanalları boyunca el ele dolaşırken, zengin Batının gösterişli meydan okuması karşısında ezilen kentin ince güzelliklerini, bilinmedik köşelerini, acı ve tarih yüklü geçmişini keşfederken duvara yaklaşmazdık. Duvar, düşüncelerimizin değil ama yaşamımızın, geleceğimizin değil ama geçmişimizin, inançlarımızın değilse bile duygularımızın arasına çekilmişti, bunu anımsamak istemezdik. Zorunlu bir kötülük, hastalığın iyileşmesi için katlanılması gereken acı bir ilaçtı. Yıkıntılarının altında kalacağımızı düşünmezdik.

Dün sabah, şafak vakti, tam oğlunun doğduğu şu saatlerde seni duvara yaslanmış bulduğumda, o duvarın ne kadar parçası olduğunu, duvarla ne kadar bütünleştiğini, seni gerçekten sevebilmem için duvarı sevmem gerektiğini anladım. Yıkılmış, delinmiş, parçaları çoktan işportalarda satılığa çıkarılmış duvarın Brandenburg Kapısı tarafında beni bekliyordun. Daha önceden sözleşmemiştik, 9 ay 9 gündür görüşmemiştik, ama seni nerede bulacağım konusunda hiç yanılmadım.

Gecenin karanlığının günün ilk ışıklarına yenik düştüğü şafak vaktiydi. Acılar birden bıçakla kesilmişçesine dinerken ve bebeğin ilk çığlığıyla birlikte mutlu bir yorgunluk bütün vücuduma yayılırken, doktor, "Saat 5.21, bir oğlunuz oldu," dedi.

Gözlerimi açtım. Doğum odasının penceresinden televizyon kulesinin ardında; Batıda parlayan, henüz şafağa yenilmemiş yıldızı gördüm.

Çocukluğumdan beri hiç inanmasam da hep sevdiğim, ezberime yerleşmiş eski masaldan dizeler dudaklarımın ucunda: "O zaman Hirodes, müneccimleri gizlice çağırdı ve onlardan yıldızın ne vakit gözüktüğünü iyice öğrendi. Ve gidin ve çocuk hakkında iyi araştırın; onu bulduğunuz zaman bana haber verin ki ben de gelip ona secde kılayım, diyerek kendilerini Betlehem'e gönderdi. Onlar da kralı dinleyip yollarına gittiler ve işte Batıda gördükleri yıldız önlerince gidiyordu, taa çocuğun bulunduğu yere kadar gelerek üzerinde durdu... "

Doğum odasının penceresinden gördüğüm yıldız, başını göğe kaldıran ilk insana da böyle parlak, büyülü, erişilmez görünmüş olmalı. Oğlunu samanlığın gizliliğinde doğuran Meryem de göğe baktığında bu yıldızı görmüş olmalı. 2000 yıl öncesinin, mucizelere inanmaya hazır saf çobanları, geceleri bu yıldıza bakarak yollarını bulmuş olmalılar. Dünyayı

fethedip tarihi değiştirmek için yola çıkanlar da bayraklarına, göğüslerine, mızraklarına, tanrısız mabetlerinin kubbelerine bu yıldızı taktılar.

Geçtiğimiz günlerde ayaklar altında, hırsla çiğnenen yine bu yıldızdı. Budapeşte'de, parlamento binasının üzerinde devrimden beri parlayan, işçilerin devrime armağanı kızıl yıldız, geçtiğimiz hafta yerinden indirildi. Yerine, rüzgarın yönüne göre dönen altın yaldızlı eski rüzgar horozu takılacak.

Sofya'da, parti binasının yıldızını yoksul görünümlü sokak çocukları ayakları altında çiğnediler. Romanya'da, Macaristan'da, Polonya'da,

Bulgaristan'da, Doğu Almanya'da bayraklar, sancaklar hırsla delinip, parçalanıp yıldızlar çıkarıldı. Ve işte yıldız, doğum odasının penceresinde yine pırıl pırıl parlıyor.

Kızıl Meydanda bir resmimiz vardı seninle. Arkamızda Kremlin'in duvarları ve neredeyse gerçek yakuttan olduğuna inandığımız görkemli yıldızı... Devrimin kaçıncı yıl törenleriydi, anımsamıyorum. Seninle ilk orada, Moskova'da tanışmıştık. Bir yanda kubbeleri mavi, yeşil, mor, kırmızı; sarı mine işli peri masalı kilisesi, öte yanda sivri kuleleri hep karlıymış gibi duran bir kış masalından çıkmış kırmızı tuğla Lenin müzesi, arkada dev meydanı boydan boya kaplayan Kremlin'in duvarları ve üstünde parlayan yakut yıldızla kubbenin üstünde dalgalanan kızıl bayrak.

Sovyetler Birliği'nin değil devrimin bayrağı...

Resmi törenler sona erdikten, yüzlerce ülkeden gelmiş heyetler, davetliler, bol votkalı Rus gecelerini aramaya çıktıktan sonra, kabemiz olan o meydana koşmuştum. Henüz kar başlamamıştı, ama kokusu havadaydı. İnsanın iliklerine işleyen soğuk bir kasım gecesiydi. Gök açık ve lacivertti. Lenin'in mozolesinin önünde birikmiş kalabalık, askerlerin nöbet değiştirme törenini görmek için bekliyordu. O gece meydanda karşılaştığımızda, yanıma gelip "Biz parçalanmış Almanya'nın iki yanından geliyoruz galiba," dediğinde, birbirimizi birkaç gündür süren resmi toplantılardan ve törenlerden tanıyıp, gecenin geç saatlerine kadar Kızıl Meydanda, Moskova nehri boylarında, Gorki ve Nevski caddelerinde, bu vaat edilmiş kentin sevgisi hiç içimden çıkmayan parklarında, meydanlarında, sokaklarında dolaştığımızda, içimde hep bir soru vardı:"

"Nedir bizleri böyle büyüleyen, bu yıldızda?"

Yıllar sonra, Berlin'deki son gecemizde Noel için süslenmiş ışıl ışıl sokaklardaki binlerce yıldızı gösterip "Bizim yıldızımız ayaklar altında çiğneniyor, İsa'nınkiyse 1990 yıldır parlıyor yerinde," diye mırıldandığımda, "Aslında hep aynı yıldız o: İnsanın erişmek istediği ışık," dedin. O gece bu sözü anlamadım. Senin teslimiyetin sandım.

Batıda gördükleri yıldız, önlerince gidiyordu. Çocuğun bulunduğu yere kadar gelerek üzerinde durdu.

Ve işte yıldız şimdi karşımda doğum odasının penceresinde pırıl pırıl parlıyor.

Adı Adam. Baba adı yok. İsa'dan 1990 yıl sonra, Tanrı artık hiçbir kadından çocuk yapmıyor; babasız çocuklar ve bakire analar da artık mucize sayılmıyor. Adam'ın doğum yeri Betlehem değil, Berlin. Masallar binlerce yıldır Doğuyu terk ettiklerinden beri, peygamberler de artık Doğudan çıkmıyor. Adam peygamber olmayacak. O bizim oğlumuz. 3 Ekimi, 4 Ekime bağlayan gece, Brandenburg Kapısı'nın yanında, kendi elleriyle ördüğü duvarın yanında ölü bulunan kimliği belirsiz adam'la Batılı bir kadının nesebi gayri sahih çocuğu.

Adam, bu büyük çöküntüye, hayallerimizin ve hayatlarımızın aldığı yaralara, maddenin, paranın, pazarın, sömürünün ve kulluğun, zaferini ve ebedi saltanatını ilan edişine karşı ve asıl, yıkılan bir dünya, sona eren bir dönemle birlikte senin yokoluşuna karşı benim meydan okumam. Fırtınalı karanlık bir gecede, dev dalgalar arasına atılmış bir cansimidi Adam. Şimdi içeride, bebek odasında uyuyor ve anasının kokusunu duyup kendini güvenlikte hissederek memeye yapışacağı anı, aç bir kedi yavrusu özlemiyle bekliyor.

Son gecemizde, hani Beethoven'in. 9. Senfonisi'nin iki Berlin'de birden meydanlara konulan dev ekranlardan yansıtıldığı ve Schiller'in Sevince Sesleniş'inin Özgürlüğe Sesleniş'e dönüştürüldüğü 24 Kasım gecesinde, Adam'ı senden hem bir anı, hem de bir umut olarak aldım. O gece, incecikten yağan yağmurun altında Beethoven'i dinlerken, "Hangi özgürlük?" diye mırıldandığını anımsıyorum. Sesinde ne öfke, ne tepki, ne eleştiri, ne de pişmanlık vardı. Açık, çıplak ve müthiş bir soruydu bu. Dalgındın. Her şeyi yeni baştan bütün derinliğiyle düşünmek ister gibiydin. "Kaçıncı özgürlüğümüz bu bizim?" dedin. Bu kez sesinde ince acı bir alay sezdim. Avucunun içinde sıkı sıkı tuttuğun elimin parmaklarını acıtırcasına sıktın." Söyler misin bana lütfen muzla özgürlük arasında nasıl bir ilişki

olduğunu?" Sorunun yanıtını kendin de çok iyi biliyordun. Yine de benden duymak, belki de beni incitmek, hınç almak istiyordun. "Çok basit," diyerek oyuna katıldım. "DDR'liler de bizim kadar rahat ve bol muz yeme özgürlügüne sahip olmak istiyorlardı."

Birden oyunu -ya da kavgayı- bıraktın. Sesine, içime hep huzur veren o sakin, yumuşacık tını geldi yeniden." İnanılacak gibi değil, ama anlayamadığımız bu basit gerçekti işte... Sonra biraz düşünceli, biraz ağır bir sesle: "Bir başka özgürlük gelecek. Bu fırtına geçtiğinde, muzla sınırlı olmayan, bizim yanılgılarımızı taşımayan, insanın gerçek özgürlüğü...

Bunun nasıl bir şey olduğunu ne sen, ne ben, ne de hele bu yığınlar, henüz bilmiyoruz..."

Doğumevinde, dört kişilik bir odada, temizlenmiş, gevşemiş, rahat ve mutlu yatıyorum şimdi. Daha önce doğum yapmış üç genç anne, sabırsızlıkla bebeklerinin emzirilmeye getirilmesini bekliyorlar. Biri Alman, ikisi yabancı.

Yabancılardan biri Türk, biri Polonyalı olmalı. Türk ile Polonyalı kötü bir Almancayla anlaşmaya çalışıyorlar. Bölük pörçük konuşmalarını duyuyorum yattığım yerden. Bebeleri için kaygılanıyor, çocukların karışmasından korkuyor ve biraz daha hızlı davranıp Birleşmiş Almanya'nın ilk bebeğini doğuramamış olmalarına hayıflanıyorlar.

Kapının önünde bir telaş; bütün annelerde bir kıpırdanma. Bebek sesleri, bebek hemşirelerinin çektiği arabaların gıcırtısı... Kapı açılıyor. Bebekler, kollarındaki bileziklerden adları okunarak, pembe ya da mavi hastane tulumları içinde annelerine teslim ediliyor. Ben son gelenim. Kucağım hala boş. Yüreğimde bir çırpıntı, bir heyecan, bebeklere bakıyorum. Fırtına dinip de bütün sahte özgürlük bayrakları yere indiğinde; özgürlük boyasına boyanan şu acımasız, köhne çarkın boyaları döküldüğünde, bizim hayal edip de başaramadığımız dünyayı, belki de bu çocuklar yaratacaklar. Doğuda, Batıda ne varsa hepsi çökmeye, değişmeye mahkûm. Ama biliyorum: Yeni gelecek. Çocuklar doğdukça, yeninin tohumları eskinin bağrında filizleniyor işte.

Adam içeride, bebek odasında uyuyor. Alexander Platz'ın üstünde, Batıda parlayan ve onun dünyayı selamlayan ilk çığlığıyla birlikte şafağa yenilip ışıklara karışan yıldızını benden başka kimse görmedi. Kimse o yıldızın, her gece gökler kararırken, dünyanın geceye dalan her göğünde yeniden parlayacağını bilmiyor.

Vakit tamamdı, yine de hiçbir özel alamet belirmedi, doğumundan önce. Bir yakut yıldız düştü, duvarlar yıkıldı, bayraklar delindi, tanrı heykelleri parçalandı, kutsal kitaplar yakıldı ve penceremdeki karanfil, kış başında gonca verip çiçeğe durdu. Çağımızda bunlar, artık mucize sayılmıyor.

Doğum ve bebek bezgini doktorlardan, gözlerinden uyku akan hemşirelerden başka kimse, hiçbir acımasız tiran, hiçbir amansız firavun bilmiyor Adam'ın doğduğunu. "DDR'li yüksek görevli bir babadan olma, Batılı komünist bir genç kadından doğma" Adam, Berlin'in nüfus kayıtlarında babası belirsiz herhangi bir çocuk.

Kimse bilmediğine göre, henüz burada güvenlikteyiz. Bu müthiş çarkın dişlileri, beyin yıkama ve yalan makineleri, adına pazar özgürlüğü -ya da bilimce, kibarca söylenişiyle- özgür pazar ekonomisi denen bu dev, bizi saklandığımız bu samanlıkta bulup Adam'ın küçük bedenini ve kafasını öğütemez. Çöküntünün hayal kırıklığı, ondan daha beter plan kuşku, ikircim, burada, Adam'la birlikteyken yakalayamaz beni.

Doktor, "Normal bir doğum oldu, iki gün sonra çıkabilirsiniz," dedi. Saklandığımız bu gizli sığınıktan çıktığımızda, ilk mucizesini gösterecek Adam. Duvarla birlikte çöken dünyamızın karşısında, içim yine de umut ve mutlulukla dolu, yeniden başlamaya, yanılgılardan öğrenmeye hazır, ayakta kalabilmemi sağlayacak.

"Bir gün, yanlışlar suç, yanılgılar günah olmaktan çıktığı zaman her şey daha açık, daha duru görülecek," demiştin. "Gerçek özgürlüğün duvarlarla korunamayacağı anlaşıldığı gün ve hiçbir duvara ihtiyaç kalmayacak kadar özgür olunduğu gün, artık mal hırsı ve mülkiyet şehvetinin adına özgürlük deme ayıbı bir daha işlenmeyecek." Unter der Linden'de yere yumuşacık bir halı olmuş ıhlamur yapraklarına basa basa yürüyorduk. Çehresi yavaş yavaş değişmeye başlayan ve makyaj yapmayı, süslenmeyi henüz beceremeyen genç bir kızın tatlı rüküşlüğüne bürünen Berlin caddelerini geçip Karl Marx Meydanına vardığımızda, saçlarımızda, omuzlarımızda sarı ıhlamur yaprakları vardı. Arkaya dönüp o her zaman, her mevsim güzel olan Unter der Linden'e hüzünle baktın. "1880'lerde, 1890'larda, 1918'de, 30'larda, 50'lerde işçiler kızıl bayraklarıyla, Enternasyonal'i söyleyerek bu caddeden geçtiler," dedin. "İlk devrim törenine, elimde Tarihi biz yazıyoruz pankartıyla, kısa pantolonum, kırmızı kravatımla bu caddede katıldım. Yine sonbahardı. Ihlamur yapraklarından hatırlıyorum."

Biraz daha yürüdük. Marx'la Engels'in heykelinin önünde durduk. Marx'ın kafasına bir güvercin tünemişti. Ellerini gevşek ve sakin bir şekilde dizlerine koymuş Marx, sakalının üstünden düşünceli bakıyordu. Yanında ayakta duran Engels'in bakışları daha sert, daha keskindi. Bunu sana söylediğimde güldün. "Heykeltıraş bu yüzden rejim muhalifi ilan edilmiş olabilir," dedin.

Hemşire, ağlayan Adam'ı getirip kucağıma verdi. Nasıl emzireceğimi anlatmaya çalışırken, Adam memeyi kendiliğinden bulup hırsla emmeye başladı." İşte kendi başının çaresine bakmayı bilecek, aç kalmayacak bir çocuk," diye güldü genç hemşire kız. Birkaç dakika sonra emmekten yorgun düşüp kollarımın arasında küçük bir kedi yavrusu gibi uykuya daldığında, hayatın o anlatılmaz sevinci, mutluluğu, gücü ve güveni doldurdu içimi. Küçücük mavi hastane tulumunun dört bir yanından, köhnemiş ve çöken her şeye inat, taze filizler gibi hayat fışkırıyordu.

Yeni bir çağ başlıyordu Adam'la, diye düşündüm onu emzirirken. Bu fırtınanın ortasında doğanlar kuracaklar yeni dünyayı. Onlar duvarlar örmeyecekler.

Onlar kimliklerini kaybedip satılığa çıkarmayacaklar. Onlar bizim doğrularımızın, bizim değerlerimizin hiçbirini benimseyip taşımasalar da, yeni bir dünyanın insanları olacaklar.

Neyse ki mucizeyi bebek hemşiresi fark etmedi; neyse ki doktorlar Doğudan gelen ışıkla parlayan Batı yıldızının Adam'ın yatağının üstünde durduğunu görmediler. Burada şimdilik güvenlikteyiz. İki gün sonra, bu sığınaktan çıkınca Brandenburg Kapısı'nın önünden geçip ışığın geldiği yere, insanların yeni insanı, yeni dünyayı bekledikleri Doğuya doğru gideceğiz onunla.

Sıska eşeğimizin başını, inanmış, saf ve kul Yusuf çekmese de, başımda ışıktan bir hale değil, kısacık kesilmiş saçlarım ve üstümde yerlere kadar ağır ipek etekler değil, blucin pantolonum olsa da, Adam'la birlikte yıldıza doğru yürüyeceğiz.

SON